СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

РАДОСВЕТА КРЪСТЕВА-ХРИСТОВА
ДИАНА ПАПРАДАНОВА

АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ

ESG ОТЧЕТНОСТ, ИНТЕГРИРАНА ОТЧЕТНОСТ И РЕГУЛАТОРНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФИЯ

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2025

Колективната монография „Актуални аспекти на счетоводството в контекста на кръговата икономика и устойчивото развитие: ESG отчетност, интегрирана отчетност и регулаторни предизвикателства“ е реализирана и финансирана по Договор № 2/24.04.2025 г. в рамките на изпълнение на Проект № 3-2025 „Актуални аспекти на счетоводството в контекста на кръговата икономика и устойчивото развитие“ към Института за научни изследвания на СА „Д. А. Ценов“. Предназначена е за широк кръг читатели – за студенти, докторанти и преподаватели, както и за всички останали заинтересовани специалисти, които желаят да повишат своята квалификация и да актуализират своите познания по проблемите на счетоводството в контекста на кръговата икономика и устойчивото развитие.

Колективната монография е изготвена съвместно от доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова (автор на Въведение, Глава първа без т. 1.2.3, Глава втора, Глава трета, Глава пета без т. 5.5.3, Глава шеста и Заключение) и доц. д-р Диана Папраданова (автор на т. 1.2.3 от Глава първа, Глава четвърта и т. 5.5.3 от Глава пета.)

Радосвета Кръстева-Христова
Диана Папраданова

АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ: ESG ОТЧЕТНОСТ, ИНТЕГРИРАНА ОТЧЕТНОСТ И РЕГУЛАТОРНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Рецензенти: Доц. д-р Елена Георгиева
Доц. д-р Ваня Георгиева

© Радосвета Йорданова Кръстева-Христова, автор, 2025
© Диана Карамфилова Папраданова, автор, 2025

© Академично издателство „Ценов“, 2025

ISBN: 978-954-23-2602-1

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ 3

ВЪВЕДЕНИЕ 6

1. Актуалност на темата 6

2. Цели, задачи и изследователски хипотези 9

3. Методология на изследването 11

4. Очаквани научни и практически приноси 12

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИЧНА И РЕГУЛАТОРНА РАМКА НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ 15

1.1. Основни понятия, принципи и дефиниции 15

1.1.1. Устойчиво развитие и ESG фактори **15**

1.1.2. Кръгова икономика – същност, модели, връзка с ESG **16**

1.1.3. Интегрирана отчетност – концепция, принципи и приложение **16**

1.2. Международна и национална регулаторна рамка 18

1.2.1. Европейски зелен пакт, Директива CSRD и таксономия на ЕС 18

1.2.2. Стандарти за нефинансово отчитане: GRI, ISSB, SASB, vSME 20

1.2.3. Рамка за интегрирана отчетност – Международен съвет за интегрирано отчитане (IIRC) 25

1.2.4. Българска нормативна база и стратегически документи за кръгова икономика и ESG отчетност 29

1.3. Роля и функции на счетоводството при интегриране на ESG, интегрираната отчетност и кръговата икономика 34

ГЛАВА ВТОРА. ESG ОТЧЕТНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД СЧЕТОВОДСТВОТО В НЕФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 38

2.1. Подходи за интегриране на ESG факторите в счетоводната отчетност: методологични, технологични и институционални иновации 38

2.2. Сравнителен анализ на добри практики при въвеждане на ESG отчетност в нефинансовите предприятия в България и ЕС 40

2.2.1. Европейски примери за прилагане на ESG и интегрирана отчетност 40

2.2.2. Примери от българската практика и сравнителен анализ 48

2.3. Практически предизвикателства пред счетоводството при въвеждане на ESG отчетност в България и ЕС 51

ГЛАВА ТРЕТА. ESG ОТЧЕТНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД СЧЕТОВОДСТВОТО В БАНКОВИЯ СЕКТОР 54

3.1. Регулаторна рамка и стандарти за ESG рисковете в банковия сектор 54

3.1.1. Основни регулаторни актове: рамка, обхват и взаимовръзки 54

3.1.2. Надзорни очаквания и регулаторен натиск 58

3.2. Сравнителен анализ на практиките за устойчиво счетоводство в банките в България и ЕС…….....61

3.2.1. ESG практики в европейския банков сектор: ключови акценти и иновации..... 61

3.2.2. Българските банки и устойчивото счетоводство: текущо състояние и перспективи 65

3.2.3. Някои добри практики във финансовия сектор в областта на интегрирана ESG-отчетност 70

3.3. Предизвикателства и възможности пред прилагането на ESG отчетност в банките…….....73

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА. ESG ОТЧЕТНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИНТЕГРИРАНАТА ОТЧЕТНОСТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР 80

4.1. Значение и особености на публичния сектор в контекста на отчитането на устойчивостта…….....80

4.1.1. Публичният сектор като фактор за устойчиво развитие и кръгова икономика 80

4.1.2. Особености на отчитането на устойчивостта в публичния сектор 82

4.2. Интегрирано отчитане в публичния сектор…….87

4.2.1. Концептуални измерения на интегрираното отчитане в публичния сектор..... 87

4.2.2. Потенциални ползи и ограничения на интегрираното отчитане в публичния сектор 91

4.2.3. Бариери и предизвикателства пред прилагането на интегрираната отчетност в публичния сектор 94

4.3. Национален контекст: нефинансова отчетност на предприятията от публичния сектор в България с акцент върху устойчивото развитие……96

ГЛАВА ПЕТА. МЕТОДИКА ЗА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО СЧЕТОВОДСТВО, ESG И ИНТЕГРИРАНАТА ОТЧЕТНОСТ 103

5.1. Дефиниране и систематизация на ключови ESG индикатори по сектори…….103

5.2. Методологичен подход за оценка на прозрачност, надеждност и съответствие с регулаторни изисквания…….108

5.3. SWOT-анализ на счетоводната практика в условията на кръгова икономика и интегрирана отчетност в България…….111

5.4. Практически указания и препоръки за внедряване на разработената методика……...117

5.5. Секторно ориентирани препоръки за подобряване на ESG и интегрираната отчетност……..121

5.5.1. Препоръки за подобряване на ESG отчетността и адаптация към кръгова икономика в реалния сектор 121

5.5.2. Методически препоръки за интеграция на ESG индикаторите в банковото счетоводство 127

5.5.3. Насоки за подобряване на интегрираната отчетност в публичния сектор с акцент върху устойчивото развитие 132

ГЛАВА ШЕСТА. СЧЕТОВОДСТВОТО В ПОДКРЕПА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА – МЕЖДУНАРОДНИ ПРАКТИКИ И ТЯХНАТА ПРИЛОЖИМОСТ В БЪЛГАРИЯ 136

6.1. Концептуални и практически аспекти на счетоводството за кръговата икономика……136

6.2. Международни добри практики и успешни счетоводни модели за кръгова икономика……138

6.3. Регулаторни и счетоводни предизвикателства за бизнеса и банките……141

6.4. Препоръки за прилагане на международния опит в българските предприятия, банки и публичния сектор……144

ЗАКЛЮЧЕНИЕ 148

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА 151

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Актуалност на темата

Глобалният преход към устойчиво развитие и кръгова икономика през последното десетилетие поставя нови изисквания към бизнеса и отчетността. През 2015 г. държавите членки на ООН приеха Целите за устойчиво развитие (SDGs) като универсална рамка до 2030 г., която балансира икономическите, социалните и екологичните измерения на развитието (Vysochan et al. 2024). В този контекст концепцията за кръгова икономика, основана на принципите на намаляване, повторна употреба и рециклиране на ресурси и отпадъци, се разглежда като жизнеспособна алтернатива на линейния икономически модел, която може да намали конфликта между икономическия растеж и опазването на околната среда (Vysochan et al. 2024). Европейският зелен пакт (European Green Deal) от 2019 г. допълнително утвърждава тази насока, като има за цел да създаде по-чиста, по-здравословна и климатично неутрална Европа чрез промяна на начина, по който произвеждаме и потребяваме (European Commission 2019). Стратегическите цели на ЕС включват постигане на нетни нулеви емисии на парникови газове до 2050 г. и отделяне на икономическия растеж от използването на ресурси, което на практика изисква трансформиране на бизнес моделите в посока устойчивост и кръговост.

В прехода към устойчиво развитие и кръгова икономика ключова роля играе счетоводството и корпоративната отчетност. Не случайно се развива концепцията за *устойчиво счетоводство (sustainability accounting)*, според която предприятията следва да отделят особено внимание на екологичните, социалните и управленските аспекти (ESG) чрез оповестяване на нефинансова информация за дейността и резултатите си (Burritt and Schaltegger 2010; Hyk et al. 2022; Ozili 2021; Schaltegger et al. 2022; Stacchezzini et al. 2016). Традиционните финансови отчети вече не са достатъчни сами по себе си – необходим е по-цялостен подход към измерване на корпоративното представяне, който да включва въздействието върху природния капитал, обществото и управленските практики (Burritt and Schaltegger 2010; Jankalová and Jankal 2024; Schaltegger et al. 2022). В същото време в литературата се подчертава, че липсата на стандартизирани насоки и трудностите при определяне на подходящи показатели за измерване на устойчивостта затрудняват навлизането на устойчивото (ESG) счетоводство в предприятията (Ozili 2021). Това поражда необходимост от усъвършенстване на отчетните рамки и разработване на нови инструменти, които да подпомогнат компаниите при измерването и разкриването на информация, свързана с устойчивото развитие и кръговата икономика.

Международната политика и регулации до средата на м. юли 2025 г. значително ускоряват процесите по устойчиво развитие и корпоративна

отчетност[1]. На първо място, Регламент (EU) 2020/852, приет на 18 юни 2020 г. и публикуван в Официален вестник на ЕС L 198/13 на 22 юни 2020 г., влезе в сила на 12 юли 2020 г. (EU Taxonomy Regulation 2020). Този акт - „EU Taxonomy Regulation“ - установява класификационна система за определяне на екологично устойчиви дейности, като определя шест екологични цели в съответствие с Европейския зелен пакт, с амбиция за постигане на климатична неутралност до 2050 г. Съгласно член 8 компаниите са задължени да публикуват съответните индикатори от 1 януари 2022 г. (AMF, n.d.).

Паралелно, Директива (EU) 2022/2464 – известна като CSRD, бе приета на 14 декември 2022 г., публикувана на 16 декември 2022 г. и влезе в сила на 1 януари 2023 г. (Directive (EU) 2022/2464 (CSRD) 2022). Тя се прилага в три фази: 1) компании под NFRD (250 и повече служители, 50 млн. евро и повече оборот или 25 млн. евро и повече активи) – първа отчетност за финансовата 2024 г., представена през 2025 г. (PwC, n.d.); 2) започва при финансовата 2025 г. с първи отчети през 2026 г. за дружества със същите критерии; и 3) за листнати МСП с отчетност от 2026 г. с първи отчети през 2027 г. (с опция за отлагане до 2028 г.).

На 14 април 2025 г., Европейският парламент и Съветът приеха Директивата (EU) 2025/794, известна като „Stop-the-clock“, която временно отлага фазите 2 и 3 до края на 2025 г., с краен срок за транспониране – 31 декември 2025 г., но оставя Фаза 1 непроменена (European Parliament & Council 2025; Robel 2025).

В същата посока, ESRS (European Sustainability Reporting Standards) бяха приети като делегирани актове от Европейската комисия на 8 февруари 2024 г., с приложение към отчетите на т.нар. „фаза 1“ компании за финансовата 2024 г. (Delegated Regulation (EU) 2023/2772 2023). На 11 юли 2025 г. беше приет „quick-fix“ делегиран акт, който предоставя допълнителна гъвкавост на засегнатите предприятия, освобождавайки ги от задължението да разкриват допълнителна информация за финансовите години 2025 и 2026 в сравнение с изискванията за 2024 г. (European Commission 2025a).

В отговор на нарастващите критики относно административната тежест върху бизнеса, на 26 февруари 2025 г. Европейската комисия предложи т.нар. „Simplification Omnibus“ – директива, насочена към ограничаване на обхвата на Директивата за корпоративно отчитане на устойчивостта (CSRD), като тя ще се прилага само за компании с над 1 000 служители. Наред с това, в рамките на същото предложение се разглежда и разширяване на обхвата на директивите за корпоративна надлежна проверка (CSDDD), особено в контекста на глобалните вериги на доставки (European Commission 2025c).

Паралелно с това, на 5 февруари 2025 г., Платформата за устойчиво финансиране към Европейската комисия публикува препоръки за

[1] Текстът е актуален към 11 юли 2025 г.

облекчаване на изискванията по EU Taxonomy, като предложи намаляване на отчетността с приблизително една трета (Platform on Sustainable Finance 2025). Тези мерки целят да улеснят прилагането на регламентите от страна на бизнеса и да предотвратят прекомерното регулаторно натоварване в ранните етапи на въвеждането на стандартите.

Междувременно редица водещи международни източници съобщават, че Европейският съюз е в процес на преразглеждане както на CSRD, така и на CSDDD, с цел балансиране между екологичните цели и необходимостта от запазване на глобалната конкурентоспособност на европейската икономика (Deloitte 2025; Khan and Mackrael 2025).

Наред с регулаторните инициативи, се утвърждават и доброволни рамки и стандарти за ESG отчетност, които формират важна част от съвременните отчетни практики. Глобалната инициатива за отчетност (GRI – Global Reporting Initiative) например предоставя набор от стандарти за доброволно оповестяване на устойчивост, които са широко възприети в международен план (Global Reporting Initiative 2023). По данни на GRI, нейните стандарти се използват от около 14 000 организации в над 100 страни, като според проучване на KPMG от 2024 г. стандартите на GRI продължават да бъдат най-масово прилаганите стандарти за устойчиво корпоративно отчитане в света (KPMG 2024d). Това показва, че бизнесът глобално признава значението на прозрачността по ESG въпроси и търси унифицирани подходи за отчитането им.

В последните години се наблюдава и конвергенция на различни инициативи в областта на корпоративната отчетност. През 2021 г. бе създаден Международният съвет за стандарти по устойчивост (ISSB – International Sustainability Standards Board) под егидата of IFRS Foundation, с цел разработване на единни глобални стандарти за устойчиво оповестяване (IFRS 2021). През юни 2023 г. ISSB публикува своите първи два стандарта – IFRS S1 (Общи изисквания за оповестяване на финансова информация, свързана с устойчивостта) и IFRS S2 (Оповестявания, свързани с климата), поставяйки началото на нова ера в корпоративната отчетност по ESG (“IFRS - ISSB Issues Inaugural Global Sustainability Disclosure Standards,” n.d.). Тези стандарти създават за първи път общ език за разкриване на влиянието на климатичните рискове и възможности върху бизнес перспективите на компаниите. Очаква се въвеждането на глобалните ISSB стандарти да повиши доверието на инвеститорите и сравнимостта на нефинансовите отчети, подобно на ролята на международните счетоводни стандарти при финансовата отчетност. Съществено е да се отбележи, че ISSB стандартите са замислени да се прилагат *заедно* с традиционните финансови отчети – т.е. компаниите да представят информацията за устойчивост наред с финансовите си показатели в единен интегриран отчет (“IFRS - ISSB Issues Inaugural Global Sustainability Disclosure Standards,” n.d.). Именно този интегриран подход към отчетността – обединяващ финансовата и

нефинансовата информация – е в основата на концепцията за интегрирана отчетност (Integrated Reporting), която набира популярност през последното десетилетие. Интегрираната отчетност позволява да се проследи как стратегията, управлението, изпълнението и перспективите на организацията водят до създаване на стойност в краткосрочен и дългосрочен план, като се отчита взаимовръзката между финансови резултати и постижения по ESG фактори. В условията на кръгова икономика именно подобен холистичен поглед върху представянето на предприятието е ключов, тъй като разкрива как се управляват *ресурсите, отпадъците, въглеродният отпечатък, човешкият капитал* и др., и как те влияят върху дългосрочната устойчивост на бизнеса.

Всички тези тенденции очертават високата актуалност на темата на настоящата колективна монография. Необходимостта от адаптиране на счетоводството към целите на устойчивото развитие и кръговата икономика е призната както на международно политическо ниво (ООН, ЕС), така и в научните изследвания. Съществува нарастващо информационно търсене от страна на заинтересованите страни (инвеститори, регулатори, общество) за прозрачно отчитане на екологичните и социалните аспекти на дейността на предприятията. Ето защо изследването на актуалните аспекти на счетоводството в тази сфера – включително ESG отчетност, интегрирана отчетност и свързаните регулаторни предизвикателства – е от особена научна и практическа значимост. Настоящата колективна монография се позиционира именно в тази съвременна проблематика, като цели да допринесе към развиващата се теория и практика на устойчивото счетоводство.

2. Цели, задачи и изследователски хипотези

Основната цел на научната разработка е да се изследват и систематизират съвременните аспекти на счетоводството в контекста на кръговата икономика и устойчивото развитие, със специален фокус върху ESG отчетността, интегрираната отчетност и произтичащите регулаторни предизвикателства. Тази обща цел отразява намерението да се обхванат както теоретичните основи, така и практическите измерения на прехода към устойчиво счетоводство и отчетност.

За постигането на поставената цел са формулирани следните основни изследователски задачи:

- Анализ на концептуалните основи на устойчивото развитие и кръговата икономика и изясняване на техните отражения върху счетоводната теория и практика (вкл. преглед на релевантни политики като Зелен пакт, ЦУР на ООН и др.).
- Изследване на същността и еволюцията на устойчивото (ESG) счетоводство и отчетност, включително разглеждане на основните стандарти и рамки (GRI, <IR> Framework, SASB, ESRS, ISSB и др.) и тяхното приложение от корпоративния сектор.

- Оценка на интегрираната отчетност като подход за обединяване на финансовата и нефинансовата информация – проучване на принципите на интегрираната отчетност, ползите и предизвикателствата при нейното внедряване, както и връзката ѝ с постигането на целите на устойчивото развитие.
- Анализ на нормативната уредба и регулаторните изисквания в областта на устойчивото корпоративно отчитане – подробен преглед на европейската нормативна база (напр. Директиви, Регламенти като CSRD, Таксономията на ЕС, изискванията за нефинансово докладване) и на международните насоки (напр. стандарти на ISSB, препоръки на TCFD и др.).
- Емпирично изследване на практиките по ESG отчетност – събиране и анализ на данни от корпоративни отчети (напр. финансови отчети, отчети за устойчивост или интегрирани отчети на подбрани компании) с цел оценка на текущото състояние, ниво на съответствие с изискванията и идентифициране на добри практики и пропуски.
- Разработване на методика за оценка на ESG отчетността – на база на извършения анализ, създаване на инструментариум (набор от показатели или критерии) за оценяване качеството и пълнотата на ESG разкритията в корпоративните отчети.
- SWOT-анализ на прилагането на устойчивото счетоводство и отчетност – идентифициране на силните и слабите страни, възможностите и заплахите, свързани с внедряването на ESG и интегрирана отчетност в практиката на предприятията (например в контекста на българските компании или определен сектор).
- Формулиране на препоръки към практиката и политиките – на основата на изводите от изследването, изготвяне на практически насоки за подобряване на отчетността в контекста на устойчивото развитие и препоръки към регулаторите за усъвършенстване на рамката на устойчивото корпоративно отчитане.

Изследването се ръководи от няколко основни работни хипотези.

Първо, предполага се, че *интегрирането на принципите на устойчивото развитие в корпоративното счетоводство и отчетност води до по-пълна и полезна за заинтересованите страни информация*, което може да подобри вземането на решения и устойчивото управление на предприятията.

Второ, *регулаторните промени в ЕС (като CSRD и Таксономията)* се очаква да доведат до съществено повишаване на обхвата и качеството на нефинансовите разкрития, но също така да създадат предизвикателства пред отчетните единици по отношение на съответствието и събирането на данни.

Трето, предполага се, че *съществува разлика между водещите международни практики и настоящото състояние на ESG отчетността на национално/секторно равнище*, т.е. има пространство за подобрение чрез адаптиране на добри практики и разработки на инструменти, съобразени с местния контекст. Проверката на тези хипотези ще позволи да се оцени

доколко посоката на развитие на счетоводството отговаря на изискванията на устойчивостта и къде са необходими допълнителни усилия.

3. Методология на изследването

За изпълнение на горепосочените задачи в колективната монография се прилага комбиниран изследователски подход, включващ както качествени, така и количествени методи. На първо място, проведен е теоретичен обзор и анализ на литературата – разгледани са ключови научни публикации, концепции и дефиниции, свързани с кръговата икономика, устойчивото развитие и устойчивото счетоводство. Това осигурява концептуалната рамка на изследването.

След това е извършен анализ на нормативната база и политики – подробно проучване на релевантните международни и европейски документи (стратегии, регулации, стандарти) в областта на устойчивото корпоративно отчитане. Този нормативен анализ обхваща европейското законодателство (включително новите изисквания на CSRD и Регламента за таксономията), международните стандарти (IFRS S1/S2, GRI стандарти, насоките на Integrated Reporting Framework) и добри практики от водещи организации.

Използван е и сравнителен анализ, чрез който се съпоставят различни стандарти и рамки за ESG отчетност (например сравнение между GRI и ESRS, или между изискванията на CSRD и тези на други юрисдикции), както и сравнение на практиките в различни държави или индустрии относно устойчивото отчитане.

Централно място в методологията заема емпиричното изследване. То включва събиране на емпирични данни за действителното състояние на ESG отчетността. Приложните подходи тук са съдържателен анализ на публикуваните отчети за устойчивост или интегрирани отчети на подбрана извадка от компании, анкетно проучване и интервюта със счетоводители/специалисти по устойчиво развитие, или казусни изследвания на отделни организации. Например, може да бъдат анализирани годишните финансови отчети и отделните нефинансови отчети на няколко големи компании, за да се оцени доколко те покриват изискванията на GRI, CSRD и др., както и какви индикатори използват. Събраните данни се обработват чрез подходящи статистически и качествени методи – описателна статистика за количествените показатели, съдържателен анализ за текстовите разкрития, и др.

Въз основа на анализа е разработена методика (инструментариум) за оценка на ESG отчетността, която предлага система от критерии и показатели за измерване на качеството, пълнотата и съпоставимостта на разкритията по устойчивост. Тази методика се тества (пилотно) върху събраните данни, за да се валидира приложимостта ѝ.

Допълнително е проведен SWOT-анализ, който структурирано обобщава *силните страни* (напр. наличието на установени стандарти като GRI, ангажираност на някои компании към устойчивост), *слабостите* (напр. липса на капацитет или знания за ESG отчитане, недостатъчна свързаност между финансово и нефинансово отчитане), *възможностите* (напр. подобряване на репутацията и достъпа до капитал чрез добро ESG представяне, технологични иновации за проследяване на устойчивостта) и *заплахите* (напр. регулаторни санкции при несъответствие, риск от „празно“ отчитане без реални действия – т.нар. greenwashing) при внедряване на интегрирана и устойчива отчетност. SWOT-анализът спомага да се идентифицират ключовите фактори, влияещи върху успеха на тези инициативи, което подпомага формулирането на препоръки.

Накрая, методологическият подход включва синтез и препоръки – на основата на всички предходни стъпки изследването систематизира изводите и предлага насоки както към теорията, така и към практиката и регулаторите. Цялостният подход е интердисциплинарен, черпещ от счетоводството, финансите, управлението, както и от екологичните и социалните науки, за да се обхване мултидисциплинарният характер на устойчивото развитие. Комбинирането на различни методи гарантира по-обективно и обосновано изследване, като позволява триангулация на резултатите – т.е. потвърждение на изводите чрез множество източници и подходи.

4. Очаквани научни и практически приноси

Очаква се резултатите от настоящото изследване да допринесат както за обогатяване на научното познание в областта на устойчивото счетоводство, така и да имат практически ползи за бизнеса и регулаторите.

Основните приноси могат да се обобщят както следва:

- Теоретичен принос: Развиване на концепцията за устойчиво счетоводство и интегрирана отчетност чрез систематизиране на връзката между счетоводството, кръговата икономика и устойчивото развитие. Колективната монография ще обобщи съществуващите теоретични подходи и ще предложи нови гледни точки за ролята на счетоводството като инструмент за постигане на устойчивост. Това включва изясняване на понятийния апарат (ESG отчетност, устойчиво развитие, кръгов капитал и др.) и интегриране на разнопосочни изследвания в цялостна рамка. Очаква се също принос към теорията на отчетността чрез идентифициране на предизвикателствата пред стандартализирането на нефинансовата информация и предложения за тяхното преодоляване (напр. чрез конвергенция на стандарти или разработване на универсални принципи за качество на устойчивата информация. Това ще обогати академичната дискусия относно еволюцията на счетоводната професия в ерата на устойчивото развитие.
- Методологичен принос: Създаване на практически инструментариум за оценка на ESG отчетността. На базата на изведените добри

практики и изисквания, изследването ще предложи система от критерии и показатели, чрез които да се оценява качеството на предоставяната от предприятията информация за устойчивост. Този инструментариум (напр. скала или индекс за оценка на нефинансовите разкрития) ще запълни празнината, произтичаща от липсата на конкретни указания към организациите как да структурират и измерват своите ESG данни. Разработената методика може да бъде използвана от изследователи и практици за сравнителен анализ между компании или за проследяване на напредъка на дадена организация във времето по отношение на устойчивата ѝ отчетност. По този начин се осигурява стандартен подход за оценка, който увеличава съпоставимостта и надеждността на информацията, намалявайки риска от избирателно оповестяване или „разкрасени“ доклади.

- Практически принос: Формулиране на конкретни препоръки и насоки за прилагане на ESG и интегрирана отчетност в корпоративната практика. Това включва препоръки към мениджмънта на предприятията (напр. за изграждане на вътрешни системи за събиране на устойчивост данни, обучение на персонала, внедряване на софтуерни решения за проследяване на показателите), към професионалните организации и одитори (за разработване на насоки за удостоверяване и проверяване на нефинансовата информация) и към регулаторите (за усъвършенстване на регулаторната рамка и намаляване на административната тежест без компромис с качеството на информацията). Очаква се препоръките да спомогнат на компаниите по-лесно да интегрират устойчивостта в своите отчетни процеси и стратегия, което от своя страна да повиши прозрачността и доверието сред инвеститорите и обществото. В контекста на кръговата икономика, насоките биха могли да обхванат и специфики като отчитане на кръгови бизнес модели (напр. проследяване на жизнения цикъл на продуктите, отчетност на спестените ресурси от рециклиране и повторна употреба и др.).

В обобщение, колективната монография се стреми да запълни съществуваща празнина в научната литература и практиката, като съчетае глобалните рамки и цели за устойчиво развитие с конкретни счетоводни подходи и инструменти. Предполагаемите научни и практически приноси ще допринесат както за развитието на теорията и образованието по счетоводство (чрез въвеждане на устойчивото развитие като неразделна част от отчетността), така и за подкрепа на бизнеса и регулаторите в прехода към по-устойчиво и прозрачно икономическо развитие. По този начин изследването адресира актуалния апел към счетоводната професия да се адаптира и еволюира в отговор на глобалните предизвикателства, свързани с климата, ресурсите и социалната отговорност.

Авторски принос

Колективната монография е съвместна научна разработка на доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова и доц. д-р Диана Папраданова. Разпределението на авторството е както следва:

- Въведение, Глава първа (с изключение на т. 1.2.3), Глава втора, Глава трета, Глава пета (с изключение на т. 5.5.3), Глава шеста и Заключение – автор доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова;
- Т. 1.2.3 от Глава първа, Глава четвърта и т. 5.5.3 от Глава пета – автор доц. д-р Диана Папраданова.

Всички части на колективната монография са съгласувани и обединени в единна концептуална рамка от авторския колектив.

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИЧНА И РЕГУЛАТОРНА РАМКА НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ

В тази глава се представя теоретичната основа и регулаторната рамка на счетоводството в контекста на кръговата икономика и устойчивото развитие. Разгледани са ключовите концепции като устойчиво развитие, ESG фактори, кръгова икономика и интегрирана отчетност, както и тяхното отражение върху счетоводната теория и практика. Анализирани са европейските и международните стандарти и нормативни актове – включително Директивата CSRD, Европейските стандарти за устойчиво отчитане (ESRS), Таксономията на ЕС, ISSB, GRI, SASB и доброволният стандарт VSME за МСП. Проследено е и транспонирането на тези изисквания в българската нормативна база и стратегически документи, включително Закона за счетоводството, Стратегията за кръгова икономика и ESG инициативите на национално ниво. Подчертана е ролята на счетоводството като стратегически партньор в измерването, интегрирането и удостоверяването на нефинансова информация, като се акцентира на необходимостта от нови компетентности и подходи при отчетността в условията на устойчив преход.

1.1. Основни понятия, принципи и дефиниции

1.1.1. Устойчиво развитие и ESG фактори

През 1987 г., когато Световната комисия на ООН по околна среда и развитие публикува своя доклад „Нашето общо бъдеще“ (Докладът Брундтланд), призоваващ за „нова ера на икономически растеж – растеж, който е силен и същевременно социално и екологично устойчив“, дебатът в обществото се завърта: икономическият растеж вече е решението, а не проблема. Въведеното в документа понятие „устойчиво развитие“ се дефинира като „развитие, което удовлетворява нуждите на настоящето, без да компрометира способността на бъдещите поколения да удовлетворяват своите собствени нужди“ (United Nations 1987). Тази концепция интегрира три основни стълба – икономически просперитет, социална справедливост и опазване на околната среда – като цели постигане на баланс между тях в дългосрочен план (Purvis et al. 2019).

Развитието на устойчивото мислене в отчетността преминава през три периода, очертани от Gökten et al. (2020): предстандартизационен етап (1962–1998 г.), в който доминират екологични и социални инициативи (като „Silent Spring“ и доклада „The Limits to Growth“); период на институционална стандартизация (1999–2016 г.), когато се създават ключови рамки като GRI и се въвежда концепцията за нефинансова отчетност; както и постстандартизационен етап (след 2016 г.), свързан с консолидирането на отчетността чрез нови глобални органи като ISSB и нарастващите изисквания към ESG разкритията (Gökten et al. 2020). Това развитие

отразява трансформацията на устойчивото развитие от философска идея към измерима и регулирана бизнес практика.

1.1.2. Кръгова икономика – същност, модели, връзка с ESG

Кръговата икономика (КИ) е икономически модел, който се стреми към "затваряне на цикъла на живот на материалите, като се запази възможно най-дълго стойността на продуктите, материалите и ресурсите в икономиката", с което ефективно се намалява генерирането на отпадъци и използването на първични суровини ("Corporate Sustainability Reporting - European Commission," n.d.). За разлика от традиционния линеен модел „вземи – произведи – използвай – изхвърли", кръговата икономика залага на принципите на намаляване, повторна употреба, рециклиране и възстановяване на материали и енергия. Моделите на КИ включват практики като екодизайн (проектиране на продукти с оглед дълготрайност и рециклируемост), удължаване жизнения цикъл на продуктите чрез ремонт и обновяване, споделена икономика и „3R" подхода (reduce, reuse, recycle) (ICAEW 2023). Основната цел е повишаване на ресурсната ефективност – т.е. постигане на повече икономическа стойност с по-малко използвани суровини – и минимизиране на отпадъците и емисиите, което пряко допринася за екологичните аспекти на устойчивото развитие. Връзката на кръговата икономика с ESG факторите е тясна: инициативите за кръгова икономика най-вече адресират компонентата „Околна среда" (E) чрез намаляване на екологичния отпечатък, но също могат да имат и социални ползи (напр. създаване на „зелени" работни места, ангажиране на общности в рециклиране) и управленски измерения (напр. внедряване на политики за отговорно снабдяване и прозрачност по веригата на доставки). В действителност, практиките на КИ все повече се интегрират в ESG отчетността на фирмите. Изследванията показват, че прилагането на кръгови модели върви ръка за ръка с използването на стандартизирани ESG индикатори и рамки за оповестяване, като стандартите на GRI и показателите на SASB, които се превръщат в „общ език" за свързване на оперативните устойчиви практики с изискванията за финансово и нефинансово отчитане. С други думи, счетоводното отразяване и докладване на показателите за кръгова икономика (напр. процент рециклирани материали, спестени емисии, повторно използвани компоненти) вече е част от интегрираните ESG доклади на водещи компании, демонстрирайки как КИ допринася за устойчивата стойност на бизнеса.

1.1.3. Интегрирана отчетност – концепция, принципи и приложение

Традиционното финансово отчитане, фокусирано главно върху историческите финансови резултати, все по-трудно удовлетворява информационните потребности на инвеститорите и заинтересованите лица в 21-ви

век. Появи се движението за интегрирана отчетност (Integrated Reporting, IR), което цели обединяване на финансовата и нефинансовата (напр. ESG) информация в една холистична картина на представянето и стратегията на организацията. Според Международния съвет за интегрирано отчитане (IIRC) интегрираният отчет е *„кратка комуникация за това как стратегията, управлението, резултатите и перспективите на една организация – в контекста на нейната външна среда – водят до създаване, запазване или намаляване на стойността във времето“* (IIRC 2021). Интегрираната отчетност се основава на няколко ръководни принципа – сред които съгласуваност и свързаност на информацията, ориентация към бъдещето, същественост на разглежданите теми, ориентация към заинтересованите страни и др. – които гарантират, че отчетът предоставя ясна, балансирана и смислена представа за цялостното състояние на организацията. Съществен елемент на концепцията е мулти-капиталовият подход: организациите се разглеждат като потребители и създатели на няколко вида капитали – финансов, производствен, интелектуален, човешки, социален и природен капитал (IIRC 2021). Интегрираният отчет описва как компанията превръща входящите ресурси от тези капитали в стойност във времето, както за себе си, така и за обществото и околната среда. Практическото приложение на интегрираната отчетност започна на доброволна основа – първите рамки бяха издадени от IIRC през 2013 г., а впоследствие множество големи компании по света (включително в Европа и ЮАР) започнаха да публикуват интегрирани отчети, съчетаващи финансовите отчети с информация за устойчивостта, корпоративната стратегия и управление. Целта е инвеститорите да получат *по-пълен контекст за факторите, влияещи върху способността на организацията да създава стойност в къс, среден и дългосрочен план*. През последните години интегрираната отчетност се институционализира – Международният интегриран отчетен съвет се обедини със Съвета за стандарти за устойчивост (SASB), формирайки фондация „Value Reporting Foundation“, която пък през 2022 г. бе консолидирана в структурата на Фондацията за МСФО (IFRS Foundation). Това развитие подчертава значението на интегрираната отчетност като част от глобалната отчетна архитектура. В обобщение, интегрираната отчетност представлява концептуална рамка и практика за отчетност, която свързва финансовите резултати с нефинансовите фактори (като ESG), за да покаже как организацията постига устойчиво създаване на стойност. Този подход не само подобрява прозрачността и отговорността пред инвеститорите, но и насърчава т.нар. *интегрирано мислене* в управлението – тоест вземане на решения с отчитане на взаимовръзките между различните аспекти на бизнеса и средата, в която той оперира.

1.2. Международна и национална регулаторна рамка

1.2.1. Европейски зелен пакт, Директива CSRD и таксономия на ЕС

В отговор на климатичната криза и необходимостта от устойчива трансформация на икономиката, Европейският съюз (ЕС) през декември 2019 г. прие Европейския зелен пакт – нова стратегическа рамка за растеж, която цели превръщането на Европа в първия климатично неутрален континент до 2050 г. и постигане на икономически растеж, отделен от ресурсопотреблението (European Commission 2019). Зелената сделка на ЕС поставя три ключови цели: нулеви нетни емисии на парникови газове до 2050 г., отделяне на икономическия растеж от използването на ресурси и „никой да не бъде изоставен“ в процеса на преход. За реализиране на тези цели бе разработен широк пакет от политики – от инвестиционни планове като NextGenerationEU (European Commission 2020) и механизми за финансиране на зеления преход до законодателни инициативи в областта на енергетиката, транспорта, индустрията, като напр. „Fit for 55“ (European Commission 2021a), и регулации за корпоративното отчитане на устойчивост. В тази област ключова роля играе Директивата за корпоративно отчитане на устойчивостта (Corporate Sustainability Reporting Directive 2022/2464/EU – CSRD), приета през 2022 г. (Directive (EU) 2022/2464 (CSRD) 2022). CSRD надгражда предходната Директива за нефинансово отчитане (Non-Financial Reporting Directive 2014/95/EU – NFRD) (European Commission 2014) и значително разширява обхвата и изискванията за оповестяване на информация за устойчивост. Новата директива изисква всички големи предприятия в ЕС (включително изброените на регулиран пазар, с изключение на малки и средни предприятия, освен ако не са листвани) да изготвят подробни отчети за устойчивостта като част от годишните си отчети. CSRD въвежда и концепцията за двоен анализ и оценка на съществеността или т. нар. „двойна същественост“ – компаниите трябва да разкриват както как въпросите на устойчивостта влияят върху тяхното развитие, резултати и положение (т.нар. „финансова същественост/financial materiality“, външно въздействие върху предприятието, "outside-in" перспектива, важна за инвеститорите), така и как дейността на самата компания влияе върху хората и околната среда (т.нар. „въздействаща същественост/impact materiality“, вътрешно въздействие върху външната среда, "inside-out" перспектива, важна за обществото). За разлика от предходния режим, докладването по CSRD трябва да става в съответствие с Европейски стандарти за устойчиво отчитане (ESRS), разработени от *EFRAG* - Европейската консултативна група по финансово отчитане.

Първият набор ESRS стандарти (обхващащ общи изисквания, теми като климат, околна среда, социални въпроси и управление) беше приет от Европейската комисия през юли 2023 г. и официално публикуван в

Официален вестник през декември 2023 г., като влиза в сила от отчетната 2024 г. (Delegated Regulation (EU) 2023/2772 2023). Това означава, че първите отчети по новите правила ще бъдат съставени през 2025 г. за финансовата 2024 г. от най-големите дружества в ЕС.

Важно е да се отбележи, че през февруари 2025 г. Европейската комисия представи пакета Omnibus I, публикуван на 26 февруари 2025 г. (European Commission 2025b), като законодателно предложение за опростяване на регулациите на ЕС в областта на устойчивото развитие, включително CSRD, ESRS, Таксономията на ЕС и Директивата за надлежна проверка (CSDDD). Пакетът предлага повишаване на праговете за отчетност, намаляване на изискванията за данни и отсрочка на срокове, с цел облекчаване на административната тежест за по-малките предприятия, като същевременно се фокусира регулаторното усилие върху основните икономически субекти.

За компаниите извън този обхват се разработва доброволен стандарт за отчитане за МСП (т.нар. VSME Standard) – опростена рамка за оповестяване на ESG информация от малки и средни предприятия, които не попадат под директните изисквания на CSRD, но все по-често са индиректно засегнати (например като доставчици във веригите на доставки на по-големи компании) (Branquart 2025). Наричан Voluntary Standard for SMEs (vSME), този стандарт, разработен от EFRAG и лансиран в края на 2024 г., е съгласуван с ESRS, но значително опростен и адекватен спрямо капацитета на по-малките организации (EFRAG 2024). Така ЕС се стреми да създаде двустепенна система: задължителна подробна отчетност за устойчивост за големите дружества и облекчена доброволна отчетност за МСП – с цел насърчаване на прозрачността, без да се прекомерно затрудняват малките бизнеси.

Паралелно с това, ЕС въведе и екологично устойчиви икономически дейности (EU Taxonomy Regulation 2020). Таксономията на ЕС е централен елемент от пакета за Таксономията за устойчиви дейности – регламент на ЕС 2020/852, който създава класификационна система *за* устойчиво финансиране и служи като инструмент за прозрачност на пазара, като цели насочване на капитали към дейности, необходими за екологичния преход, в съответствие с целите на Европейския зелен пакт. На практика, таксономията дефинира обективни критерии за това кога една икономическа дейност се счита „екологично устойчива“ – например когато допринася съществено за поне една от определените шест екологични цели (смекчаване на климата, адаптация към климатичните промени, устойчиво използване на водите, преминаване към кръгова икономика, предотвратяване на замърсяването, опазване на биоразнообразието) и същевременно „не нанася значителни вреди“ на останалите цели, при спазване на минимални социални гаранции. Таксономията предоставя общ език и ясна дефиниция за това какво се счита за „устойчиво“, предотвратявайки т.нар. (прикриване

на дейности като „зелени“ без реално покритие) и улеснявайки инвеститорите при идентифициране на устойчиви инвестиции (Mehmandoost Kotlar 2025). От 2022 г. големите компании в ЕС трябва да оповестяват в своите нефинансови отчети и процент на таксономично съответствие – каква част от техните обороти, капиталови и оперативни разходи са свързани с дейности, отговарящи на критериите на таксономията. Тази връзка между таксономията и отчетността гарантира, че счетоводството отразява степента, в която бизнес моделът на компанията е насочен към устойчиви дейности.

В обобщение, с Европейския зелен пакт и свързаните инициативи (CSRD, ESRS, таксономията) ЕС създава всеобхватна рамка, която както мотивира компаниите да подобряват устойчивото си представяне, така и изисква от тях по-голяма прозрачност и отчетност относно екологичните и социални аспекти на дейността им.

1.2.2. Стандарти за нефинансово отчитане: GRI, ISSB, SASB, vSME

В допълнение към регулаторните изисквания, през последните две десетилетия се утвърдиха редица международни стандарти и рамки за доброволно нефинансово и устойчиво отчитане, които поставиха основата на днешните практики за ESG отчетност. Някои от тях са следните:

Първо. Глобална инициатива за отчетност (GRI) – GRI стандартите са най-широко използваните глобални стандарти за отчитане на устойчивост. Те предоставят гъвкава рамка, която позволява на всяка организация – голяма или малка, публична или частна – да *„разбере и отчете въздействията си върху икономиката, околната среда и хората по съпоставим и достоверен начин“*, като по този начин повишава прозрачността относно приноса си към устойчивото развитие (Global Reporting Initiative 2023). Стандартите GRI са многостранно разработени (с участие на разнообразни заинтересовани страни) и се фокусират върху въздействията на организацията – т.е. как дейността влияе върху външния свят (подход „отвътре-навън“). Чрез принципа на същественост организациите идентифицират кои икономически, екологични и социални теми са най-релевантни (съществени) предвид техните въздействия и очакванията на заинтересованите страни, и докладват по тези теми. GRI стандартите се утвърдиха като модулна и широко приложима рамка за устойчиво корпоративно отчитане. Те включват три основни компонента: *универсални стандарти*, приложими за всички организации независимо от сектора; *секторни стандарти*, които отразяват спецификата на конкретни отрасли; и *тематични стандарти*, които се фокусират върху определени аспекти като климатични емисии, управление на отпадъци, биоразнообразие, трудови практики и др. (вж. Таблица 1).

Таблица 1. *Модулна структура на GRI Standards*

Модул	Описание	Примерни теми
Универсални стандарти (Universal Standards)	Прилагат се към всички организации	GRI 1 (Основи), GRI 2 (Общи оповестявания) и GRI 3 (Съществени теми). GRI 1 (Foundation), GRI 2 (General Disclosures), and GRI 3 (Material Topics)
Секторни стандарти (Sector Standards)	Специфични за даден отрасъл	GRI 11 (Петролен и газов сектор, 2021), GRI 12 (Въглищен сектор, 2022), GRI 13 (Сектори „Селско стопанство, аквакултури и риболов“, 2022), GRI 14 (Миннодобивен сектор, 2024) GRI 11: Oil and Gas Sector (2021), GRI 12: Coal Sector (2022), GRI 13: Agriculture, Aquaculture and Fishing Sectors (2022), GRI 14: Mining Sector (2024)
Тематични стандарти (Topic Standards)	По отделни теми, приложими хори-зонтално. Органи-зирани са в серии – икономически, екологични и социални	Емисии, енергия, отпадъци, биоразнообразие, права на човека, заетост, обучение и развитие и др. Emissions, energy, waste, biodiversity, human rights, employment, training and education, etc.

Източник: *https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/gri-standards-english-language/*

GRI отчетите са всеобхватни, обхващащи както положителни, така и отрицателни въздействия, и са ориентирани към широк кръг публика – не само инвеститори, но и гражданско общество, служители, клиенти, регулатори. Според проучването на KPMG за устойчивото отчитане през 2024 г., 77 % от 250-те най-големи компании в света (G250) и 71 % от водещите 100 компании на всеки пазар (N100) използват стандартите на GRI в своите отчети за устойчивост (KPMG 2024c), което показва, че GRI се е наложил като дефакто глобален стандарт. GRI също така остава съвместим и допълващ се с новите изисквания – например Европейските ESRS до голяма степен са хармонизирани с концепциите на GRI, осигурявайки приемственост.

Второ. Съвет за международни стандарти за устойчивост (ISSB) и Стандарти на SASB. ISSB е сравнително нов глобален стандартизиращ орган под егидата на Фондацията за МСФО, създаден през 2021 г. с мандат да разработи единен глобален базов стандарт за оповестяване на устойчивост от гледна точка на инвеститорите. През юни 2023 г. ISSB публикува първите си два стандарта: IFRS S1 „Общи изисквания за оповестяване на устойчивост, свързана с финансовата отчетност“ и IFRS S2 „Оповестяване относно климата“ (KPMG 2024b). Тези стандарти надграждат и консолидират предходни инициативи, най-вече работата на вече несъществуващия

Съвет за стандарти за устойчивост в счетоводството (SASB) и рамката на Целевата група за климатични финансови оповестявания (TCFD). SASB (основан през 2011 г.) разработи набор от стандарти за устойчивост за над 70 сектора, фокусирайки се върху финансово съществените въпроси за всеки сектор – т.е. тези ESG фактори, които вероятно влияят върху финансовото състояние или оперативните показатели на фирмите. SASB стандартите бяха насочени главно към потребностите на инвеститорите и изискваха оповестяване на количествени показатели и качествени информации по отраслово специфични теми (напр. за добивната промишленост – управление на отпадъци, за банки – управление на рисковете при кредитирането и т.н.). През 2022 г. SASB беше обединен във фондацията „Value Reporting Foundation“, която – както бе споменато – се вля в IFRS Foundation, предоставяйки основа за работата на ISSB (вж. Таблица 2).

Таблица 2. *Сравнителен преглед на международни стандарти и рамки, включени в ISSB*

Стандарти и инициативи	Период на действие	Основни акценти	Фокус и принос
SASB Standards (Sustainability Accounting Standards Board)	2011 – 2022 (включени в ISSB през 2022 г.)	Над 70 сектора; секторно базирани ESG стандарти	Финансова същественост за инвеститори, количествени и качествени ESG индикатори
TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures)	2015 – 2023 (включена в ISSB 2023)	Насоки за климатични рискове и възможности	Доброволна рамка, използвана глобално за климатични оповестявания
IFRS S1 – General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information	Публикуван: юни 2023В сила: от 2024 г.	Общи изисквания за устойчиво оповестяване, съвместимост с финансовата отчетност	Въвежда базовия език за ESG оповестяване в синхрон с IFRS
IFRS S2 – Climate-related Disclosures	Публикуван: юни 2023В сила: от 2024 г.	Изисква оповестяване на климатични рискове, стратегии, сценарии, метрики	Надгражда TCFD, задължителен стандарт за компаниите, прилагащи ISSB
CDSB (Climate Disclosure Standards Board)	2007 – 2022 (влята в ISSB)	Доклади за климатични и екологични рискове	Съгласуване на екологични доклади с финансовата отчетност
VRF (Value Reporting Foundation)	2021 – 2022 (влята в IFRS Foundation)	Обединение на SASB и IIRC	Подготовка за създаване на ISSB

Източник: *изготвено от автора*

Затова новите стандарти на ISSB IFRS S1 и S2 стъпват върху наследството на SASB и TCFD – компаниите, които вече са прилагали SASB индикатори или TCFD препоръки, са „добре позиционирани“ да отговорят на изискванията на S1 и S2 (KPMG 2024b). По своята същност ISSB стандартите следват подход на финансова същественост (разглеждат как устойчивостта влияе върху стойността на компанията) и са ориентирани към предоставяне на сравнима, надеждна и проверима информация за инвеститорите на глобалните капиталови пазари. Очаква се те да станат глобален базисен слой, който отделните юрисдикции (напр. ЕС, САЩ и др.) могат да надграждат с допълнителни изисквания. Важно е да се отбележи, че ЕС, чрез EFRAG, активно работи за създаване на висока степен на съвместимост и взаимно признаване между своите ESRS и глобалните ISSB стандарти (IFRS S1 и S2). Това се осъществява чрез публикуването на насоки за оперативна съвместимост, които включват подробен „mapping“ на разпоредбите и климатичните разкрития, така че докладването по ESRS автоматично (или с минимални допълнения) да изпълнява и изискванията на ISSB (IFRS Foundation & EFRAG 2024). Съответно, ролята на счетоводството е да осигури имплементирането на тези стандарти – например финансова функция на компаниите трябва да интегрира процеси за събиране и верифициране на данни за емисии, потребление на ресурси, социални показатели и др., така че да отговори на изискванията на ISSB и регулаторите.

Трето. През декември 2024 г. EFRAG публикува Доброволния стандарт за отчитане на устойчивостта за малки и средни предприятия (VSME) – рамка, насочена към предприятия, които не попадат в обхвата на Директивата за корпоративна устойчивост (CSRD) (EFRAG 2024). Стандартът цели да подпомогне неборсово търгуваните микро-, малки и средни предприятия (МСП) в процеса на прозрачност и устойчиво управление, без да създава прекомерна регулаторна тежест. Впоследствие, с пакета „Omnibus“ от февруари 2025 г., Европейската комисия подчерта значимостта на VSME като инструмент за доброволно приобщаване на МСП към ESG отчетността, особено в контекста на очакванията от страна на инвеститори, банки и партньори (Envoria 2025).

VSME е структуриран в два модула:

- Основен модул (Basic Module) – предназначен за най-малките компании, включва опростен набор от 11 ключови изисквания за оповестяване на ядро от ESG данни (по общи, екологични, социални, управленски теми);
- Разширен модул (Comprehensive Module) – съдържа 9 допълнителни изисквания и е насочен към по-големи МСП, които искат да отговорят на изискванията на заинтересовани страни или да се подготвят за евентуално преминаване към CSRD/ESRS рамките.

EFRAG подчертава, че стандартът е доброволен, но силно препоръчителен, тъй като позволява поетапна адаптация към изискванията на устойчивото развитие, достъп до устойчиво финансиране и по-добра интеграция в ESG веригите за доставка (EFRAG 2024).

VSME е доброволен, т.е. МСП могат да изберат да го прилагат, за да отговорят на нарастващите изисквания на банки, инвеститори, клиенти или големи партньори относно ESG информация, без това да им е нормативно вменено. Стандартът е пропорционален: съобразен е с по-ограничените ресурси на малкия бизнес, като е съгласуван с ESRS, но значително опростен. Подходът на „приложимо, ако е релевантно“ позволява на МСП да пропускат несъотносими показатели, което намалява тежестта (Branquart 2025). Чрез VSME стандартът ЕС цели да подкрепи МСП да започнат своята ESG отчетност поетапно — като средство за повишаване на конкурентоспособността им (отговор на търсенето на пазара за прозрачност) и подготовка за евентуално по-строги изисквания в бъдеще. Този стандарт е уникален на глобално ниво и адресира празнината, че повечето международни рамки са създадени главно за големи корпорации. С внедряването на VSME, България и другите членки на ЕС ще имат възможност да популяризират ESG отчетността и сред малкия бизнес, което ще повиши общото ниво на корпоративна прозрачност относно устойчивостта.

Четвърто. Съществуват и други стандарти и рамки, като напр. Рамката за интегрирана отчетност на IIRC (2013) (IIRC 2021). Макар и доброволна, тя оказа влияние и върху законодателството (напр. някои държави изискват интегрирани отчети за държавни предприятия), и върху практиката. Съществуват и специфични насоки като UN Global Compact (UN Global Compact 2022) и Целите за устойчиво развитие на ООН (SDGs) (United Nations 2015), както и разгледаните вече стандарти на Global Reporting Initiative (GRI) за връзка с SDGs (Global Reporting Initiative 2023). CDP (Carbon Disclosure Project) (CDP 2023) предоставя рамка за докладване на въглеродни емисии и други екологични въздействия. Към сектора на финансите пък са насочени Принципите за отговорно банкиране на ООН (UNEP FI 2019), Принципите за устойчиво застраховане (UNEP FI 2012), както и регулации като Регламентът за оповестяване на устойчивостта от финансови участници (SFDR) в ЕС (SFDR 2019). Всички те постепенно се консолидират или хармонизират – например IFRS S2 (на ISSB) и стандартите на CDP за климата са синхронизирани, GRI и ESRS взаимно се реферират и пр. За счетоводителите и одиторите това означава необходимост от познаване на множество рамки и умение да осигурят качествено нефинансово докладване в съответствие с релевантните стандарти и очаквания.

1.2.3. Рамка за интегрирана отчетност – Международен съвет за интегрирано отчитане (IIRC)

Интегрираното отчитане е форма на доброволно докладване[2], фокусирана върху интегрирането на социалните, екологичните и управленските въздействия на организацията, заедно с нейните стратегически и финансови въздействия. То има предимства пред другите форми на доброволно докладване поради фокуса си върху интегрираното мислене. Интегрираното отчитане се опитва да реши недостатъците на конвенционалните, самостоятелни отчети, които не са в състояние да свържат устойчивостта с финансовите резултати и да покажат как наличните ресурси допринасят за създаването на устойчива стойност във времето (Abeysekera 2013; De Villiers et al. 2014).

Тази форма на докладване придоби първоначална известност чрез регулаторната инициатива за компаниите, регистрирани на Йоханесбургската борса за ценни книжа. Впоследствие Глобалната инициатива за отчитане (GRI) и проекта на принц Чарлз „Accounting for Sustainability Project“ (Accounting for Sustainability 2023) се обединиха, за да създадат Международен съвет за интегрирана отчетност (IIRC). Международният съвет за интегрирана отчетност обединява представители на регулаторни органи, инвеститори, бизнес организации, създатели на стандарти, професионалисти в счетоводната сфера и неправителствени структури. Всички участници в тази глобална мрежа са на мнение, че представянето на информация относно процесите по създаване на стойност е логичен и необходим етап в еволюцията на корпоративната отчетност.

През 2013 година IIRC публикува Международната рамка за интегрирана отчетност (International Integrated Reporting Framework), която поставя основите за унифициране на терминологията и подходите, свързани с общото представяне на икономически, екологични и социални въпроси в организационната отчетност (Вейсел 2021). Рамката позволява на организации от всички сектори да изготвят кратък и достъпен отчет за това как създават стойност в контекста на своите стратегия, управление, ефективност и външна среда. Международната рамка за интегрирана отчетност беше актуализирана през 2021 г. (IIRC 2021).

Въпреки че рамката за интегрираната отчетност не се позовава изрично на концепцията за устойчивост, тя е имплицитно заложена в инициативата, изразявайки необходимостта от разширяване на обхвата на счетоводните системи, насърчаване на значими промени в процесите на отчитане и предоставяне на по-широка перспектива върху създаването на стойност и дългосрочната устойчивост (Adams 2017; McNally et al. 2017; Oliver et al. 2016).

[2] Изключение е Южна Африка, където интегрираното отчитане е задължително за публични и частни компании, регистрирани на фондовата борса.

Съвременният пейзаж на корпоративното отчитане се характеризира с множество рамки, стандарти и регулаторни изисквания, които често създават предизвикателства за постигане на последователност и съпоставимост. Международната рамка за интегрирано отчитане не цели да замени съществуващите подходи, а да предложи обединяваща рамка, която интегрира различните стандарти и по този начин осигурява по-пълна и кохерентна представа за процеса на създаване на стойност от организациите (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016).

Интегрираното мислене е основна концепция в рамките на интегрираното отчитане (Adams 2015; Dumay and Dai 2017; IIRC 2021; Mio et al. 2016). Според Международната рамка за интегрирано отчитане, то представлява целенасочен процес, чрез който една организация анализира и осмисля взаимоотношенията между различните ѝ оперативни и функционални звена и капиталите, които използва или на които оказва въздействие. Интегрираното мислене осигурява системен и всеобхватен поглед върху дейността на организацията, подпомагащ идентифицирането на ключовите източници на стойност и оценката на нейните бъдещи перспективи (Adams 2015; Feng et al. 2017; Stacchezzini et al. 2019).

Съгласно Международната рамка за интегрирана отчетност интегрираният отчет е кратка комуникация за това как стратегията, управлението, представянето и перспективите на една организация, в контекста на нейната външна среда, водят до създаване на стойност в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план.

Интегрираният отчет дава цялостна представа за няколко ключови аспекта:

- контекста на външната среда, която оказва влияние върху дейността на организацията;
- различните ресурси и взаимоотношения, с които организацията си служи или които засяга – в Рамката тези елементи се обединяват под понятието „капитали“;
- начина, по който организацията взаимодейства с външната среда и капиталите, за да създава, запазва или намалява стойност в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план.

За да се осмисли същността на интегрираната отчетност, е необходимо задълбочено познаване на нейните фундаментални концепции и структурни компоненти. В този контекст ключова роля играят различните видове капитали, водещите принципи и основните елементи.

Капиталите се възприемат като ключови фактори, допринасящи за постигане на организационния успех. Те представляват запаси от стойност, които се увеличават, намаляват или трансформират чрез дейностите и резултатите на организацията. Съгласно Рамката за интегрирана отчетност (IIRC 2021, 2C, 2.15) се разграничават шест типа капитали: финансов,

производстве, интелектуален, човешки, социален капитал и взаимоотношения, както и природен капитал. В схематичен план, капиталите се определят като вход, трансформиран в изход в рамките на процеса на създаване на стойност. Бизнес моделът на организацията, определен от външната среда, целта, мисията и визията и управлението, формира основата на процеса на трансформация (Mock et al. 2021). В резултат на този процес, капиталите могат да бъдат увеличени, съхранени или намалени (IIRC 2021, 2D, 21–23).

Международната рамка за интегрирана отчетност е основана на принципи, а не на твърд, основан на правила подход. Идеята е да се разпознае широка вариация в индивидуалните обстоятелства на различни организации, но в същото време да позволи достатъчно степен на сравнимост между организациите за посрещане на съответните информационни нужди.

Ръководните принципи служат като насоки за подготовката и представянето на интегриран доклад (IIRC 2021, 3.1). Рамката има седем ръководни принципа: стратегически фокус и бъдеща ориентация; свързаност на информацията; взаимоотношения със заинтересованите страни; същественост; сбитост; надеждност и пълнота; последователност и съпоставимост. Katsikas и съавт. (Katsikas et al. 2017) посочват, че целите на ръководните принципи са тристранни: да се обяснят обхватът и ограниченията; да се осигури подбор на съдържание и да се постигне качество на докладите.

Интегрираният отчет включва осем елемента на съдържанието, които са фундаментално свързани помежду си и не се изключват взаимно: организационен преглед и външна среда; управление; бизнес модел; рискове и възможности; стратегия и разпределение на ресурсите; изпълнение; перспектива; база за изготвяне и представяне. Елементите на съдържанието на интегрирания отчет не са формулирани като задължителни изисквания, което съответства на принципно ориентирания подход на Рамката за интегрирана отчетност. Вместо това те са представени под формата на въпроси, позволяващи всяка организация да ги прилага според своята специфична дейност и контекст (IIRC 2021, 4.3).

Международният съвет за интегрирано отчитане и научните изследвания очертават набор от цели, които интегрираните отчети се стремят да постигнат (IIRC 2021; Muhi and Benaissa 2023):

- Подобряване на качеството на информацията, предоставяна на доставчиците на финансов капитал, за да се даде възможност за по-ефективни разпределения на капитала.
- Насърчаване на по-съгласуван и ефикасен подход към корпоративното отчитане, който се основава на различни аспекти на отчитането и комуникира пълния набор от фактори, които съществено влияят върху способността на организацията да създава стойност във времето.

- Повишаване на отчетността и управлението на широката база от капитали и насърчаване на разбирането на техните взаимозависимости.
- Насърчаване на интегрирано мислене, вземане на решения и действия, които наблягат на създаването на стойност в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план.
- Подпомагане на мениджърите в процеса на вземане на решения и постигане на по-силна корпоративна култура.
- Обяснение на представянето на организацията чрез шестте капитала.
- Демонстриране на по-широки и дългосрочни резултати от процесите на вземане на решения.
- Сближаване между отчетите, публикувани извън организацията, и информацията, използвана от ръководството на тази организация.
- Демонстриране на способността на организацията да генерира стойност за инвеститорите.
- Задоволяване на нуждите на заинтересованите страни, популяризиране на проблема и насърчаване на прехода към устойчивост.
- Предоставяне на преглед на компанията по отношение на нейната устойчивост и икономически резултати на едно и също място, което преодолява информационната празнина между финансовата и нефинансовата информация.

През 2021 г. Международният съвет за интегрирано отчитане (IIRC) и Съветът по счетоводни стандарти за устойчивост (SASB) се сляха, за да образуват Фондацията за отчитане на стойността (Value Reporting Foundation, VRF). Това обединение цели да предостави на организациите по-цялостен подход към отчитането на стойността, съчетавайки рамката за интегрирано отчитане на IIRC и стандартите на SASB. По-късно, през 2022 г., VRF се консолидира в рамките на Фондацията за Международни стандарти за финансово отчитане (IFRS Foundation), за да подпомогне работата на новия Съвет за международни стандарти за устойчивост International Sustainability Standards Board (ISSB).

От август 2022 г. Фондацията по МСФО пое отговорността за интегрираната рамка за отчитане. Председателите на Съвета за международни счетоводни стандарти (International Accounting Standards Board (IASB)) и Съвет за международни стандарти за устойчивост International Sustainability Standards Board (ISSB) поеха дългосрочен ангажимент за разработване на рамка за корпоративно отчитане, включваща принципи и концепции от настоящата рамка за интегрирано отчитане. Рамката за корпоративно отчитане би (IFRS 2021):

- предоставила насоки на компаниите как да изготвят интегриран отчет;

- подкрепила съгласуваността между отчитането, изисквано от IASB и ISSB, и
- дала възможност на компаниите да изготвят свързано и последователно корпоративно отчитане.

Съветът за международни счетоводни стандарти (IASB) на фондацията IFRS и Съветът за международни стандарти за устойчивост (ISSB) ще работят заедно, за да постигнат съгласие как да надградят и интегрират рамката за интегрирано отчитане в своите проекти и изисквания за определяне на стандарти. По време на този преход председателите на IASB и ISSB активно насърчават компаниите да продължат да приемат Интегрираната рамка за отчитане.

Международният съвет за интегрирано отчитане се превърна в Съвет за интегрирано отчитане и свързаност към Фондация МСФО (IFRS Foundation's Integrated Reporting and Connectivity Council), консултативен орган към попечителите на Фондация МСФО (IFRS Foundation Trustees), Съвета за международни счетоводни стандарти (IASB)) и Съвета за международни стандарти за устойчивост (ISSB) (IFRS 2021). Съветът за интегрирано отчитане и свързаност предоставя насоки за това как отчитането, изисквано от IASB и ISSB, може да бъде интегрирано и как IASB и ISSB биха могли да обмислят прилагането на принципи и концепции от Рамката за интегрирано отчитане към своите проекти.

1.2.4. Българска нормативна база и стратегически документи за кръгова икономика и ESG отчетност

Като държава членка на ЕС, България транспонира и прилага горепосочените европейски изисквания в националната си рамка. В областта на корпоративната отчетност, България внедри изискванията на Директива 2014/95/ЕС относно нефинансовото отчитане чрез изменения в Закона за счетоводството. От 1 януари 2017 г. в сила влязоха разпоредби, които задължават определени големи предприятия от обществен интерес (напр. големи дружества, чиито ценни книжа са допуснати до търговия на регулиран пазар, кредитни институции, застрахователи и др. с над 500 заети) да изготвят и публикуват нефинансова декларация като част от своя годишен доклад за дейността (Георгиева 2017; Лютакова 2016). В тази декларация предприятията трябва да представят информация относно своите политики, рискове и резултати в областта на околната среда, социалните въпроси, служителите, правата на човека и борбата с корупцията – теми, определени от европейското законодателство. Практически това беше първата стъпка към формализиране на ESG отчетността в България.

С приемането на Директива (ЕС) 2022/2464 относно корпоративното устойчиво докладване (CSRD) през 2022 г. в България вече са приети съответните законодателни промени, включително актуализации в Закона

за счетоводството и свързани нормативни актове, които значително разшириха обхвата на предприятията, задължени да изготвят доклади за устойчивост. Обхватът вече включва и по-малки предприятия от обществен интерес, както и дъщерни дружества на международни групи, когато се преминават праговете, посочени в CSRD (Directive (EU) 2022/2464 (CSRD) 2022).

От 1 януари 2024 г. стартира прилагането на базовите ESRS, приети с Делегиран регламент (ЕС) 2023/2772, които са пряко приложими в целия ЕС (Delegated Regulation (EU) 2023/2772 2023; European Commission 2025a). Вследствие на пакета „Omnibus I“ и „Stop-the-clock“ Директивата 2025/794, приложението на CSRD за предприятията от фаза 2 и фаза 3 бе отложено с две години – съответно за финансовите години 2027 и 2028. За предприятията от фаза1 (подпадащи под обхвата на NFRD) CSRD остава в сила без промяна – те следва да прилагат Европейските стандарти за устойчиво отчитане (ESRS) от 1 януари 2024 г. (European Commission 2025a).

Министерството на финансите на Република България и Комисията за финансов надзор продължават да участват активно в работни групи на европейско ниво чрез EFRAG, особено в контекста на бъдещото разширяване на обхвата с МСП чрез VSME стандарта. „След известно закъснение спрямо европейските срокове, през август 2024 г. България прие изменения в Закона за счетоводството (ЗСч). Промени бяха приети и в Закона за независимия финансов одит (след промените Закон за независимия финансов одит и изразяването на сигурност по устойчивостта), които регулират дейността на одиторите и регламентират правилата за придобиване правоспособност на регистриран одитор по устойчивостта.“ (DPC 2024).

Освен законовите изисквания за отчетност, България развива и стратегическа рамка за кръговата икономика и устойчивото развитие на макрониво. През октомври 2021 г. Министерският съвет прие Стратегия и план за действие за преход към кръгова икономика (2022–2027 г.), която очертава националните приоритети и мерки за насърчаване на кръгови модели на производство и потребление (Министерски съвет 2022). Документът е синхронизиран с Плана за действие за кръгова икономика на ЕС пакета на ЕК за кръгова икономика (Circular Economy Action Plan) и Европейския зелен пакт (European Environment Agency, n.d.). В стратегията се поставят цели като повишаване на ресурсната продуктивност, намаляване на отпадъците, стимулиране на рециклирането и повторното използване, екодизайн и иновации. На национално ниво има и съответни нормативни промени – напр. изменения в Закона за управление на отпадъците, въвеждане на разширена отговорност на производителите и др., които създават правна рамка за реално прилагане на принципите на кръговата икономика. Тези политики косвено влияят и върху счетоводната практика, включително чрез задължения за отчитане на екологични разходи, провизии за екологични рискове и стимули за зелени инвестиции. Както подчертава Георгиева

(2024), отчетността за екологични разходи придобива все по-голямо значение в корпоративния сектор, особено с оглед на съответствието с ESG изискванията и прозрачността към заинтересованите страни (Георгиева 2024).

Освен законовите изисквания за отчетност, България развива и стратегическа рамка за кръговата икономика и устойчивото развитие на макрониво. Националната програма за развитие "България 2030" идентифицира „Кръгова и нисковъглеродна икономика" като един от приоритетите (Приоритет 4) на страната до 2030 г., с конкретен подприоритет 4.1 „Преход към кръгова икономика" (Министерство на финансите 2020). Основната цел на този подприоритет е *„намаляването на ресурсната интензивност на икономиката на страната и увеличаване ефективността на използваните ресурси"*, което ще се постигне чрез инвестиции в модерни технологии, насърчаване на вторичните суровини, подобряване на отпадъчната инфраструктура и др. (European Environment Agency 2024). Очаква се реализацията на тези политики да доведе и до по-голяма необходимост от корпоративна отчетност и контрол на показателите за кръговост и въглеродна интензивност.

По отношение на ESG отчетността, освен задължителните изисквания, има и някои доброволни инициативи в България. Например:

- Българската фондова борса (BSE-Sofia) е партньор на UN Sustainable Stock Exchanges Initiative и през 2022 г. въведе ESG Training за компании, включително върху „Climate-related Financial Disclosures", и поддържа първия в България ESG индекс, базиран на Refinitiv ESG показатели ("Sustainability," n.d.). Инициативата на BSE включва и платформа "Oxygen" за подаване на ESG данни, както и насърчаване на листваните дружества да публикуват доклади за устойчиво развитие;
- ИДЕС (Институтът на дипломираните експерт-счетоводители), професионални организации, висши училища организират обучения, конференции и семинари по теми в областта на ESG и одиторската проверка на нефинансова информация;
- Българския форум на бизнес лидерите (БФБЛ) обединява компании, които се ангажират с принципите за отговорен бизнес и също промотира отчитането на устойчивостта, включително чрез Годишни ESG награди;
- Комисията за финансов надзор (КФН) отчита провеждане на обучения по ESG, в партньорство с ЕБВР, Зеления център за устойчиви финанси, за МСП и небанковия сектор;
- През юли 2023 г. четири нови професии, свързани с устойчивостта, бяха официално вписани в Националната класификация на професиите и длъжностите: координатор по устойчивост, специалист по устойчивост, мениджър по устойчивост и вътрешен одитор по устойчивост. Това бе съобщено от Асоциацията на специалистите по устойчивост (АСУ) и представлява важна стъпка към професионализацията на ESG дейностите в страната (АСУ 2023).

Националната рамка в България следва европейската: правно са заложени изисквания за ESG докладване на големите предприятия, стратегически се работи за преход към кръгова икономика, и постепенно се създава експертен капацитет и осъзнаване за ролята на счетоводството в устойчивото развитие. Предизвикателство в близките години ще бъде прилагането на новите регулаторни стандарти на практика, осигуряването на качествени данни и контрол в нефинансовите отчети, и като цяло – интегрирането на ESG измеренията в счетоводните системи и отчетността на българските предприятия.

В заключение, разгледаните европейски и национални правни рамки могат да се систематизират в таблица с ключовите компоненти на *регулаторната екосистема за отчитане на устойчивостта* на европейско и национално равнище (вж. Таблица 3).

Таблица 3. *Регулаторна екосистема за отчитане на устойчивостта (задължителни, доброволни и очаквани нормативни актове и стандарти)*

Нормативен акт/Стандарт	Издател	Година	Основни изисквания	Обхват	Цел
Задължителни нормативни актове и стандарти					
Директива за корпоративна устойчивост (CSRD) 2022/2464/EU	Европейска комисия	2022	ESG оповестяване в годишните отчети	Големи компании в ЕС	Хармонизация на нефинансовата отчетност
Делегиран регламент (ЕС) 2021/2178 (EU Taxonomy)	Европейска комисия	2021	Таксономично съответствие (оборот, CapEx, OpEx)	Големи нефинансови компании в ЕС	Насочване на инвестиции към устойчиви дейности
Европейски стандарти за устойчиво отчитане (ESRS)	Европейска комисия / EFRAG	2023	Унифицирани ESG стандарти съгласно CSRD	Компании, обхванати от CSRD	Подробно ESG оповестяване
SFDR (2019/2088)	Европейски парламент и Съвет	2019	Разкриване на устойчивостта на инвестиционни продукти	Финансови компании	Разкриване на устойчивостта на инвестиционни продукти
Закон за счетоводството (България)	Народно събрание	Актуализиран периодично	Задължения за финансови и нефинансови отчети	Всички предприятия в България	Национална регулация на отчетността
Национални счетоводни стандарти (НСС)	Министерство на финансите	Последна редакция	Счетоводна рамка за МСП	Малки и средни предприятия в България	Хармонизация с изискванията на ЕС
Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО / IFRS)	IFRS Foundation	периодично	Международна рамка за финансова отчетност	Компании с публичен интерес / международна дейност	Сравнимост на финансовите отчети

Доброволни нормативни актове и стандарти					
GRI Standards	Global Reporting Initiative	актуализирани	Универсални, секторни и тематични модули за устойчиво отчитане	Глобални компании	Доброволна рамка за нефинансово и устойчиво отчитане, съвместима с SDGs и ESRS
Integrated Reporting Framework	IIRC / VRF	2013 / акт. 2021	Интегрирано представяне на финансова и нефинансова информация	Доброволно – стратегически ориентирани	Интегрирано представяне на стойност в кратко-, средно- и дългосрочен план
SASB Standards	SASB	2018 – 2021	Секторно специфични нефинансови показатели	Международен / секторен фокус	ESG показатели по индустрии фокус върху финансова същественост
ISSB Standards (IFRS S1 & S2)	IFRS Foundation / ISSB	2023	Глобални стандарти за устойчивост и климатични разкрития	Доброволни, съвместими с МСФО	Глобални стандарти за устойчиво и климатично оповестяване
ISO 14001, ISO 26000 и др.	Международна организация по ISO	Различни години	Екологично управление и социална отговорност	Доброволно прилагане	Екологично и социално управление
VSME (Voluntary Sustainability Reporting Standard for SMEs)	EFRAG	2024	Доброволни опростени стандарти за МСП	МСП в ЕС	Подкрепа за ESG отчетност в МСП
Очаквани нормативни актове и стандарти					
Omnibus I пакет	Европейска комисия	2025	Намаляване на обхвата на CSRD и опростяване на данни	Големи предприятия	Административно облекчение
Omnibus II	Европейска комисия	в процес	Допълнително облекчаване на регулации за ESG отчетност	Предстои да се дефинира	Оптимизация на регулациите

***Източник**: изготвено от автора по идея на Bose (2020)* (Bose 2020)

1.3. Роля и функции на счетоводството при интегриране на ESG, интегрираната отчетност и кръговата икономика

Счетоводството традиционно се разглежда като система за измерване и комуникиране на финансовата информация. В контекста на кръговата икономика, ESG отчетността и устойчивото развитие обаче, ролята на счетоводството значително се разширява и еволюира – то се превръща в ключов механизъм за квантифициране, мониторинг и отчитане не само на финансовите, но и на нефинансовите аспекти на дейността на организациите. Интегрирането на ESG факторите и кръговите принципи в управлението изисква от счетоводителите нови функции и компетенции, които да подкрепят този преход. По-долу са представени основните области, в които счетоводството играе ключова роля за реализиране на прехода към устойчиво и кръгово управление.

На първо място, счетоводството осигурява надеждната метрична основа за ESG данните. Това включва разработване на подходящи методологии за измерване на показатели като въглеродни емисии (тонове CO_2 еквивалент), енергопотребление, генерирани отпадъци, водоползване, текучество на персонала, трудови злополуки, разнообразие в управлението и др. Счетоводните отдели, съвместно със специалисти по устойчивост, внедряват системи за събиране на тези данни – например софтуер за проследяване на емисиите по операции, модули в ERP системите за следене на екологичните разходи и спестявания, вътрешни контролни процедури за нефинансови данни и т.н. (Asam et al. 2025; Dumitru et al. 2023). Принципите на счетоводството – точност, документална обоснованост, последователност – се пренасят върху ESG информацията, за да се гарантира нейната достоверност. По този начин счетоводството действа като *„пазител на данните“* и за нефинансовите измерители на успеха (Ekaristi et al. 2025; Surbeck and Tyson 2024; Yadav et al. 2023; Yu 2023). Например, ако една компания си постави за цел да намали въглеродната интензивност на продукцията с определен процент, счетоводният екип проследява и отчита напредъка по този показател с необходимата точност и регулярност – по същия начин, както би наблюдавал финансова метрика като маржа на печалбата.

Второ, счетоводството играе водеща роля в интегрирането на финансовата и нефинансовата информация и представянето ѝ пред заинтересованите лица. При изготвяне на интегрирани отчети или ESG справки, от счетоводителите се очаква да свържат причинно-следствено финансовите резултати с нефинансовите фактори. Например, ако една компания инвестира във възобновяема енергия и така намалява разходите си за електроенергия и емисиите – счетоводството трябва да може да отрази както финансовия ефект (спестени разходи), така и екологичния (тонове избегнати CO_2) в обяснителната част на отчета и да демонстрира връзката помежду им. Интегрираното мислене, което е сърцевината на интегрираната

отчетност, трябва да бъде възприето от счетоводната функция – тоест разбиране, че различните показатели (финансови и ESG) са взаимозависими елементи на създаването на стойност (Oliver et al. 2016). Счетоводителите участват в междуфункционални екипи (заедно с отдел „Устойчивост“, „Околна среда и безопасност“, HR и др.) при изготвяне на годишните доклади, като гарантират, че показателите са съпоставими, консистентни във времето и подкрепени с доказателства. Те също така допринасят за разработването на ключови показатели за резултатност (KPI), които интегрират ESG измерения – напр. EBITDA, коригирана с разходи за въглеродни емисии, или възвръщаемост на капитала, коригирана спрямо климатичните рискове (Matuszyk and Rymkiewicz 2018; Rendtorff 2023).

Трето, счетоводството и контролните функции обезпечават достоверността и доверието в устойчивите отчети чрез вътрешен и външен одит. Въвеждането на ESG информация в годишните отчети налага независима проверка. Все повече заинтересовани страни - особено инвеститорите - настояват, че данните за устойчивост следва да са без компромис по отношение на достоверността, както е при финансовите отчети. Вътрешният одит значително разширява обхвата си и поема активна роля в проверката на контролите и процесите за събиране на ESG данни. Изследване показва, че „вътрешните одитори действат като доставчици, консултанти и съветници по ESG отчетността и управлението на екологични рискове“ и че участието им силно подобрява качеството на ESG докладите (Eulerich et al. 2022; Sheta et al. 2025). Външните одитори – чрез прилагането на международни стандарти за удостоверяване, като ISAE 3000 (ревизирана версия) - извършват независима проверка на нефинансовите отчети, която може да бъде с ограничено или с разумно ниво на сигурност. Този процес включва потвърждаване на достоверността на различни нефинансови показатели, като например: GHG емисии (изчисленията на емисии на парникови газове по категории Scope 1, 2 и 3); честота на трудови злополуки; равенство в заплащането между половете; социални и екологични ангажименти на организацията. Международният стандарт ISAE 3000 (Изисквания за удостоверителни задания, които не са свързани с финансови одити или прегледи) се използва от професионалните одитори именно за удостоверяване на такива ESG данни. Той предоставя методологична рамка, по която одиторите могат да дадат обосновано мнение на заинтересованите страни относно надеждността на информацията, включена в отчетите за устойчивост. Така счетоводството допринася фундаментално за изграждането на доверие в интегрираната отчетност – без тази доверителна функция, нефинансовите отчети биха били посрещани със скептицизъм. Както се отбелязва и в практиката на много компании, *„прозрачността и проверяемостта на данните за кръговите модели и устойчивостта стимулират доверието на инвеститорите и подпомагат оценката на стойността на компанията“* (ICAEW 2023).

Четвърто, счетоводителите все по-често участват в стратегическия анализ и управление на устойчивостта. Ролята им се разширява – от традиционно ориентирани към отчетността на минали събития към стратегически анализатори на ESG рискове и възможности. В много организации финансово-счетоводният екип изпълнява : изчислява възвръщаемостта на устойчиви инвестиции (енергийно ефективно оборудване, вътрешни въглеродни цени), като включва не само спестяванията, но и потенциални бъдещи разходи по емисии и репутационни ползи; разработва модели за климатични сценарии и оценки на климатни рискове; интегрира ESG цели в бюджетния процес и показателите (KPI) на мениджърите; прилага т.нар. „счетоводство на пълните разходи“ (full cost accounting), включващо екологичните разходи (Георгиева 2024); прилага кръгови модели: например проследяване процента на рециклирани материали, спестявания чрез рециклирани суровини и материални потоци, които подпомагат управленските решения.

Пето, *културната и професионална промяна е съществен аспект от новата роля на счетоводството*. Днес е необходимо развитие на компетенции у счетоводителите в сфери като екология, управление на енергия, човешки права, за да разбират дълбоко съдържанието на ESG въпросите. Професионалните организации (напр. IFAC, ACCA, CPA и др.) вече включват в обучението и сертификацията материали по устойчиво развитие и ESG отчетност, осъзнавайки, че *„ролята на счетоводителя се променя“* и квалификациите трябва да се адаптират към бъдещето. Всъщност, често се казва, че „счетоводителите са тези, които ще помогнат за спасяването на света“, защото чрез измерване и отчетност правят видими проблемите и напредъка (напр. количествено определят емисиите и така стимулират намаляването им) (ICAEW 2023).

Илюстративен пример за всичко гореказано е интегрирането на кръговата икономика в корпоративното отчитане. Докато първоначално кръговите инициативи (напр. рециклиране, използване на отпадъци като суровини) са били разглеждани само като оперативни проекти, днес *„принципите на кръговата икономика навлизат и в навиците на корпоративното отчитане“* (ICAEW 2023). Компаниите започват да оповестяват своите „circularity“ показатели в ESG докладите – например какъв процент от материалите им са рециклирани, колко продуктови линии са проектирани за повторна употреба, какви финансови спестявания или нови приходи генерират от кръгови бизнес модели. Счетоводителите структурират тази информация, осигуряват нейното надеждно измерване и често разработват вътрешни KPI за кръговост, които да се следят периодично. В последните ръководства се подчертава, че финансовите екипи трябва да са по-стриктни, открити и организирани в подхода си към отчитането на кръговост, тъй като прозрачността за кръговите бизнес модели *„ще помогне за повишаване стойността на компанията, позволявайки ѝ да подобри разбирането за*

своето въздействие и да определи пътища за намаляване на екологичния си отпечатък“ (ICAEW 2023). Това описание същевременно обобщава и приноса на счетоводството към устойчивото развитие: чрез точна отчетност на въздействията и напредъка, счетоводната функция позволява на организацията да демонстрира отговорност, да идентифицира области за подобрение и да съобщи своята стойност към инвеститорите и обществото в контекста на прехода към устойчива, кръгова икономика.

В заключение, счетоводството в контекста на ESG, интегрираната отчетност и кръговата икономика вече не е пасивна, отчетно-ориентирана функция, а активен стратегически партньор в управлението на организацията. То изпълнява функциите на измерване, обединяване (интегриране), контрол, анализ и управление на риска и стратегическа подкрепа, специфично фокусирани върху устойчивостта. Научните резултати показват, че интегрирането на ESG и кръговите принципи е интердисциплинарно усилие, но счетоводителите са в неговото ядро, тъй като техните умения за системност, количественост и обективност са решаващи за успеха. Пред професията стоят и редица предизвикателства – от нуждата от капацитет за нови сфери, през разработване на общоприети стандарти и методики, до преодоляване на възможни конфликти (например риск от „greenwashing“). Въпреки това, тенденцията е ясна: счетоводството се превръща в счетоводство на устойчивостта, което ще бъде гръбнакът на корпоративната отчетност през следващите десетилетия, подпомагайки прехода към по-устойчива и кръгова икономика.

ГЛАВА ВТОРА. ESG ОТЧЕТНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД СЧЕТОВОДСТВОТО В НЕФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

В тази глава се изследват основните насоки, предизвикателства и добри практики, свързани с интегрирането на ESG факторите в счетоводната отчетност на нефинансовите предприятия. Акцентът е поставен върху необходимостта от иновации в методите и технологиите на отчетността, които да отразяват екологични, социални и управленски аспекти в условията на устойчив преход. Анализирани са ключовите иновативни подходи, като интегрирано мислене, вътрешни карбонови цени, ESG модули в ERP системи и блокчейн решения за проследимост. Подчертани са институционалните очаквания, произтичащи от регулации като CSRD и ESRS, които трансформират ролята на счетоводителя в стратегически партньор и вътрешен консултант по устойчивост. Главата обхваща и конкретни практически затруднения, свързани с липсата на капацитет, сложността на стандартите, слабостите в контролните системи и риска от „greenwashing“, особено в контекста на българските предприятия. Представен е подробен сравнителен анализ на добри практики от Европа и България, включително примери от SAP, BASF, Philips, Unilever, както и от компании като ТИТАН Златна Панега, Виваком и Софарма. На основата на данните от „EFRAG State of Play 2025“ са очертани основните тенденции в отчетността – като ограниченото отчитане на двойна същественост, нарастващото използване на външна увереност и необходимостта от по-широко участие на заинтересованите страни. Заключението подчертава, че ESG отчетността вече не е само регулаторна необходимост, а стратегически инструмент за създаване на дългосрочна стойност и корпоративна устойчивост, при който счетоводството играе централна роля.

2.1. Подходи за интегриране на ESG факторите в счетоводната отчетност: методологични, технологични и институционални иновации

В съвременния корпоративен контекст, белязан от трансформации, свързани с устойчивото развитие и зеления преход, ESG факторите (екологични, социални и управленски) все по-често се разглеждат като съществени за финансовото представяне и дългосрочната стойност на предприятията. Интегрирането на тези фактори в счетоводната отчетност изисква иновации както в методологичен, така и в технологичен план, тъй като традиционната отчетност не е създадена да отразява нефинансови въздействия. В тази връзка ролята на счетоводителите и на организациите, отговарящи за отчетността, се преосмисля, по-конкретно в следните насоки:

- Иновативни подходи за представяне на ESG информация.

Счетоводната функция излиза извън класическите си рамки и започва да използва интегрирани модели на отчетност, които обвързват финансовите резултати с нефинансови индикатори. Един от ключовите иновативни подходи за представяне на ESG информация е интегрираното мислене – концепция, при която стойността се разглежда не само като икономически резултат, а и като взаимодействие между капитали (финансов, природен, човешки и социален) (Camilleri 2018; Maniora 2017; Soh et al.

2015). Това води до нови форми на представяне – например отчетност по сценарии за климатични рискове, разкриване на двойна същественост, или въвеждане на вътрешни карбонови цени, които стават част от отчетните и бюджетни системи на предприятията (Surbeck and Tyson 2024).

- Технологична трансформация и цифрова ESG отчетност.

Интегрирането на ESG факторите предполага и преход към дигитализирани форми на събиране, обработка и представяне на информацията. Счетоводителите все по-често използват ESG модули в ERP системи, инструменти за мониторинг на въглероден отпечатък, бази данни с проследимост по веригата на доставки и платформи за автоматично генериране на нефинансови отчети. Тези технологии не само улесняват докладването, но и повишават достоверността и проверимостта на данните, като позволяват одит на нефинансовите KPI (Chen et al. 2023; Chen and Ren 2025). Новите модели на отчетност понякога включват и блокчейн технологии за устойчиво снабдяване, които осигуряват прозрачност и неизменяемост на ESG доказателства (Roshan and Smita 2024).

- Институционални очаквания и промяна в парадигмата.

Регулаторните рамки, като Директивата за корпоративна устойчивост (CSRD) и Стандартите за устойчивост на EFRAG (ESRS), оказват силен натиск върху предприятията да преминат към структурирано и надеждно ESG докладване. Това изисква нови системи за вътрешен контрол, обучение на счетоводителите и разработване на вътрешноорганизационни политики за нефинансова отчетност, което води до системни иновации в управлението на информацията (Ferdous et al. 2022; Gray et al. 2019; Migliavacca 2025). Счетоводителите вече участват не само в отчитането, но и в дизайна на устойчиви бизнес модели, чрез моделиране на ESG сценарии и оценка на нетната стойност, която организациите създават или разрушават за обществото и околната среда.

- Промяна в ролята на счетоводителя.

Вследствие на интегрирането на ESG се наблюдава преход от конвенционална (фактическа) отчетност към прогнозна, стратегическа и многомерна отчетност. Счетоводителят вече не е само обработващ данни, а анализатор на нефинансови рискове, вътрешен консултант по устойчивост и гарант за достоверността на цялостната корпоративна информация. Това изисква развитие на интердисциплинарни компетентности, включително в сфери като климатично моделиране, социална справедливост и управление на веригите на стойността.

Въпреки че иновациите в интегрирането на ESG факторите значително обогатяват счетоводната практика, реалното им прилагане в организационния контекст се сблъсква с редица практически предизвикателства. Те включват недостатъчна експертиза, ограничени ресурси, фрагментирани системи за събиране на данни и липса на яснота относно стандартите и

регулаторните изисквания. Особено силно тези предизвикателства се проявяват в малки и средни предприятия и в държави, където устойчивата отчетност все още се намира в ранен етап на развитие. Следователно, необходимо е по-задълбочено разглеждане на бариерите, с които се сблъскват предприятията в България и ЕС при внедряването на ESG отчетност, както и на добрите практики, които могат да бъдат използвани като отправна точка за подобрение.

2.2. Сравнителен анализ на добри практики при въвеждане на ESG отчетност в нефинансовите предприятия в България и ЕС

Въпреки трудностите, множество нефинансови предприятия в Европа и в България изпревариха регулаторните изисквания и доброволно внедриха ESG и интегрирана отчетност, създавайки ценен опит и добри практики. Тук ще разгледаме няколко примера и подходи, които илюстрират как компаниите могат успешно да отчетат устойчивостта си и да използват това като стратегическо предимство.

2.2.1. Европейски примери за прилагане на ESG и интегрирана отчетност

Европа е лидер в корпоративната устойчивост и не е случайно, че значителна част от големите европейски компании вече публикуват интегрирани отчети. В Европейския съюз, според Европейската комисия, приблизително 70% от публичните компании са започнали да използват интегрирана отчетност, която включва финансови, екологични и социални показатели. Този процес е особено активен и в Обединеното кралство, където над 80% от големите компании вече интегрират нефинансова информация в своите отчети. За сравнение, през 2015 г. този дял е бил едва около 45%, което показва значителен напредък в приемането на новите стандарти за отчетност. Сходна е тенденцията и в Германия, Франция, Испания, Нидерландия, Италия, където интегрираната отчетност се възприема и като инструмент за корпоративно управление, включително от някои малки и средни предприятия (Grunewald et al. 2024; Lambooy et al. 2014; Thomas et al. 2023; Turturea 2016).

В страните от БРИКС, като Индия и Бразилия, практиките за интегрирана отчетност също набират скорост – над 30% от публично търгуваните компании в тези региони започват да публикуват отчети, които включват социални и екологични аспекти. Например в Бразилия миннодобивни компании започват да представят отчети още през 2021 г., използвайки стандартите на Global Reporting Initiative (GRI), които обхващат въздействието върху околната среда, условията на труд и социалната отговорност (Mushtaq and Sangmi 2024; Shevchuk et al. 2020).

Според друго проучване, качеството на интегрираните отчети (IRQ – Integrated Reporting Quality) нараства значително — от 49,3 % през 2013 г.

до 77 % през 2020 г., измерено като индекс на съдържанието по модела Balanced Scorecard, което показва не относителна тежест, а средно покритие на индивидуални критерии в интегрираните отчети (Nada and Győri 2023).

Някои конкретни водещи примери на добри чуждестранни практики включват:

• SAP (Германия) – софтуерната компания SAP вече над десетилетие публикува интегриран годишен отчет, в който финансовите резултати са представени редом с ключови нефинансови показатели. SAP използва интегрираната отчетност не само за отчет, но и като аналитичен и стратегически инструмент. Например, вътрешен анализ установи, че увеличението с 1 процентен пункт в Business Health Culture Index (BHCI) [3] корелира с допълнителна оперативна печалба (non-IFRS) от приблизително 90–100 млн. Евро (SAP SE 2024);

• BASF (Германия) – химическата компания BASF демонстрира утвърдена и последователна практика на отчитане, като още от 2007 г. публикува интегрирани отчети с финансови и нефинансови данни. Компанията е сред пионерите в прилагането на стандарти за устойчивост, които обхващат широк кръг от екологични, социални и управленски показатели. В добрите практики на BASF се включват:

1. Пълен обхват на докладване - Компанията обхваща в своите отчети всички производствени обекти, напълно консолидирани дружества и съвместни предприятия, в които има съществено влияние. Например, BASF докладва приблизително 98% от емисиите, включително от съвместни операции, като така осигурява висока степен на прозрачност;
2. Темите за безопасност, енергийна ефективност и социална отговорност се покриват във всички локации на групата, освен ако не е изрично посочено друго. Данните за трудови злополуки, водопотребление, транспортна безопасност и други устойчиви индикатори се събират и публикуват на глобално ниво;
3. Външна увереност (audit assurance) - Част от нефинансовите данни преминават през процес на независима верификация, което засилва доверието в публикуваната информация

Отчетът получава най-високата степен на прозрачност A+ по стандартите на GRI. Този дългогодишен опит поставя BASF в добра позиция да посрещне новите регулации и й носи репутация на прозрачна и отговорна корпорация (BASF SE 2025);

• EnBW (Германия) – от 2014 г. насам публикува комбиниран отчет, и е сред водещите примери за системно прилагане на интегрирана отчетност. През 2024 г. компанията адаптира формата си към ESRS и

[3] SAP определя своя „Business Health Culture Index“ (BHCI) като ключов нефинансов индикатор, измерван ежегодно чрез анкетата #Unfiltered, с участието на около 72 000 служители през 2018 г. (73% от служителите).

препоръките на TCFD, като използва двойна същественост при подбор на устойчиви теми. EnBW отчита общо отчита общо 39,91 млн. тона CO_2-еквивалентни емисии, включително Scope 1 (8,86 млн. т), Scope 2 (0,69 млн. т) и Scope 3 (30,36 млн. т), като същевременно интензивността на емисиите от собствено производство се снижава до 272 g CO_2/kWh, което представлява спад от 14.7 % спрямо предходната година. Социалната устойчивост също е ключов фокус, с индикатори за ангажираност и безопасност, които се измерват групово със стандартизирани KPI-та (PEI и LTIF) и обхващат всички организации със значителен персонал (над 100 души) (EnBW Energie Baden-Württemberg AG 2025);

• Philips (Нидерландия) - демонстрира интегриран подход в отчета си за 2024 г., където финансовите и нефинансовите резултати са обединени в съответствие с IIRC-рамката[4]. Компанията отчита, че 100% от средствата от зелени облигации са насочени към устойчиви проекти, а външен одитор (EY) потвърждава достоверността на отчета. Philips също така оценява въздействието на своите иновации върху здравето на пациентите и околната среда, като например внедряването на нови образни диагностични технологии, които намаляват лъчевото облъчване на пациентите с до 80% в сравнение с традиционните решения. Това допринася едновременно за повишена безопасност и по-нисък енергиен разход (Philips N.V. 2025);

• Unilever (Великобритания/Нидерландия) - компанията използва ESG отчетността като ключов инструмент за комуникация на стратегията си за устойчив растеж — в Annual Report 2024 и Climate Transition Action Plan компанията дефинира междинни цели за намаляване на емисиите и намаляване на пластмасовия отпечатък (Unilever PLC 2024; 2025). Unilever издава обширен Доклад за устойчиво развитие („Sustainable Living Report“), в който поставя междинни цели по социални и екологични приоритети, свързани с нейната стратегия за „устойчив начин на живот“. ESG KPI-тата са вложени в бизнес модела чрез устойчиви марки и отговорни практики, което надгражда традиционния отчет и служи като маркетингово послание към потребителите за ангажимента на Unilever към устойчивост. През 2024 г. Unilever постига 72% намаление на GHG емисиите в операциите си спрямо 2015 г., с акцент върху адаптация на доставчиците и внедряване на целите на SBTi[5];

[4] През 2021 г. IIRC се обедини с SASB (Sustainability Accounting Standards Board) в рамките на новата структура на Value Reporting Foundation, а от 2022 г. и двата бяха включени в ISSB (International Sustainability Standards Board), създаден от IFRS Foundation. Това означава, че IIRC-рамката е предшественик на ISSB (IFRS S1 и S2) и все още се използва като основа в интегрирани отчети, въпреки че формално вече е слята в ISSB.

[5] SBTi (Science Based Targets initiative) – международна инициатива, която подпомага компаниите да определят научно обосновани цели за намаляване на емисиите на парникови газове в съответствие с целите на Парижкото споразумение. Партньори в инициативата са CDP, UN Global Compact, WRI и WWF.

• Novo Nordisk (Дания) - прилага принципа на Triple Bottom Line, съчетавайки в Annual Report 2024 равнопоставено представяне на финансовите, социалните и екологичните си резултати. Докладът следва анализ на двойната същественост, който установява устойчивите приоритети спрямо стратегическата стойност и интересите на заинтересованите страни. Този подход превръща ESG отчетността в рамка за управление на риска и устойчиво създаване на стойност (Novo Nordisk A/S 2025).

Добрите практики, представени по-горе, кореспондират с основните изводи от последното проучване на EFRAG. През юли 2025 г. EFRAG публикува обобщен доклад, озаглавен "State of Play 2025", който представя текущото състояние на доброволната и частично задължителна ESG отчетност в Европа (EFRAG 2025a). Докладът анализира данни от 656 предприятия от Европейския съюз, от които 545 са нефинансови, а 111 – финансови. Основният фокус на настоящия раздел е върху нефинансовите предприятия, които попадат в обхвата на изискванията на Директивата за корпоративна устойчивост и отчитане (CSRD) и прилагат Европейските стандарти за устойчиво развитие (ESRS). Анализът има за цел да установи не само степента на прилагане на новата регулаторна рамка, но и да изведе добри практики, често срещани пропуски и траекторията на прехода към интегрирана отчетност. Ето някои ключови заключения:

1. *Представителност и обхват на участващите предприятия* - Прегледът е структуриран така, че да отразява както доброволните, така и задължителните оповестявания на предприятията към юли 2025 г. Специфичният фокус върху 545 нефинансови предприятия позволява сравнимост между индустриални сектори (вж. фиг. 1) и географски разпределения в рамките на ЕС (вж. фиг. 2).

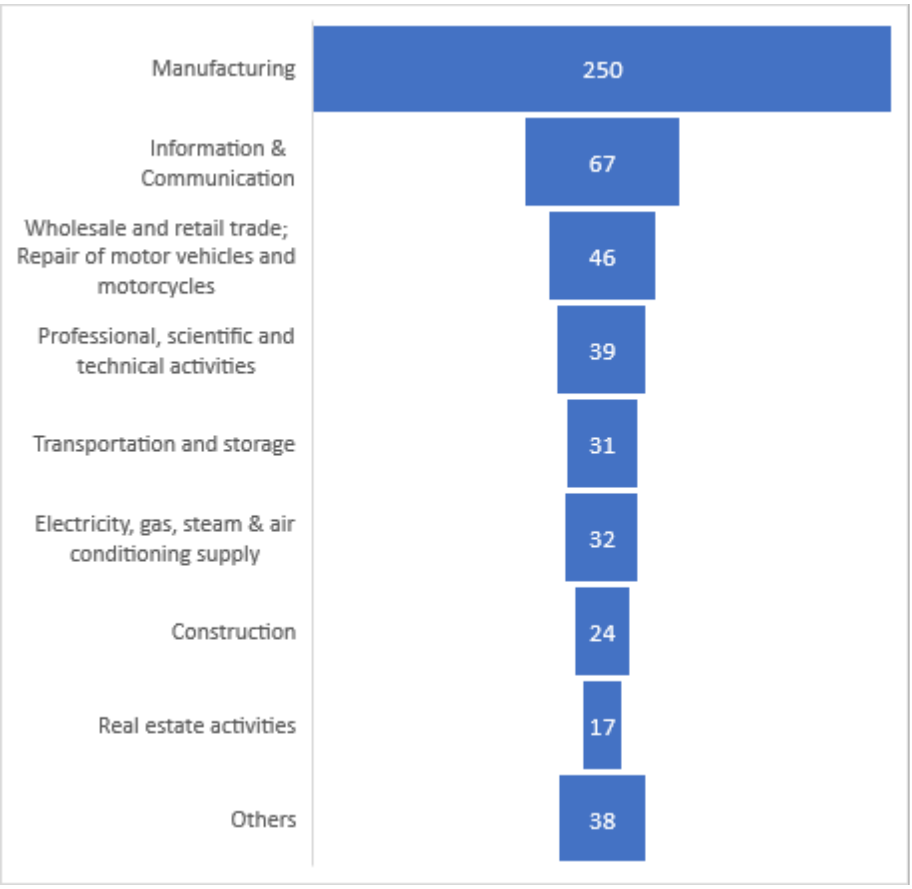

Фиг. 1. *Разпределение на 544 нефинансови предприятия по икономически сектори (юли 2025)*[6]

Източник: *изготвено от автора по данни на* (EFRAG 2025b)

Фиг. 1 представя илюстрира секторалната структура на анализираните нефинансови предприятия в доклада на EFRAG. Най-силно представени са производственият сектор, следван от информационни и комуникационни дейности, търговия, научно-технически дейности и транспорт. Данните показват, че именно в тези индустрии се наблюдава най-ранна адаптация към ESG изискванията и подчертават концентрацията на ESG отчетност именно в отрасли с високо въздействие върху околната среда и обществото.

[6] Данните обхващат 544 нефинансови предприятия, обект на класификация по индустриален сектор. Разликата с пълния брой от 545 е резултат от несъответствие в класификационната рамка за едно предприятие, което не е включено в отрасловото разпределение.

Фиг. 2. *Разпределение на 545 нефинансови предприятия по държави-членки на ЕС (юли 2025)*
Източник*: изготвено от автора по данни на* (EFRAG 2025b)

На фиг. 2 е показано териториалното разпределение на нефинансовите предприятия, включени в доклада EFRAG State of Play 2025. Най-силно представени са Франция (87 предприятия), Финландия (72), Германия (71) и Италия (57), което отразява както зрелостта на ESG отчетността, така и активността на корпоративния сектор в процеса по адаптация към ESRS. Макар обхватът да се разпределя неравномерно по страни, данните са достатъчно показателни, за да се наравят изводи относно нивото на зрялост на нефинансовата отчетност в Европа.

2. *Същественост на темите и обхват на покритие* - Един от най-ключовите изводи от изследването е свързан с оценката на съществеността на темите по ESRS (вж. фиг. 3). Данните отразяват широкото разпределение в подхода на предприятията към прилагането на концепцията за същественост. Най-голям дял (52%) от компаниите определят между 4 и 6 теми като съществени. Само 10% от нефинансовите предприятия отчитат всички тематични области като съществени, което говори за наличие на избирателен подход към темите, най-вероятно обусловен от секторни специфики или ограничения в капацитета. Най-често отчитаните като съществени са темите, свързани с изменението на климата, потреблението на енергия и работните условия, докато теми като биоразнообразие, човешки права и обществено въздействие остават встрани от централната отчетна рамка.

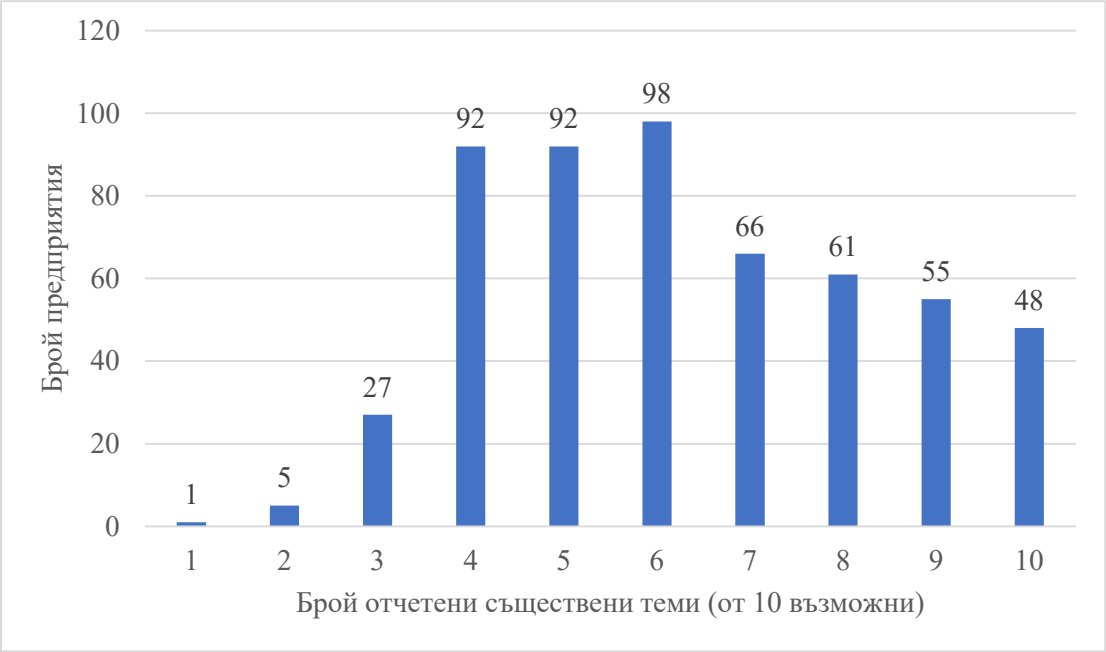

Фиг. 3. *Разпределение на 545 нефинансови предприятия според броя на отчетените съществени теми по ESRS (юли 2025)*
Източник: *изготвено от автора по данни на* (EFRAG 2025b)

3. *ESG индикатори и количествено представяне* - Докладът потвърждава, че значителен дял от предприятията – приблизително 80% – вече включват поне един количествен ESG KPI в своите доклади. Това са предимно индикатори за емисии на парникови газове (Scope 1 и Scope 2), интензивност на емисиите, дялово потребление на енергия от възобновяеми източници, равнище на трудова безопасност и коефициенти на разнообразие в управлението. Въпреки това, само ограничен брой предприятия представят дългосрочни цели, проследимост и конкретни методологии, съобразени с изискванията на ESRS E1–E5, S1–S4 и G1;

4. *Външна увереност и надеждност на оповестените данни* - Интересен аспект е стремежът към повишаване на надеждността на нефинансовата информация. Около 60% от нефинансовите предприятия използват външна уверителност (limited assurance) за поне част от своите ESG данни – най-често за климатични индикатори. Това е важна стъпка към професионализиране на отчетността, тъй като позволява сравнимост и доверие сред заинтересованите страни. В доклада се отбелязва, че има стремеж към повишаване на обхвата на одита в бъдещи издания – от ограничено до разумно уверение (reasonable assurance);

5. *Подход към двойната същественост* - EFRAG обръща специално внимание на прилагането на подхода за двойна същественост – концепция, заложена в основата на CSRD и ESRS. Приблизително половината от предприятията – около 50% – декларират, че използват „value creation lens“ или друг вътрешен модел за оценка на въздействието върху стойността, в

съчетание с въздействието върху околната среда и обществото. Тази практика показва, че отчетността се използва не само като инструмент за съответствие, но и като основа за стратегическо управление на риска, конкурентоспособност и репутация;

6. *Изводи и значение за българската практика* - Резултатите от „State of Play 2025“ ясно показват, че въпреки напредъка в осъзнаването и отчитането на ESG темите, значителна част от нефинансовите предприятия все още са в начален или преходен етап на прилагане на комплексните изисквания на ESRS. Това поставя предизвикателства, но също така и възможности за българските компании, които влизат в обхвата на CSRD. Първо, необходимо е изграждане на вътрешен капацитет и междуфункционални екипи, които да отговарят за интегрираното отчитане. Второ, добрите практики от паневропейския преглед дават ориентация за стандарти, индикатори и структури, които биха могли да бъдат адаптирани. И трето, участието в доброволни инициативи и използването на рамки като GRI, ISSB и CDP могат да подготвят компаниите за пълно съответствие с бъдещите задължения.

Наблюденията от доклада на EFRAG се потвърждават и от външни изследователи и експерти. Така например, Andreas Rasche (2025) обобщава пет ключови извода от анализа на първата вълна CSRD доклади, които се припокриват с основните тенденции, идентифицирани в настоящото изследване (Rasche 2025):

- Вариативност във форматите и обема – средната дължина на отчетите е 115 страници, но компании от Южна Европа (напр. Испания) често надвишават 220 стр., докато в Северна Европа (напр. Дания) преобладават по-кратки формати (под 70 стр.);
- Сравнимост на структурата – въпреки стилистични различия, докладите спазват общо високо ниво на сравнима структура, което улеснява съпоставимостта;
- Разкривани теми – стандартите ESRS E1 (Климат), S1 (Работна сила) и G1 (Управление и етика) се отчитат в над 90% от случаите, докато теми като „Микропластмаси“ (E2) и „Биоразнообразие – благосъстояние на животните“ (G1) са материални в под 5% от предприятията;
- Ангажиране на заинтересовани страни – само 20% от предприятията консултират синдикати при оценката на двойната същественост, което подчертава нуждата от по-широко включване;
- Планове за преход – макар 55% от компаниите да декларират климатични преходни планове, разкриването на ключовите елементи не е хомогенно, което възпрепятства съпоставимостта между фирмите .

Тези резултати подчертават както напредъка, така и оставащите предизвикателства, особено що се отнася до дълбочината на тематично разкриване и същинското участие на външни заинтересовани страни, които са в основата на концепцията за двойна същественост. Те дават основа за

продължаващо подобрение в качеството и последователността на отчетността в нефинансовия сектор.

2.2.2. Примери от българската практика и сравнителен анализ

В България нефинансовите предприятия започват по-бавно внедряването на ESG отчетност, но вече има няколко изявени примера на добри практики, които могат да послужат като модели:

• ТИТАН Златна Панега Цимент АД е сред първите български предприятия, изградили устойчивата практика на интегрирано докладване – от 2016 г. насам компанията ежегодно публикува годишни интегрирани отчети, които съчетават финансови резултати с екологични, социални и управленски показатели. Докладите са структурирани съгласно принципите на Международната рамка за интегрирано отчитане (IIRC) и стандартите на Глобалната инициатива за отчетност (GRI), като се отчитат и насоките на други водещи рамки, включително SASB и UNCTAD. В Интегрирания годишен доклад за 2023 г. са представени конкретни резултати, които илюстрират напредъка по ключови ESG теми. Специфичните емисии на CO_2 на тон произведен цимент са намалени от 603 kg/t до 583 kg/t – т.е. с около 3% спрямо 2022 г. Делът на алтернативните горива достига 48% от топлинните нужди на завода, като се отчита нарастване с 4 процентни пункта. Енергийната ефективност също се подобрява чрез намаление с 7% на електрическото потребление, постигнато чрез оптимизация на производствените мелници. Инвестициите в устойчивост възлизат на 5,9 млн. евро, от които 4,9 млн. евро са класифицирани като съвместими с изискванията на Европейската таксономия. Осемнадесет процента от произведения цимент е със „зелен“ или умерен въглероден отпечатък. В областта на безопасността се отчитат над две години без нито една трудова злополука сред служители и подизпълнители – доказателство за ефективна култура на здраве и безопасност. На социално ниво компанията е инвестирала над 6,5 млн. евро в местни общности, образователни инициативи и проекти като „Teach for Bulgaria“, както и в подкрепа на спорта в региона. Този подход показва, че за ТИТАН Златна Панега Цимент АД интегрираната отчетност не е само инструмент за прозрачност, а и рамка за ефективно управление. Важна отличителна черта е, че отчетите на компанията са външно оценени и заверени - докладът за 2022 г. например е проверен от независима одиторска фирма и е получил ниво „Advanced“ по критериите на Communication on Progress на ООН (UN Global Compact). ESG данните се използват активно за стратегическо вземане на решения – например, чрез анализа на разходите за емисии се аргументират инвестиции в по-ефективни филтри и горивни инсталации, което подобрява както екологичния отпечатък, така и финансовата ефективност на предприятието (Titan Zlatna Panega Cement AD 2024);

• Виваком България ЕАД – Компанията е един от водещите телекомуникационни оператори в България, който демонстрира активен ангажимент към устойчивото развитие чрез публикуването на Доклад за устойчиво развитие 2023. В този нефинансов, но стратегически значим документ компанията представя постиженията си в трите основни аспекта на ESG – околна среда, социално въздействие и корпоративно управление. Докладът е изготвен в съответствие със стандартите на Глобалната инициатива за отчетност (GRI), както и с вътрешните политики на компанията-майка United Group, и е публично достъпен като самостоятелен отчет, независим от финансовата отчетност. Сред ключовите екологични акценти Виваком изтъква разширението на своята 5G мрежа, която към края на 2023 г. покрива над 1 100 населени места и обхваща 85% от населението на страната. Успоредно с това компанията въвежда оптична мрежа с капацитет от 10 Gbps, която е 50 пъти по-бърза от предходната година и достига до близо 500 000 домакинства. Тези технологични инвестиции не само подобряват свързаността, но и допринасят за енергийна ефективност и по-нисък въглероден отпечатък. В доклада е отчетено и значително намаление на емисиите от Scope 1 и 2 – с 64,1% спрямо базовата 2020 г., като 29% от електроенергията, използвана в дейността на компанията, вече произхожда от възобновяеми източници. Социалната ангажираност на Виваком също е акцентирана в доклада. Компанията се присъединява към Българската харта за многообразие и реализира целенасочени действия за насърчаване на приобщаването. През 2023 г. делът на жените сред служителите достига 42%, което е над средното за сектора. Освен това са организирани инициативи за дигитално образование и обучения за млади хора, с фокус върху придобиване на умения, необходими в съвременната икономика. Този подход превръща ESG отчетността във важен елемент от стратегическото управление и комуникацията със заинтересованите страни. Макар и отчетът да е „стенд-алоун“ и формално отделен от финансовата отчетност, той играе съществена роля за изграждане на доверие сред клиенти, регулатори и партньори. Виваком е пример за българска компания, която възприема добри европейски практики и постепенно въвежда измерими цели, годишен мониторинг и публична отчетност по ключови ESG теми като емисии, енергийна ефективност и електронни отпадъци (Vivacom Bulgaria EAD 2024);

• Софарма АД – Фармацевтичната компания е сред публичните дружества, които традиционно публикуват нефинансова декларация към годишния си отчет в съответствие с CSRD и ESG рамката. Тази декларация обхваща политики по околна среда (напр. управление на отпадъци, пречистване на води), социални въпроси (обучение на персонала, безопасност на труда) и антикорупционни мерки. Макар първоначално декларациите да бяха по-общи, през годините Софарма АД подобрява конкретиката – напр. докладва конкретни индикатори: обеми отпадъци, процент рециклирани

опаковки, потребление на енергия и вода, брой обучителни часове на служител и др. Компанията започна и външен одит на някои нефинансови аспекти, което повишава достоверността. Този пример показва еволюцията от минимално спазване на изискванията към по-смислено оповестяване и поставяне на цели (Софарма обяви цел за 30% намаление на енергоемкостта до 2030 г., например) (Sopharma AD 2024).

• Оператори на критична инфраструктура (енергетика) – Някои български дружества от енергийния сектор, като „Електроенергиен системен оператор“ (ЕСО) и АО „Булгартрансгаз“, започват да публикуват годишни отчети за устойчиво развитие поради изискванията на банки и инвеститори. ЕСО например има доклад, който следва GRI и описва мерки за енергийна ефективност, интеграция на ВЕИ в мрежата, обучения на персонал и пр. Този частен случай илюстрира как финансовата мотивация (желание за по-ниска цена на капитала, достъп до финансиране от ЕИБ и др.) подтиква компаниите към по-добра ESG прозрачност.

Сравнителният анализ на тези примери разкрива няколко общи черти на добрите практики:

1. Ясна ангажираност от ръководството за прозрачност и устойчивост, която се материализира в официални доклади и цели.
2. Прилагане на международно признати рамки – GRI стандарти, Integrated Reporting Framework, SASB, TCFD и др., за да се структурира информацията и направи сравнима.
3. Количествено измерване на ESG показатели и проследяване на трендове във времето (не просто описателни изявления). Например ТИТАН Златна Панега Цимент АД измерва и публикува индекса за честота на трудови злополуки, Виваком България ЕАД – процента рециклирани телефони и пр.
4. Търсене на външна проверка и сертификация – било то одит на данни, рейтинги от устойчиви индекси (например някои български компании се включиха в индекса CECE Sustainability на Виенската борса) или оценки по UN Global Compact. Това дава доверие на потребителите на отчетите.
5. Използване на ESG отчетността като инструмент за диалог със заинтересованите страни – напр. ТИТАН Златна Панега Цимент АД и Софарма АД организират публични представяния на докладите си и консултации с местни общности. По този начин отчетността се превръща от еднопосочно оповестяване в двупосочна комуникация, която може да подобри корпоративната репутация.
6. Свързване на ESG с бизнес стратегията – най-добрите практики не разглеждат устойчивостта изолирано. Например SAP явно показва в отчетите как ESG е интегрална част от стратегията им за иновации и растеж. В български контекст, компании като Виваком България ЕАД

демонстрират как инвестициите в ESG (като 5G за енергоефективност, дигитално включване) са част от бизнес модела им за развитие.

Добре е да се отбележи, че добрите практики не се ограничават само до големите предприятия. В Европа има примери на МСП, които доброволно прилагат устойчиви практики и ги отчитат – напр. семейни производствени фирми в Скандинавия публикуват екологични отчети, стартиращи компании в областта на кръговата икономика отчитат социалното си въздействие пред инвеститори и др. Това подсказва, че ESG отчетността може да бъде пропорционална – не непременно скъп и сложен процес, а скалируем според големината и риска на компанията (ISSB също застъпва принципа на пропорционалност – стандартите им са разработени така, че да са приложими без „непропорционални усилия“, според Durante (Durante 2024).

В обобщение, добрите корпоративни практики в областта на ESG отчетността сочат, че прозрачността в устойчивостта не само изпълнява регулаторни изисквания, но носи и бизнес ползи. Компаниите с висока ESG прозрачност по-лесно печелят доверието на инвеститори, партньори и клиенти, получават по-високи ESG рейтинги (което може да повлияе положително на цената на капитала) и като цяло са по-подготвени за дългосрочните предизвикателства на пазара.

2.3. Практически предизвикателства пред счетоводството при въвеждане на ESG отчетност в България и ЕС

Регулаторните промени в Европейския съюз през последните години превърнаха ESG отчетността от доброволен инструмент в задължителен елемент на корпоративното отчитане за голяма част от предприятията. През 2022 г. беше приета Директива 2022/2464 на ЕС (CSRD), която значително разшири обхвата на предприятията, длъжни да изготвят доклади за устойчивост. Докато предходната Директива за нефинансово отчитане (NFRD) се прилагаше за около 11 700 големи дружества в ЕС, новата CSRD обхваща приблизително 50 000 предприятия в ЕС (Hacker 2023; Tomlinson et al. 2023). Очакванията са, че повече от 500 български предприятия ще попаднат под обхвата на новите изисквания.

Към юли 2025 г., България вече е финализирала транспонирането на CSRD чрез последните изменения в Закона за счетоводството. Законът предвижда, че големите предприятия (с минимум 250 служители, над 40 млн. евро оборот или над 20 млн. евро активи) следва да публикуват първите си отчети за устойчивост с данни за 2025 г. през 2026 г., докато за средните предприятия ще има преходен период до 2027 г. Първоначално се очакваше публикуване още през 2025 г., но отлагането с една година беше мотивирано с липсата на капацитет и опит както на национално, така и на европейско равнище (Цанева 2025).

Въпреки напредъка в регулаторното прилагане, реализацията на тези изисквания поставя различни предизвикателства пред счетоводната практика:

• Ограничен практически капацитет и недостатъчно готовност и опит - Множество предприятия, особено от реалния сектор, срещат сериозни затруднения при събирането и структурирането на ESG данни поради липса на експертиза, подходящи ИТ системи и вътрешни процедури. Според доклад на KPMG, цитиран от Thomson Reuters, почти 75 % от компаниите не са подготвени за предстоящи ESG одити (KPMG International 2023). В България това пролича ясно, когато през 2025 г. се взе решение за отлагане с една година въвеждането на задължителните нефинансови отчети. Като основни причини бяха изтъкнати недостатъчният практически опит и експертиза както на национално, така и на европейско равнище. Това забавя изграждането на необходимия организационен капацитет и поставя бизнеса в затруднение при адаптацията към новите регулаторни изисквания.

• Множество и сложни стандарти - Компаниите се сблъскват с фрагментирано и обемно регулаторно поле, включващо европейските стандарти ESRS, глобалните стандарти на ISSB, доброволните рамки като GRI, SASB, TCFD и др. Това информационно претоварване затруднява счетоводителите да определят кои показатели са релевантни и как да съберат необходимите данни. Освен това самите ESRS стандарти са детайлни и комплексни – например компаниите трябва да оповестяват метрики за климатични рискове, опазване на биоразнообразието, политики за разнообразие и т.н., дори ако някои от тях досега не са били измервани.. Специфичен пример е стандартът ESRS E5 за ресурсите и кръговата икономика, който изисква детайлни количествени данни за входящите ресурси, изходящите отпадъци, процента рециклирани материали, повторна употреба и др. За традиционното счетоводство подобни нефинансови количествени показатели са новост и изискват разработване на методики за измерване и контрол.

• Проблеми с качеството и проверката на данните - Докато финансовите данни са обект на одит и сравнително ясни методологии, ESG информацията често е по-качествена и трудна за проверка. Например, данни за въглеродни емисии по Scope 3 (индиректни емисии във веригата на доставка) са сложни за събиране и могат да са неточни. Одиторите също са поставени пред предизвикателство – в момента повечето одитори не дават мнение за достоверността на нефинансовите оповестявания, а само проверяват наличието им (Вечев et al. 2021). В перспектива одиторските екипи ще трябва да развият експертиза да валидират нефинансови показатели, което може да генерира недостиг на квалифицирани одитори и съответни методологии.

• Липса на вътрешни контроли и системи - Много нефинансови предприятия в България нямат внедрени системи за събиране на ESG данни – например измерване на енергопотребление, емисии, записване на

инциденти, удовлетвореност на персонала и др. Счетоводните отдели традиционно не са събирали подобни сведения, така че възниква нуждата от нови вътрешни процедури, IT системи и координация между сътрудници от различни отдели (еколози, HR, отдел доставки и пр.). В изпълнение на изискванията на ESRS компаниите трябва да идентифицират източниците на данни, да създадат процеси за редовното им събиране и да осигурят тяхната достоверност и проследимост (Tomlinson et al. 2023). Това включва например отчитане на използвани ресурси и генерирани отпадъци по категории, емисии на парникови газове съгласно международни протоколи, както и социални данни – като структура на персонала по пол, възраст, етнос, позиции и др. Особено затруднени са малките и средни предприятия, които често нямат ресурси да внедрят скъпи ИТ решения или да създадат специализирани звена по устойчивост. Това налага гъвкави подходи и възможности за пропорционално прилагане на стандартите, съобразено с мащаба и риска на дейността.

- Културни и управленски предизвикателства - Внедряването на ESG отчетността изисква промяна в корпоративната култура – от възприемане на устойчивостта като формалност към интегрирането ѝ в управленските процеси. В практиката на българските фирми обаче често липсва осъзнаване на ползите – някои компании възприемат ESG отчетите като бюрократично бреме, наложено „отгоре“, което може да доведе до формално отношение и риск от „попълване на чеклист“ вместо искрено подобрение. Освен това, управлението на ESG рисковете (като климатични рискове, рискове в доставките, репутационни рискове) все още не е интегрирано напълно в системите за вътрешен контрол и управление на риска на фирмите.
- Регулаторен риск и грийнуошинг - Понеже регулациите се затягат, предприятията са изправени и пред риска от наказания за несъответствие или за подвеждащи твърдения. ЕС планира директиви срещу „greenwashing“ (погрешно представяне на продукт/компания като по-екологична, отколкото е в реалност). Това означава, че счетоводителите и одиторите трябва да гарантират вярност на нефинансовите оповестявания, тъй като подвеждащи ESG данни могат да доведат до финансови санкции и сериозни репутационни щети.

Като обобщение, макар новите ESG изисквания да задават ясна посока към по-прозрачна и отговорна отчетност, преходът представлява значимо предизвикателство за българските нефинансови предприятия и счетоводните им екипи. Необходими са време и ресурси за изграждане на капацитет, разработване на системи и процеси, обучение на персонал и консултации с експерти, за да се преодолее „кривата на учене“ в тази сфера. В следващата част ще разгледаме как някои предприятия – в България и чужбина – вече прилагат добри практики, които могат да послужат като ориентир за останалите.

ГЛАВА ТРЕТА. ESG ОТЧЕТНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД СЧЕТОВОДСТВОТО В БАНКОВИЯ СЕКТОР

Главата очертава как ESG отчетността се превърна от доброволна практика в регулаторно изискване и ключов управленски приоритет за банките в ЕС и България. Представена е актуалната рамка (CSRD и ESRS, Делегиран регламент 2023/2772, таксономията на ЕС и GAR, SFDR, Насоките на ЕБО за ESG рискове от 2025 г., интеграция по стълбове 1–3 и последното Решение на ЕЦБ за включване на климатични критерии в обезпеченията), която насочва сектора към по-дългосрочен и количествено измерим подход. Сравнителният преглед показва по-зрели практики при водещите европейски банки и ускорено „наваксване“ у нас след транспонирането на CSRD през 2024 г., с първи ESRS-съвместими доклади и продуктови иновации (напр. зелени кредити). Идентифицирани са основните препятствия—дефицити на данни (вкл. Scope 3), високи разходи и ИТ нужди, методологична несигурност, културна промяна и риск от „greenwashing“. Успоредно са очертани възможности: по-добро управление на риска, достъп до нов капитал и гаранционни схеми, нови пазарни ниши и конкурентно предимство чрез прозрачност. Главата завършва с практични насоки за интегриране на ESG индикатори в счетоводните и риск-рамките и за повишаване на съпоставимостта и надеждността на оповестяванията.

3.1. Регулаторна рамка и стандарти за ESG рисковете в банковия сектор

През последното десетилетие банковият сектор в Европейския съюз преживява значима трансформация, обусловена от нарастващия натиск за интегриране на принципите на устойчивото развитие в стратегическите, управленските, отчетните и надзорните си практики. Воден от системния характер на ESG рисковете – свързани с климатичните промени, социалните неравенства и предизвикателствата в корпоративното управление – ЕС създаде сложна и взаимосвързана регулаторна рамка, която цели да гарантира не само прозрачност, но и дългосрочна устойчивост на финансовата система.

3.1.1. Основни регулаторни актове: рамка, обхват и взаимовръзки

Централна роля в трансформацията на банковата отчетност играе Директива (ЕС) 2022/2464 (CSRD), приета през декември 2022 г. Както беше споменато в глава първа, с нея се въвежда задължението всички големи предприятия и публично листвани институции, включително банки, да изготвят ежегодни доклади за устойчиво развитие, съгласно Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS). Тези стандарти са утвърдени с Делегиран регламент (ЕС) 2023/2772, който конкретизира съдържанието, структурата и техническите изисквания към нефинансовите разкрития, създавайки *унифициран отчетен формат в целия ЕС* (Delegated Regulation (EU) 2023/2772 2023). За финансовия сектор особено значение

имат стандартите ESRS E1 (Климатични промени) и G1 (Корпоративно управление), които изискват разкриване на цели, политики, въздействия и планове за преход към устойчив бизнес модел.

На равнище надзорен контрол Европейският банков орган (European Banking Authority – EBA) изигра ключова роля чрез публикуваните на 8 януари 2025 г. "Final Guidelines on the Management of ESG Risks", които задават стандарти за идентифициране, измерване, управление и мониторинг на ESG рисковете в банките (EBA 2025). Насоките ще влязат в сила от 11 януари 2026 г. за значимите институции (significant institutions) и от 11 януари 2027 г. за малките и по-малко сложни институции (МПСИ) (small and non-complex institutions – SNCIs). С насоките Европейският банков орган (EBA) препоръчва ESG рисковете постепенно да се интегрират в ключови надзорни рамки като Процеса на надзорен преглед и оценка (Supervisory Review and Evaluation Process - SREP) и Вътрешната оценка на капиталовата адекватност (Internal Capital Adequacy Assessment Process - ICAAP).

По-конкретно, насоките въвеждат задължения за:

Първо, *идентифициране и документиране на ESG рискове по контрагенти, дейности и продукти* (параграфи 22–24). В контекста на изискванията на Европейския банков орган за управление на ESG рискове, специално внимание се обръща на процесите по идентификация, категоризация и информационно обезпечаване на тези рискове във вътрешните рамки на банките. Насоките подчертават, че всяка от трите основни категории ESG рискове – екологични, социални и свързани с управлението – следва да бъде първоначално оценявана самостоятелно, с оглед на нейните специфични характеристики. Едва след това институциите следва да анализират възможните взаимодействия и взаимозависимости между тях, за да осигурят цялостно и последователно измерване на комбинирания ефект от ESG рисковете (EBA 2025, §22).

Насоките въвеждат и изискване банките да разполагат със стабилни вътрешни информационни системи, способни да идентифицират, събират, структурират и анализират необходимите данни за оценка, управление и мониторинг на ESG рискове. Тези системи трябва да бъдат интегрирани в цялостната рамка за управление на данни и информационни технологии на институцията. Предвижда се регулярна преоценка и адаптация на практиките по управление на ESG данни, така че да се отразяват актуалните регулаторни инициативи и пазарни развития, както и необходимостта от поддържане на високо качество на информацията (EBA 2025, §23).

Освен това, банките трябва да прилагат вътрешни процедури за събиране и използване на детайлна информация, необходима за адекватната оценка, управление и прогнозиране на ESG рисковете, на които могат да бъдат изложени чрез своите контрагенти. В тази връзка, насоките препоръчват събиране на данни както на ниво клиент, така и на ниво актив, при съблюдаване на подходяща степен на гранулираност. Това изискване предполага по-дълбоко профилиране на експозициите и по-голяма прецизност в

обвързването на ESG риска с конкретни бизнес линии, портфейли и продукти (EBA 2025, §24);

Второ, количествена и качествена оценка на ESG рисковете в кратко-, средно- и дългосрочен хоризонт (параграфи 45-46). В съответствие с параграфи 45 и 46 от насоките банковите институции са задължени да разработят здрав и обоснован подход за управление и смекчаване на ESG рисковете не само в краткосрочен и средносрочен, но и в дългосрочен хоризонт от поне 10 години. Това дългосрочно планиране е в съответствие с общите принципи за стратегическа устойчивост (заложени в §19), и е неразривно свързано със системното интегриране на климатични и други ESG фактори в управлението на риска.

За постигане на тази цел, институциите трябва да прилагат гъвкава комбинация от инструменти за управление и редукция на риска, включително:

- ангажиране с контрагенти, чрез диалог относно техните преходни планове, устойчивост на ESG въздействия и евентуална съвместна подготовка на действия за повишаване на устойчивостта им;
- коригиране на финансовите условия и ценообразуване въз основа на ESG профила на контрагента;
- включване на ESG рискове в секторни политики, лимити за експозиции и стратегии за намаляване на концентрацията на риска;
- диверсификация на кредитните и инвестиционни портфейли според географски и секторни показатели, свързани с устойчивостта;
- други подходящи управленски инструменти, включително реалокация на финансирането към по-устойчиви икономически сектори или конкретни клиенти.

Тези инструменти следва да се прилагат чрез съчетание на качествени подходи (като стратегически диалог и политически рамки) и количествени методи (включително риск индикатори, коригиране на финансови условия и лимити на експозиции).

Тази рамка от действия подчертава нуждата от проактивна и дългосрочна перспектива при оценката на въздействието на ESG факторите, както и способността на банките да адаптират своите стратегии в съответствие с нарастващите регулаторни и пазарни очаквания за устойчиво финансиране (EBA 2025, §45-46).

Трето, провеждане на стрес тестове с ESG сценарии (параграфи 63-65). В съответствие с насоките банковите институции са задължени да включат сценарии с екологични и климатични рискове в рамката на вътрешната оценка на капиталовата адекватност (ICAAP). Насоките изискват прилагането на прогнозен подход към капиталовата и ликвидната устойчивост на банките при наличие на утежнени сценарии, включващи специфични компоненти на екологичните рискове. В допълнение, банките следва да изведат конкретни мерки, планове за действие или корекции в бизнес стратегиите

си, произтичащи от резултатите от стрес тестове или обратно моделирани сценарии (reverse stress testing), в съответствие с по-ранни насоки на ЕБО относно институционалното стрес тестване (EBA/GL/2018/04). Освен това, материалните екологични рискове и тяхното влияние върху ликвидността трябва да бъдат отчетени в рамките на вътрешната оценка на ликвидната адекватност (ILAAP), обхващайки съответните времеви хоризонти. Финансовите институции трябва да формулират ясно допустимите прагове и лимити на поносимост към ESG рискове и да опишат прилаганите методологии и допускания, използвани при оценка на тяхното въздействие върху платежоспособността и ликвидността (EBA 2025, §63-65).

Четвърто, интегриране на ESG фактори във вътрешните процеси за кредитна оценка и ICAAP/ILAAP (параграфи 10–11, 56–57). Насоките на ЕБО подчертават необходимостта ESG рисковете да бъдат не само идентифицирани и оценени, но и интегрирани във всички ключови вътрешни процеси за управление на риска. Това включва процесите по кредитно оценяване, определяне на условия по кредитни продукти, както и рамките за вътрешна оценка на капиталовата и ликвидната адекватност (ICAAP и ILAAP). В частност, институциите следва да осигурят, че ESG факторите са отчетени в решенията за кредитен риск и в сценарийните анализи за бъдещо капиталово планиране, като това отразява нарастващата регулаторна тежест и пазарна значимост на устойчивостта (EBA 2025, §10-11; §56-57).

Пето, планиране на устойчив преход до 2050 г., включително адаптация на кредитния портфейл (параграфи 74–75). В съответствие с насоките банковите институции следва да планират устойчивия си преход към климатична неутралност, отчитайки стратегически хоризонт от поне 10 години. По-конкретно, ЕБО изисква разработване на стратегии за адаптация на бизнес модела, управленските структури и рамките за управление на риска в съответствие с климатичните цели на ЕС за 2030 и 2050 г., включително постигането на въглеродна неутралност. Тези стратегически действия предполагат поетапно преструктуриране на кредитните портфейли и инвестиционната експозиция, така че да се постигне по-висока устойчивост спрямо екологични, социални и управленски фактори и да се избегне т.нар. „затваряне в неустойчиви активи“ (carbon lock-in). Подобен трансформационен подход е от ключово значение не само за спазването на регулаторните очаквания, но и за изграждането на конкурентоспособна и устойчива банкова система в контекста на зеления преход в ЕС (EBA 2025, §74-75).

В контекста на засилените регулаторни изисквания за устойчивост в банковия сектор, Регламент (ЕС) 2020/852 играе ключова роля чрез дефиниране на класификационна система за екологично устойчиви икономически дейности (EU Taxonomy Regulation 2020). Регламентът определя шест екологични цели, към които дадена дейност трябва съществено да допринася, за да бъде считана за таксономично съвместима. В съответствие с Делегиран регламент (ЕС) 2021/2178, банките са задължени да изчисляват и разкриват т.нар. *„зелено съотношение на активите“ (Green Asset Ratio –*

GAR) (Delegated Act EU 2021/2178 2021). Този индикатор отразява дела от експозициите към нефинансови предприятия, които са в съответствие с таксономията, спрямо общия обем от допустими експозиции. Изчисляването на GAR позволява на заинтересованите страни да оценят до каква степен банките подкрепят екологичния преход чрез своите кредитни и инвестиционни дейности. GAR е централен елемент в разкриването на ESG информация по стълб III (Pillar 3) съгласно изискванията на Европейския банков орган и допринася за засилване на прозрачността, отчетността и съпоставимостта между институциите по отношение на устойчивото финансиране.

Важна роля играе и Регламент (ЕС) 2019/2088 (SFDR), който задължава финансовите участници да разкриват как устойчивите рискове и въздействия се интегрират в процесите на инвестиционно вземане на решения и предлагане на продукти (SFDR 2019). Този регламент е допълнен от предложението за Европейски стандарт за зелени облигации (EU Green Bond Standard), което създава доброволна рамка за емитиране на зелени облигации в съответствие с таксономията на ЕС, чрез изисквания за докладване, прозрачност и външна верификация на устойчивите инвестиции (COM/2021/391 2021).

В заключение, регулаторната рамка за ESG в банковия сектор е многопластова – тя включва надзорни насоки за управление на риска, задължителни стандарти за оповестяване и доброволни рамки. Тези инициативи заедно поставят устойчивото развитие в центъра на счетоводството и отчетността на банките. Банковите институции трябва да адаптират системите си, за да спазят новите правила – от управление на данните и вътрешен контрол до начина, по който комуникират с инвеститорите и обществеността относно своя ESG профил. В следващите части ще видим доколко тези изисквания са се превърнали в практика в банките в България и ЕС.

3.1.2. Надзорни очаквания и регулаторен натиск

През последните години надзорните органи — както на национално, така и на европейско равнище — все по-категорично третират ESG рисковете като съществени за финансовата стабилност и устойчивостта на банковия сектор. Според Европейската централна банка, над 75% от значимите институции в еврозоната вече са започнали процес на интегриране на ESG факторите във вътрешните си рамки за управление на риска, но едва 21% използват количествени сценарии за климатични стрес тестове (European Central Bank 2023). Това разкрива значителен недостиг в дълбочината и приложимостта на ESG анализа.

В отговор на установените дефицити, Европейският банков орган въведе още през 2022 г. технически стандарти за оповестяване по стълб III (Pillar 3), с които задължава банките да публикуват детайлна информация относно:

- експозициите си към *физически и преходни климатични рискове*;

• дела на активите, отговарящи на *ЕС таксономията за устойчиви дейности*;

• *финансирани емисии на парникови газове* (вкл. Scope 3);

• *разпределението на кредитния портфейл* спрямо въглеродно-интензивни дейности (EBA 2022).

Преглед на ЕЦБ показва, че до началото на 2023 г. едва 6% от банките са предоставяли пълна и съпоставима информация по всички тези категории (European Central Bank 2023). В резултат, ЕЦБ обяви, че непълното прилагане на изискванията ще бъде разглеждано като регулаторно нарушение, което подлежи на санкции.

Съгласно модела на трите стълба на банковия надзор, ESG рисковете прогресивно се интегрират в цялостната регулаторна рамка:

• *Pillar 1 (минимални капиталови изисквания)* все още не включва формализирани ESG индикатори, но с предстоящата Директива *CRD6* се очаква въвеждане на ESG фактори при определяне на *рискови тегла и капиталови буфери*, особено за „зелени“ и „кафяви“ активи (Capital Requirements Directive VI (CRD VI) — Proposal 2023);

• *Pillar 2 (надзорен преглед и оценка – SREP)* вече се изисква от банките активна интеграция чрез включване на ESG сценарии, показатели и стратегии за преход в рамките на *вътрешния процес за оценка на капиталовата адекватност (ICAAP)*, съгласно Насоките на ЕБО (EBA 2025);

• *Pillar 3 (публично оповестяване)* налага задължителни ESG разкрития по утвърдени европейски стандарти (EBA, ESRS, SFDR), като надзорните органи оценяват *пълнотата, достоверността и съпоставимостта* на публикуваните данни.

През юли 2025 г. ЕЦБ направи нова стратегическа стъпка, като обяви, че ще включи климатични критерии в своята рамка за обезпечения (collateral framework). Това означава, че активите, използвани от банките като гаранции за достъп до ликвидност от централната банка, ще бъдат оценявани и по устойчиви характеристики, което издига ESG съображенията до инструмент на монетарната политика. Така се поставя нов системен натиск върху банките да подобрят ESG разкритията и да декарбонизират своите портфейли (Green Central Banking 2025).

В Таблица 4 по-долу е представено резюме на начина, по който ESG рисковете се адресират във всеки от трите стълба на банковия надзор към юли 2025 г.

Таблица 4. *ESG рисковете в банките според модела на „трите стълба“ на банковия надзор (към юли 2025 г.)*

Подход / Стълб на надзора	Същност и функции	Регулаторна основа	Фокус върху ESG	Значение за банките
Pillar 1 – Минимални капиталови изисквания	Задава задължителните минимални капиталови изисквания за кредитен, пазарен и операционен риск	Регламент (ЕС) № 575/2013 (CRR), Директива CRD IV–VI (вкл. CRD6 предстояща)	Очаква се бъдеща интеграция на ESG рисковете като фактор, влияещ върху капиталовите изисквания (особено за „зелени“ и „кафяви“ активи)	Подготвителна фаза – очаква се ESG да влияят на капиталовата адекватност и профила на риска
Pillar 2 – Надзорен преглед и оценка (SREP)	Позволява на надзорния орган да налага допълнителни капиталови изисквания на база индивидуалния рисков профил на всяка банка	Насоки на ЕБО относно ESG рисковете (EBA, 2025), Указания на ЕЦБ за климатични рискове (2022)	ESG е интегриран компонент на ICAAP: изискват се сценарии, уязвимости, стратегически ESG планове	Банките трябва да включат ESG в управлението на риска, да провеждат ESG сценарийно моделиране, оценка на въглероден отпечатък, ESG scorecards, да извършват стрес тестове и да докладват за адаптационен напредък
Pillar 3 – Публично оповестяване	Изисква прозрачност чрез задължително публикуване на информация за риск, капитал и експозиции	Технически стандарти на ЕБО (2022) CSRD, SFDR, ESRS	ESG разкрития са вече задължителни: климатични рискове, емисии (вкл. Scope 3), съответствие с таксономията на ЕС	Повишена прозрачност; Налага се висока степен на прозрачност към инвеститори, надзорни органи и обществеността; надзорните органи следят за пълнота и достоверност; риск от санкции при непълно оповестяване

Източник: *изготвено от автора с данни от Европейска централна банка (European Central Bank 2023); Европейски банков орган (EBA 2022; 2025); Регламент (ЕС) № 575/2013 (Regulation (EU) No 575/2013 on Prudential Requirements for Credit Institutions and Investment Firms (Capital Requirements Regulation – CRR) 2013); Директива 2013/36/EC (CRD IV) (Capital Requirements Directive VI (CRD VI) — Proposal 2023); CRD VI (предстояща); CSRD (Directive (EU) 2022/2464 on Corporate Sustainability Reporting (CSRD) 2022); SFDR (SFDR 2019); ESRS (Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 Supplementing Directive 2013/34/EU as Regards European Sustainability Reporting Standards (ESRS) 2023).*

3.2. Сравнителен анализ на практиките за устойчиво счетоводство в банките в България и ЕС

3.2.1. ESG практики в европейския банков сектор: ключови акценти и иновации

През последното десетилетие устойчивото счетоводство и ESG отчетността се наложиха като стандарт сред водещите европейски банки, докато в България тези практики започват постепенно да навлизат. Изследвания показват, че в реалния сектор на икономиката (нефинансовите компании) устойчивото отчитане вече е зряла практика, подкрепена от стандартизирани рамки и множество емпирични данни, докато банковият сектор като цяло демонстрира тепърва зараждащо се ангажиране с устойчивото оповестяване. С други думи, европейските банки като група са по-напреднали в интеграцията на ESG от българските, макар че и у нас има значителен напредък сред някои институции, особено тези с чуждестранни собственици.

Банките в Европейския съюз от години публикуват доклади за устойчивост или интегрирани отчети, в които финансовата информация е съчетана с нефинансова (ESG) информация. Големите европейски банки като BNP Paribas, Deutsche Bank, ING, Credit Agricole, UniCredit и др. имат отделни стратегии за устойчиво финансиране, поставят количествени цели за намаляване на въглеродния отпечатък на портфейлите си и публично отчитат напредъка. Много от тях са членове на международни инициативи като Net-Zero Banking Alliance, поемайки ангажимент за отговорно банкиране, в т.ч. да насочат портфейлите си към нетни нулеви емисии до 2050 г. Това означава например постепенно изтегляне от финансиране на въглеродно интензивни отрасли (въгледобив, нефто- и газодобив) и увеличаване на дела на зелени активи – кредити за възобновяема енергия, енергийна ефективност, чист транспорт и др. Европейските банки активно емитират зелени облигации и свързани с устойчивост облигации, за да финансират тези дейности, и разработват ESG структурирани продукти. Например през 2021 г. пазарът на устойчиво финансиране в световен мащаб се е утроил спрямо 2020 г., като Западна Европа е основният двигател на този растеж. По данните, представени от ключовия мениджър Катерина Иванова на Пощенска банка на Credit Risk конференция, организирана от ICAP България, глобалните ESG активи през 2020 г. възлизат на над 35 трилиона долара, което показва, че ESG задава нови правила и преоформя управлението на активи в световен план (Postbank, n.d.). Тази тенденция се отразява силно в ЕС – банки във Франция, Германия, Нидерландия и скандинавските

страни са пионери в интегрирането на устойчивостта във всички аспекти на дейността си.

Банките в България традиционно изоставаха в тези практики, но напоследък наваксват бързо под влиянието на европейските регулации и политиките на банките-майки. Българският банков сектор е доминиран от дъщерни дружества на чуждестранни банкови групи, което спомага трансфера на ноу-хау и ESG стандарти. Например Обединена българска банка (ОББ), като част от белгийската група KBC, прилага политиките на групата в областта на устойчивостта. KBC Group ежегодно публикува консолидиран доклад за устойчиво развитие, който включва и дейностите на дружествата си на основните пазари – Белгия, България, Словакия, Чехия и Унгария. На ниво България, KBC (ОББ) е първата финансова институция у нас, която започна ежегодно да публикува собствен отчет за устойчивост (Стоянова and Чобалигова 2022). В тези отчети се измерват ESG рисковете – как банката опазва околната среда, как управлява социалните рискове и рисковете, свързани с управлението. Експертите отбелязват, че при наличие на значим ESG риск по дадена сделка, банката може дори да откаже финансиране – показателно за степента, до която ESG съображенията вече влияят върху кредитните решения.

ОББ е пример за цялостна интеграция на устойчивостта: банката изготвя секторни „бели книги“ за осем ключови сектора от икономиката, в които анализира ESG рисковете за всеки сектор. Тези документи включват следното: информация за влиянието на даден сектор върху климата, идентифицираните физически рискове (например екстремни климатични явления), преходни рискове (регулаторни промени, технологични иновации), както и цели и стратегии за привеждане на портфейла на банката в съответствие с климатичните сценарии (Стоянова and Чобалигова 2022). По този път ОББ е идентифицирала най-въглеродно интензивните отрасли в кредитния си портфейл – енергетика, транспорт, селско стопанство, строителство, имоти, металургия, химическа индустрия, хранително-вкусова промишленост и авиация. Банката ежегодно оценява експозицията си към тези сектори и разработва политики за смекчаване на риска. Например, въведени са по-ниски лихви по ипотечни кредити за енергийно ефективни сгради, за да се стимулират клиентите към екологично строителство. ОББ е разработила и специализиран агрокалкулатор за въглеродни емисии – дигитален инструмент, който позволява на земеделските производители (клиенти на банката) да въвеждат данни за дейността си (използвани торове, горива, фуражи и т.н.) и да изчисляват генерираните емисии, сравнявайки ги със средните за сектора. Така банката подпомага клиентите си в измерването и

намаляването на емисиите, което е от взаимен интерес – по-нисък климатичен риск за клиента и за банката.

Друг положителен пример е Пощенска банка (Eurobank Bulgaria). Тя демонстрира интегриране на ESG в бизнес модела си чрез развитието на конкретни зелени продукти и услуги. Още през 2021 г. Пощенска банка стартира иновативен структуриран депозит, чиято допълнителна доходност е обвързана с индекс, проследяващ 30 водещи европейски ESG компании (Postbank, n.d.). По този начин вложителите получават възвращаемост, свързана с представянето на устойчиви корпорации. Банката предлага и специализирани „Зелени кредити“ за малки и средни предприятия, които финансират проекти във възобновяема енергия, подобрения на енергийната ефективност на сгради и производствени мощности, както и закупуване на електромобили за бизнес цели. Тези продукти са част от стратегията на банката да пренасочва капитали към устойчиви проекти, следвайки ролята на банките като „навигатор“ на прехода към зелена икономика. Представители на институцията изтъкват, че компаниите с собствени ESG стратегии се представят по-добре дългосрочно, а и банките променят портфейлите си в тази посока – както кредитите, така и инвестиционните продукти все повече се ориентират към ESG.

У нас се наблюдават и примери за нишева специализация в зелено банкиране. Българо-американската кредитна банка (БАКБ) открито се позиционира като „зелената банка на България“. Още при придобиването ѝ от новите собственици през 2011 г. тя заложи „зелената идея“ като приоритет в стратегията си (БАКБ 2023). БАКБ не финансира дейности като производство на тежки метали или въглищни електроцентрали, а насочва ресурси към екологично и социално отговорни проекти. Ръководството посочва, че около 45% от инвестициите на банката са в бизнеси, които подобряват околната среда – зелена енергия, управление на води, биологично земеделие. БАКБ формално оповести този ангажимент чрез първия си доклад за устойчивост (2021–2022), изготвен по GRI. В него подробно се описват усилията на банката за намаляване на екологичния отпечатък и прилагане на социално отговорни политики, като е изградена рамка на управление на ESG стратегията, основана на принципите за професионализъм, почтеност и прозрачност. БАКБ активно финансира проекти за енергийна ефективност, възобновяеми енергийни източници, устойчива градска среда и др., като например е кредитирала закупуването на 60 нискоемисионни автобуса за градския транспорт в София (10% от автопарка) и внедряването на електронна билетна система. Банката подпомага и изграждането на фотоволтаични паркове, пречиствателни станции, предприятия за рециклиране и др. – все проекти с положително въздействие върху околната среда.

Други големи банки в България също предприемат стъпки към интегриране на ESG. УниКредит Булбанк, като част от паневропейската група UniCredit, комуникира, че устойчивостта е „неизменна част“ от стратегията ѝ за бъдещето и ръководи всяко управленско решение (Булбанк, n.d.). Банката е член на Българската мрежа на Глобалния договор на ООН и се ангажира с принципите на отговорния бизнес. В продуктовото си портфолио UniCredit Булбанк създаде специална линия за „Зелено финансиране“ на корпоративни клиенти, подкрепяйки проекти в областта на възобновяема енергия, еко-иновации и др. По аналогичен начин Банка ДСК (групата ОТП) и други водещи банки внедряват политики за отговорно кредитиране – например отказ от финансиране на определени дейности с негативно въздействие и отпускане на кредити със субсидирани лихви за „зелени“ проекти (подобно на програмите за енергийна ефективност по линия на фондове като ВЕИ фондовете на ЕБВР и др.).

Ключова разлика между българските и западноевропейските банки е мащабът и систематичността на подхода. Докато във водещите банки от ЕС устойчивото счетоводство е вече напълно интегрирано – с отделни дирекции за ESG, специализирани ИТ системи за събиране на данни, вътрешни модели за стрес-тестове при климатични сценарии и т.н. – то у много български банки процесът е в по-ранна фаза. Някои по-малки или средни банки тепърва изграждат капацитет за пълноценна ESG отчетност, основно водени от законовите изисквания (напр. CSRD). Предизвикателство за тях е да привлекат нужния експертен ресурс и да внедрят подходящи системи. От друга страна, принадлежността към международни групи ускорява процеса за банките-дъщери – те получават методологии и софтуер „наготово“ от своите централи. Това вероятно е причината първите ESG доклади у нас да излизат именно от банки като ОББ/KBC и УниКредит, докато изцяло местните банки са по-скоро във фаза на подготовка.

В резюме, практиките за устойчиво счетоводство в ЕС се характеризират с висока прозрачност, количествени цели и подробно оповестяване на ESG показатели. Практиките в България бързо се придвижват в тази посока, като вече имаме примери за детайлни доклади и иновации (напр. агрокалкулаторът на ОББ, зелените депозити на Пощенска банка, високия „зелен“ дял на инвестициите на БАКБ). Очаква се в близките 1-2 години всички големи български банки да публикуват първите си всеобхватни отчети за устойчивост съгласно CSRD, което ще направи сравними данните им с тези на европейските им колеги. Регулаторният натиск, съчетан с обмена на добри практики в рамките на банковата общност (напр. чрез Асоциацията на банките в България), ще продължи да сближава нивото на

ESG интеграция. Все пак, известна разлика вероятно ще остане в краткосрочен план поради по-малкия мащаб на българските банки и ограничените им ресурси спрямо банковите гиганти в ЕС. С течение на времето и с натрупване на опит, очакването е устойчивото счетоводство да се превърне в норма и у нас, а не в изключение.

3.2.2. Българските банки и устойчивото счетоводство: текущо състояние и перспективи

Състоянието на ESG отчетността в българския банков сектор към 2025 г. започва ясно да отразява европейските тенденции, макар и с известно закъснение и специфични национални особености. През 2024 г. България направи решаваща крачка, като транспонира Директивата CSRD в националното законодателство – със почти двумесечно закъснение спрямо срока на ЕС, на 21 юли 2024 г. Народното събрание прие изменения в Закона за счетоводството, които въвеждат задължителното устойчиво отчитане за широк кръг предприятия. С тези промени се заменя досегашната нефинансова декларация по Директива 2014/95/ЕС (NFRD) с новия, далеч по-детайлен доклад за устойчиво развитие, изготвян по европейските стандарти ESRS (ICLG (Global Legal Group) 2025). Разширен е и обхватът на задължените лица – наред с големите публични дружества, в него попадат всички предприятия от обществен интерес (вкл. банки, застрахователи), големите групи компании и т.н. Законовите промени предвиждат и поетапно въвеждане на изискванията: за отчетната 2024 г. първите задължени ще бъдат големите предприятия от обществен интерес с над 500 служители (т.е. субектите, обхванати и досега от NFRD). На практика това означава, че всички големи банки в България трябва да изготвят своите първи годишни ESG доклади през 2025 г. (за дейността през 2024 г.). През 2025 г. обхватът се разширява и към останалите големи предприятия (с над 250 служители, ≥€40 млн. оборот или ≥€20 млн. активи) (SV Smart Consulting, n.d.), а от 2026 г. – и към средните предприятия от обществен интерес. Следователно, до края на 2026 г. практически всички банки в България – дори по-малките, които са класифицирани като средни предприятия – ще попаднат под изискването да публикуват ежегодни одитирани ESG отчети. Законът въвежда задължение тези доклади да бъдат удостоверени от независим регистриран одитор, което допълнително гарантира достоверността им, но и увеличава разходите за съответствие. Очаква се разходите за т.нар. „зелен одит“ да достигнат приблизително 30% от тези за финансовия одит (Euro Advisers 2024), което представлява осезаема допълнителна тежест, особено за по-малките институции.

До неотдавна устойчивото счетоводство не беше масова практика у нас – извън рамките на законово изискуемите кратки нефинансови декларации по HFRD (които големите банки публикуваха като част от годишните си доклади). В последните 2–3 години обаче се забелязва ускорение. Няколко български банки вече могат да се похвалят с първи издания на самостоятелни ESG отчети, изготвени на доброволна основа или по инициатива на техните банкови групи. Тези пионерски примери дават представа за нивото на готовност на сектора. Например Обединена българска банка (ОББ), като част от белгийската KBC Group, още от 2017 г. включва информация за устойчивостта в своя годишен „Доклад към обществото“ – документ, който групата KBC публикува за своите дъщерни дружества в България, Чехия, Словакия, Унгария и др. Този нефинансов доклад обхваща теми като екологичния отпечатък на операциите, политиките за отговорно кредитиране и социалните инициативи на ОББ (Обединена българска банка (ОББ) 2024b; 2024a). Макар формално ОББ досега да беше освободена от изготвяне на самостоятелна декларация за устойчивост (тъй като данните ѝ влизаха в консолидирания отчет на групата), на практика банката изгради вътрешен капацитет и натрупа опит в ESG отчитането чрез груповите стандарти на KBC. Подобен е случаят и с УниКредит Булбанк – тя черпи ноу-хау от италианската UniCredit, която публикува подробен интегриран отчет за устойчивост на ниво група. Не е изненадващо, че именно тези банки с чуждестранни стратегически инвеститори бяха сред първите, които обявиха публично ангажименти и политики в сферата на ESG. Например, ОББ въведе вътрешни секторни политики за устойчиво кредитиране в осем от най-въглеродно-интензивните отрасли, като периодично отчита експозицията си към тях. Банка ДСК (част от унгарската OTP) също предприе мерки – през 2022 г. обяви създаването на специализирано звено за устойчиво развитие и започна да отказва финансиране на проекти, които противоречат на политиката ѝ за отговорност към околната среда (напр. въглищни електроцентрали).

Най-ясен индикатор за прехода от декларации към пълноценни ESG доклади са няколко наскорошни публикации. През октомври 2024 г. TBI Bank – средно голяма небанкова финансова институция у нас – изненада пазара, като доброволно публикува първия си доклад за устойчивост, изцяло съобразен с ESRS (tbi bank 2024). Ръководството на банката изрично заявява, че макар TBI да не попада в първата вълна задължени субекти през 2024 г., то е приело проактивно този ангажимент „с стремеж да бъде положителен пример за останалите в индустрията“. Докладът на TBI Bank акцентира върху ключови екологични, социални и управленски аспекти на дейността ѝ и дори интегрира елементи от финансовите резултати за 2023

г., следвайки духа на интегрираната отчетност. В процеса на подготовка банката е провела щателна оценка на двойната същественост, включваща анкети сред 463 клиенти и бизнес партньори, както и над 1000 служители, за да определи кои теми са най-важни за тях. В резултат TBI извежда приоритети като дигитализацията (като средство за устойчивост) – през 2023 г. успява да намали разхода на хартия с 60% благодарение на своята система SYNCRO AI, като планира 90% намаление до края на 2024 г. Банката е извършила и първата си инвентаризация на парниковите емисии и докладва мерки за редуцирането им, например подобряване на енергийната ефективност на офисите и оптимизация на автомобилния парк. Примерът на TBI Bank показва, че дори по-малки играчи могат бързо да настигнат изискванията, стига да имат стратегическа решимост – и поставя летвата високо за останалите институции, на които предстои да публикуват своите ESG отчети.

Друго ярко доказателство за ускорената ESG еволюция на българските банки е „Българо-американска кредитна банка“ (БАКБ). Както вече беше отбелязано, БАКБ още през 2011 г. се самопровъзгласи за „зелената банка на България“, а през 2022 г. публикува първия си доклад за устойчиво развитие по стандартите на GRI (International Business School (IBS) 2023). В него банката разкрива впечатляващия дял на „зелени“ кредити в портфейла си – около 45% от инвестициите ѝ са в проекти с положителен екологичен ефект (възобновяема енергия, енергийна ефективност, управление на отпадъци и др.). БАКБ описва и ESG управленската си рамка – създаден е комитет по устойчивост, внедрена е система за оценка на ESG рисковете при кредитиране, а служителите преминават обучения по темата. Този първи доклад получи положителни оценки от независими експерти, тъй като демонстрира прозрачност за предизвикателствата (например БАКБ признава, че все още има изоставане в измерването на Scope 3 емисиите си) наред с постиженията. Още няколко банки предприеха подобни стъпки: през 2023 г. Инвестбанк публикува своя първи „Комуникационен доклад за устойчивост“, очертаващ пътя и постиженията ѝ в ESG сферата, а ПроКредит Банк България – известна с фокуса си върху МСП и зелено финансиране – излезе през 2024 г. с първия си локален Impact Report. ПроКредит всъщност е един от пионерите: още през 2018 г. тя получава ESG рейтинг „AA“ (един от най-високите за банкова институция в Източна Европа) и изготви първия си доклад за въздействие по стандарт GRI (ПроКредит Банк България, n.d.). През 2024 г. банката надгради този опит, публикувайки нов доклад за въздействие, който обхваща конкретни резултати от дейността ѝ в България и Гърция. В него се посочва например, че 100% от електроенергията за офисите на ПроКредит у нас вече е от възобновяеми източници, а през

последните години банката е финансирала изграждането на десетки малки фотоволтаични централи и е въвела собствени въглеродни калкулатори за клиентите си.

На общ секторен план, Асоциацията на банките в България (АББ) също започна активно да подпомага членовете си в прехода към ESG счетоводство. В рамките на АББ бяха организирани работни групи и семинари, на които се обсъждат практически въпроси – например необходимостта от създаване на национален регистър за енергийната ефективност на сградния фонд и на автомобилите (важно за отчитането на емисиите по ипотечни и авто кредити) (Euro Advisers 2024). Банкерската общност у нас осъзнава, че много от ESG показателите зависят от външна инфраструктура от данни – затова АББ в диалог с правителството поставя въпроса за централизация на определени бази данни (енергийни паспорти на сгради, емисии по отрасли и пр.), които да улеснят отчетността на всички банки. Също така, редица банки изпращат свои специалисти на обучения в чужбина и обменят опит със своите банкови групи. Трансферът на знания от чуждестранните „майки“ към българските дъщерни банки е особено ценен: получават се готови методики за оценка на въглеродния отпечатък на кредитния портфейл, софтуер за събиране на ESG данни и формати за вътрешно и публично отчитане. Затова се очаква в близките 1–2 години всички големи банки в България да излязат с първите си всеобхватни отчети за устойчиво развитие, изготвени съгласно новите европейски стандарти. Вероятно през 2025 г. ще видим публикувани ESG доклади от лидери като УниКредит Булбанк, Банка ДСК, ОББ, Райфайзенбанк, Пощенска банка. Това ще даде възможност за първи път да се направи съпоставка между ESG профила на българските банки и този на техните европейски колеги на базата на унифицирани показатели – нещо, което досега бе затруднено поради липсата на стандартизирани данни.

Що се отнася до перспективи и очаквани ползи, макар на някои институции все още да предстои обучителен процес, прилагането на ESG счетоводството обещава съществени дългосрочни ефекти за българските банки. На първо място, по-доброто управление на ESG рисковете ще повиши устойчивостта на банките. Чрез изчисляване на показатели като въглеродния интензитет на портфейла, банките вече започват да идентифицират потенциални „горещи точки“ – например клиентите или секторите, които биха били най-силно засегнати от едно бъдещо въвеждане на въглеродни данъци или от засушавания. Това проактивно управление на риска позволява навременни мерки (капиталови буфери, преструктуриране на експозиции, техническа помощ към клиенти) и намалява вероятността от финансови загуби в бъдеще (Стоянова and Чобалигова 2022). На второ

място, ESG отчетността отваря нови бизнес възможности. Банките, които натрупат експертиза в устойчивото финансиране, ще могат да се възползват от нарастващото търсене на „зелени“ финансови продукти у нас. Вече се наблюдава интерес към зелени ипотеки (за енергоефективни жилища), кредити за соларни инсталации на домакинствата, специализирани лизингови продукти за електромобили и др. Като предлагат такива продукти, банките не само диверсифицират портфейлите си, но и привличат нова клиентела – млади и екологично съзнателни заематели, които ценят устойчивостта. Освен това, с напредъка на ESG практиките, българските банки биха могли да емитират зелени облигации или да привличат финансиране от международни фондове за устойчиво развитие. Тези канали за капитал често предлагат по-ниска цена на ресурса (поради силния инвеститорски апетит към ESG) и така биха подобрили рентабилността. Всички тези възможности ще се реализират по-лесно, ако банките успеят да покажат чрез отчетите си, че сериозно напредват по целите за устойчиво развитие. Както отбелязва еврокомисарят по финансите Мейрид Макгинес, новите ESG стандарти дават шанс на компаниите да демонстрират своя принос към Зелената сделка и по този начин да си осигурят по-добър достъп до финансиране (Euro Advisers 2024) – твърдение, което важи с пълна сила и за банките.

Не на последно място, ESG отчетността ще засили конкурентоспособността и репутацията на българските банки. В един все по-свързан европейски пазар, местните институции ще трябва да се съизмерват с най-добрите практики. Тези от тях, които успеят бързо да внедрят устойчивото счетоводство и реално да подобрят ESG профила си, вероятно ще спечелят доверие и клиенти за сметка на по-бавните. Международните инвеститори, оценявайки банки в региона, вече включват ESG рейтингите в своите решения – а първите примери са налице (проучвания показват корелация между висок ESG рейтинг и по-ниска цена на финансиране за банката-емитент). За българските банки, които традиционно разчитат в голяма степен на репутацията и доверието, това е ключово – прозрачността и отговорността могат да се превърнат в техни отличителни черти. Разбира се, предизвикателствата остават значителни: както бе обсъдено, липсата на изчерпателни данни, необходимостта от сериозни инвестиции в ИТ и експертиза, и рисковете от „устойчиво лицемерие“ (greenwashing) изискват внимание. Но общият курс е начертан от регулациите и пазарния натиск – банковият сектор следва да бъде движеща сила на устойчивата трансформация на икономиката. В заключение, текущото състояние на ESG счетоводството в българските банки може да се опише като „наваксващо“ – имаме вече ярки примери и изградена рамка, предстои прилагане в ширина; а перспективата е то да се превърне от нововъзникваща практика в стандартна част от

дейността, носеща конкурентни предимства на институциите и ползи за обществото като цяло.

3.2.3. Някои добри практики във финансовия сектор в областта на интегрирана ESG-отчетност

Европейските банки през последните години ускорено внедряват практики за интегрирано отчитане на устойчивостта, съчетавайки финансова и нефинансова информация в годишните си отчети. Анализът "State of Play 2025", публикуван от EFRAG, обхваща 656 първи отчета по новите изисквания на Директивата CSRD (т.нар. „първа вълна" отчети) и дава ценна моментна снимка на напредъка – в това число на 111 финансови институции (EFRAG 2025b; Jessen 2025). Отчетите за устойчивост на европейските банки се оказват сред най-обемните и подробни: средната дължина на нефинансовия отчет на финансова институция е приблизително 140 страници, в сравнение с приблизително 110 страници за нефинансовите компании. EFRAG обяснява тази разлика с допълнителните изисквания към банките (напр. детайлни разкрития по таксономията на ЕС), които увеличават обема на докладваната информация. Въпреки значителния обем, EFRAG отбелязва, че структурата на отчетите е до голяма степен унифицирана – компаниите следват стандартите ESRS, което улеснява сравнимостта между институциите.

Ето някои ключови заключения:

1. *Същественост и обхват на темите* - Почти всички банки идентифицират климатичните изменения, управлението на персонала и бизнес етиката като материално значими теми – 98% от компаниите посочват изменението на климата като съществено, 99% – въпросите на работната сила, а 93% – теми на добро корпоративно управление (напр. бизнес етика). Това са трите доминиращи стълба в ESG-отчетността, които практически универсално присъстват във финансовия сектор. В същото време само 10% от предприятията (вкл. банките) са отчели като съществени всички 10 тематични стандарта по ESRS; значителна част (около 25%) са определили четири или по-малко теми като съществени за дейността. Това показва, че повечето организации се фокусират върху най-релевантните за тях аспекти, вместо да третират цялата палитра от ESG въпроси. Наблюдават се и ясни разлики между секторите – например теми като „кръгова икономика" и „трудови практики във веригата на доставките" са счетени за съществени от около 30–35% от финансовите компании, докато при нефинансовите този дял е двойно по-висок (65–70%). Това отразява специфичния профил на банковата дейност – институциите са по-малко пряко ангажирани с материали и

отпадъци, но много повече с въпросите на етиката, прозрачността и косвените въздействия през финансираните клиенти. Някои по-тесни теми почти не намират място в отчетите: под 5% от фирмите (финансови и нефинансови) разглеждат въпроси като микропластмаси, благосъстояние на животните или права на местните общности в потребителски контекст, което показва, че тези теми засега се възприемат като несъществени за по-голямата част от бизнеса.

2. *Стратегически цели и планове за преход* - Над половината (около 55%) от компаниите са оповестили, че имат план за преход в областта на климата – включително банки, които планират постепенна декарбонизация на кредитните си портфейли. Качеството на тези планове обаче варира и често липсва пълнота в конкретните междинни цели. Географски се наблюдава изпреварващо прилагане в Северна и Западна Европа – например над 70% от фирмите в Нидерландия, около 69% в Швеция и Дания декларират, че разполагат с климатичен преходен план. По отношение на количествените цели, около 70% от дружествата (вкл. банки) са заложили близкосрочни цели за намаление на емисиите Scope 1 и 2, съответстващи на ограничение на затоплянето до 1.5°C. Значително по-малък дял (40%) разширяват тези цели, обхващайки и емисиите Scope 3 по веригата на стойността. Все още една трета от компаниите нямат ясно дефинирани количествени цели за емисиите в непосредствен план, а приблизително 16% декларират цели, които не са в унисон с научнообоснованите пътища за 1.5°C. Тези констатации показват, че макар голяма част от банките да си поставят амбициозни намерения за декарбонизация, много от тях тепърва разработват пълни и измерими показатели за успех по тези цели.

3. *Биоразнообразие и социални въпроси* - Отчетността по теми за биоразнообразието и социалните аспекти тепърва набира скорост. Едва около 30% от фирмите включват каквито и да било показатели за биоразнообразие в отчетите си. В нефинансовите сектори това обикновено са данни за въздействието върху екосистеми (напр. засегнати видове, възстановяване на хабитати), докато при финансовите институции фокусът е най-често върху политики за изключване на инвестиции, вредящи на биоразнообразието, и ангажираност с клиентите за опазване на околната среда. Що се отнася до социалните измерения, почти всички компании (над 90%) декларират спазване на изисквания като минимум равнище на заплащане (минимална работна заплата) за служителите си. Малка част обаче разграничават тези политики по географски признак (напр. различия между държави в и извън ЕС). В извадка от 50 големи фирми 81% оповестяват случаи на дискриминационни инциденти във вътрешните си операции (напр. нарушения на равнопоставеността), но броят на случаите варира

значително, а само 5% съобщават за реално настъпили тежки нарушения на правата (т.е. повечето отчитат политики и процедури, но рядко материални инциденти). Това подсказва, че някои социални теми се адресират повече декларативно, отколкото чрез конкретни измерими резултати – поне на този ранен етап от внедряването на ESG отчетността.

4. *Ангажиране на заинтересованите страни и външна заверка* - Подходът към подготовката на ESG-отчетите в банките разкрива силен вътрешен фокус и все още ограничено включване на външни заинтересовани групи. В 97% от случаите компаниите посочват, че вътрешни заинтересовани лица (персонал, мениджмънт) са участвали в процеса по определяне на съществените теми. Клиентите са били консултирани при около 70% от предприятията, доставчиците – при около 65%, а инвеститорите – при около 60%. В по-малка степен фирмите са потърсили мнението на обществени организации и експерти: само 33% са въвлекли неправителствени организации, 30% – местни общности, 22% – браншови съюзи, 14% – научни среди, и едва 11% – синдикати. Това показва, че на този етап банките и другите дружества приоритизират обратната връзка от директно засегнатите от дейността им групи (служители, клиенти, инвеститори), докато по-широкият обществен интерес постепенно ще бъде интегриран с натрупване на опит. По отношение на надеждността на данните, отчетът на EFRAG посочва, че около 60% от предприятията са прибягнали до независима външна уверителност (assurance) на част от нефинансовите си разкрития – обичайно с ограничена сигурност (limited assurance) върху ключови показатели като парниковите емисии. Това е първа стъпка към укрепване на доверието в ESG-информацията. Очакванията са в следващите години обхватът на одита да нараства, тъй като от 2024 г. насетне Директивата CSRD предвижда постепенно преминаване от ограничена към разумна увереност (reasonable assurance) за публикуваните устойчиви данни. С други думи, ESG отчетността на банките ще става не само по-детайлна, но и по-строго проверена – което ще я приравни по достоверност с традиционната финансова отчетност.

5. *Добри практики и иновации* - В рамките на европейския банков сектор се открояват редица примери за иновативна и задълбочена ESG-отчетност, които очертават стандарта за „добра практика“. Много от големите банки интегрират устойчивостта директно в годишните си финансови отчети, създавайки интегрирани отчети. Например, холандската ING и германската Deutsche Bank публикуват комбинирани годишни отчети, включващи подробно ESG представяне редом до финансовите резултати, като следват рамката на Глобалната инициатива за отчетност (GRI) и насоките на Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Това

позволява на читателите да проследят как ESG факторите влияят върху финансовото състояние и обратното. Скандинавски банки като Swedbank и Nordea пък въвеждат иновативни визуализации и табла в своите отчети, за да проследят напредъка по климатични цели и разнообразие в реално време. Друг водещ пример е френската BNP Paribas, която освен стандартния си отчет за устойчивост публикува и специализиран „TCFD отчет“ за климатичните рискове, където описва подробно сценарийните си анализи за преходен и физически риск до 2050 г. Подобна двупластова отчетност – общ ESG доклад и допълнителен доклад за климата – се счита за най-добра практика според регулаторите, тъй като дава пълна прозрачност и към инвеститорите, и към надзорните органи.

В обобщение, картината на ESG отчетността в европейския банков сектор към 2025 г. е противоречива: от една страна, имаме почти универсално признаване на ключовите теми (климат, социална политика, добро управление) и поставяне на начални цели; от друга, наблюдаваме голяма вариация в дълбочината и качеството на разкритията, особено по по-нови теми като биоразнообразие и човешки права. „State of Play 2025“ потвърждава, че предстои значителна работа по доизграждане на методологии, събиране на данни и ангажиране на външни заинтересовани лица, преди ESG отчетите на банките да достигнат зрелост, сравнима с тази на финансовите отчети. Въпреки това, тенденцията е категорично възходяща – регулациите, натискът от инвеститорите и обменът на добри практики тласкат банковия сектор към все по-прозрачно, количествено и интегрирано отчитане на устойчивостта.

3.3. Предизвикателства и възможности пред прилагането на ESG отчетност в банките

Интегрирането на ESG индикаторите и принципите за устойчивост в банковата отчетност е сложен процес, който носи както значителни предизвикателства, така и нови възможности за институциите. В тази част ги обобщаваме, ведно с основните затруднения, с които се сблъскват банките, и потенциалните ползи и шансове, произтичащи от устойчивото счетоводство.

Очертаните предизвикателства при ESG отчетността в банките са следните:

1. *Недостиг на данни и липса на единни стандарти* - Една от най-големите пречки е осигуряването на надеждни данни за ESG показателите. Банките зависят от информацията, която получават от своите клиенти (компании и домакинства) относно емисии, енергопотребление, социални

практики и др. Често обаче липсва систематизирана информация от клиентите, няма централни регистри за ключови параметри – например няма единен регистър за енергийната ефективност на сградите или за емисиите на автомобилите (Стоянова 2024). Това затруднява банките при оценката на въглеродния отпечатък на ипотечните и автокредитните си портфейли. Експерти посочват, че дори Европейската централна банка все още не е въвела стандарти и норми за ESG рисковете за сградния фонд (Стоянова 2024), което показва колко ново е полето. Липсата на данни води и до разнородни методологии – различните банки използват различни допускания и модели, което затруднява сравнимостта. Едва през последните 1-2 години започна консолидиране на стандарти (напр. таксономията на ЕС и ESRS), но преходният период е предизвикателен. Според прегледа на ЕЦБ, половината от банките още не оповестяват Scope 3 емисиите на портфейлите си, а от оповестяващите в 85% от случаите данните не са пълни или достатъчно обосновани (Segal 2023). Само 6% от банките са оценени като предоставящи „като цяло адекватно“ оповестяване по всички категории. Тези цифри нагледно илюстрират мащаба на проблема с данните. Нужно е време и инвестиции, докато ESG отчитането достигне зрелост, съпоставима с финансовото отчитане.

2. *Тежест на новите регулации и разходи за съответствие* - Бурното развитие на нормативната база (описано в т.3.1) означава, че банките трябва едновременно да отговорят на множество нови изисквания. Въвеждането на системи за ESG отчитане по CSRD, адаптиране към Pillar 3 оповестяванията, изпълнение на наставленията на ЕБО за риск мениджмънта – всичко това изисква значителен административен и финансов ресурс. Особено за по-малките банки е предизвикателство да разполагат с експертиза във всяка област (еколози, социолози, специалисти по устойчиво развитие), да закупят или разработят софтуер за проследяване на ESG данни и да обучат персонала си. Регулациите са сложни и многопластови, което повишава риска от несъответствие (non-compliance). Освен това, поне в началния етап, изпълнението на новите изисквания често не носи директна финансова възвръщаемост, което може да обезсърчи някои институции. Въпреки това надзорните органи са твърдо решени да прилагат мерки – ЕЦБ вече предупреди, че ако банките не се подготвят за новите стандарти, ще последват надзорни действия (Segal 2023). Тоест, правилата не са пожелателни, а задължителни, и банките трябва да поемат краткосрочните разходи, за да избегнат санкции и репутационни щети.

3. *Сложност при количественото оценяване на ESG рисковете* - Дори когато данните са налични, превръщането им в количествени оценки на риска е трудно. Климатичните рискове по природа се проявяват в

дългосрочен хоризонт и имат висока степен на несигурност. Моделирането на загуби от преходни рискове изисква предположения за бъдещи регулации, технологии и пазарни нагласи, които са неопределени. Европейската банкова федерация (EBF) изрази позиция, че използването на Стълб 1 (минималните капиталови изисквания) за отчитане на климатичните рискове е преждевременно, тъй като прогнозата на загуби зависи от сценарии, които са твърде несигурни и не бива автоматично да диктуват капиталови нива (Шварцкопф 2023). С други думи, индустрията предупреждава, че методологиите за интегриране на ESG рисковете все още не са зрели. Това поставя банките в деликатна ситуация: от тях се очаква да извършват климатични стрес-тестове и да оценяват как едно наводнение или въглеродна такса биха се отразили на кредитния им портфейл, но резултатите неизбежно са приблизителни. Освен това, социалните и управленските рискове (частта „S“ и „G“ в ESG) са още по-трудни за количефициране. Липсват утвърдени модели как, например, рискът от нарушаване на трудови права в снабдителната верига на клиент ще се отрази на неговата кредитоспособност. Банките трябва да разработват новаторски подходи и качествени оценки, което изисква експериментиране и обмен на опит. До изработването на общоприети практики несигурността ще остане предизвикателство.

4. *Необходимост от промяна на корпоративната култура и уменията* - ESG отчетността не е само техническа задача, а предполага цялостна промяна в поведението на компаниите към устойчиви бизнес модели (Стоянова 2024). Банките трябва да възприемат нов начин на мислене – да поставят устойчивостта като ценност, равнопоставена на печалбата и растежа. Това изисква обучение на служителите на всички нива и въвеждане на нови политики и процедури (Euro Advisers 2024). Традиционно, финансистите и счетоводителите не са били обучавани да оценяват въглеродни отпечатъци или социално въздействие. Сега банките масово провеждат вътрешни обучения, наемат експерти по устойчиво развитие или създават междуфункционални екипи (примерно риск мениджъри + еколози). Промяната среща и съпротива – някои служители или мениджъри може да гледат скептично на ESG, считайки го за „модна тема“ или допълнително бреме. Нужно е силно ангажиране от страна на висшето ръководство, което да покаже, че ESG е стратегически приоритет. Както отбелязват специалистите, изготвянето на ESG отчет не е самоцел, а налага изграждане на устойчива корпоративна култура и управление. Това е продължителен процес, който някои банки тепърва започват.

5. *Риск от „зелено измиване“ и репутационни щети* - С нарастващото внимание към ESG, има и риск банките да бъдат обвинени в „greenwashing“ – представяне за по-устойчиви, отколкото са в действителност. Ако една

банка оповестява позитивно послание за подкрепа на зелени проекти, но в същото време продължава значително да финансира въглеродно интензивни отрасли без план за намаляване, тя може да бъде критикувана от НПО, медии или инвеститори. Регулаторите също са чувствителни – именно таксономията на ЕС е създадена, за да определи обективни критерии и да предотврати въвеждането в заблуждение (Стоянова 2024). За банките предизвикателството е да бъдат автентични и последователни в устойчивите си претенции. Това означава вътрешно да съгласуват бизнес стратегията с ESG ангажиментите – например, ако обявяват цел за климатична неутралност, да подкрепят това с конкретни междинни цели и ограничения в кредитирането на изкопаеми горива. В противен случай доверието на обществеността може да се изгуби, което крие сериозни репутационни рискове. За банки, чийто бизнес модел разчита на дългосрочно доверие, това е особено важно. Прозрачността е нож с две остриета – тя носи отговорност да се покажат и несъвършенствата. Банките трябва да намерят баланса в комуникацията: да признаят предизвикателствата и областите, в които още не са постигнали устойчивост, като същевременно демонстрират планове за подобрение.

6. *Инфраструктурни и координационни проблеми* - Устойчивата отчетност изисква сътрудничество между различни институции – правителство, надзор, индустрия. Вече споменахме примера с липсата на национални регистри за енергийни характеристики. Решението на този проблем не е по силите на отделна банка – нужен е координиран подход на държавно ниво. Асоциацията на банките в България например поставя въпроса за създаване на единен регистър, който да улеснява събирането на ESG данни (Стоянова 2024). Подобни инфраструктурни проекти обаче изискват време и инвестиции, а дотогава банките са оставени да импровизират с частични решения. Друг пример са методологиите за климатични сценарии – ако всяка банка разработва сама свои сценарии, резултатите няма да са съпоставими. Надзорните органи (ЕБО, ЕЦБ) тепърва работят по издаване на унифицирани насоки за сценарий анализ (ЕБО планира подобни насоки през 2025 г.) (Lovegrove (UK) and Nagelkerke (NL) 2025). До тогава съществува вакуум. Такива координационни празноти временно увеличават неопределеността и усилията за отделните банки.

Обобщавайки предизвикателствата, ясно се вижда, че преходът към ESG счетоводство не е лесна задача. Той включва технически (данни, модели), регулаторни (спазване на нови стандарти), културни (промяна в мисленето) и стратегически (пренастройка на бизнес модела) измерения. За много банки това означава съществена трансформация. Въпреки трудностите, ползите от тази трансформация могат да бъдат значителни – както за самите институции, така и за обществото като цяло. По-долу разглеждаме какви възможности се откриват пред банките в контекста на устойчивото счетоводство.

Възможности и ползи от устойчивото счетоводство могат да се очератят по следния начин:

- По-добро управление на риска и дългосрочна устойчивост: Интегрирането на ESG факторите в анализа на риска помага на банките да идентифицират навреме скритите заплахи. Например, оценявайки климатичния риск на кредитния си портфейл, банката може да открие, че определени клиенти (напр. въглищни ТЕЦ или фирми със стари сгради) ще имат затруднения при въвеждане на въглеродни такси или енергийни стандарти. Това дава възможност на банката предварително да предприеме мерки – да ограничи експозицията, да преструктурира кредита или да помогне на клиента да намери решения (например финансиране за модернизация). По този начин се намалява вероятността от бъдещи загуби и провизии. Банка, която е наясно с въглеродния отпечатък на портфейла си, може по-добре да предвиди как преходът към нисковъглеродна икономика ще се отрази на активите ѝ и да планира капиталовите си нужди. Освен това, подобреното ESG разкриване увеличава доверието на инвеститорите и контрагентите, което в дългосрочен план укрепва финансовата устойчивост на институцията. Множество проучвания сочат, че фирми с високи ESG показатели често имат по-добри финансови резултати и по-нисък риск от тези с ниски показатели. Това предполага, че насочвайки се към устойчиви клиенти и проекти, банките могат да подобрят и собствения си риск-профил.
- Достъп до нови пазари и продукти: Поради глобалния стремеж към устойчивост, през последните години се отвориха изцяло нови пазарни ниши, които банките могат да запълнят. Зеленото финансиране е бързо растящ сегмент – търсенето на кредити за възобновяема енергия, електромобили, енергийно ефективни домакинства и др. нараства експоненциално, подкрепено и от държавни субсидии и европейски програми. Банките, които създадат атрактивни продукти в тази област (като споменатите зелени кредити на Пощенска банка или преференциалните условия на ОББ за екожилища), могат да привлекат нови клиенти и да увеличат кредитния си портфейл с качествени активи. От страната на пасива, инвеститорите проявяват интерес към зелени депозити и облигации – виждаме примери, където банки набират капитал чрез зелени облигации, предназначени за рефинансиране на устойчиви заеми. Това диверсифицира източниците на финансиране и може да намали цената на капитала, тъй като ESG инвеститорите са склонни да приемат по-ниска доходност в замяна на устойчиво инвестиране. Като цяло, банките, които развиват експертиза в структурирането на ESG финансови инструменти, ще имат конкурентно предимство на един пазар, който ще продължи да се разширява. Тук могат да се включат и услуги с добавена стойност – например консултации към корпоративни клиенти как да подобрят ESG профила си (което после ги прави по-надеждни кредитополучатели).

- Комбиниране на публични и частни ресурси в зелени проекти: Огромна възможност за българските банки произтича от Националния план за възстановяване и устойчивост и други европейски фондове, насочени към зеления преход. По линия на Плана за възстановяване, около 6 милиарда лева европейски средства ще бъдат инвестирани в компонента „Зелена България“ (Postbank, n.d.). Тези публични пари ще се комбинират с частни инвестиции, като много от тях ще минат през търговските банки. Например, Европейският инвестиционен фонд (ЕИФ) стартира гаранционна програма за устойчиво кредитиране, към която Пощенска банка се присъединява. Българската банка за развитие също разработва инструменти за споделяне на риска в партньорство с търговски банки за финансиране на зелени проекти. Тези схеми позволяват на банките да отпускат заеми при по-изгодни условия (ниски лихви, по-дълги срокове) на предприятия и домакинства за устойчиви инвестиции, тъй като част от риска се поема от гаранционния фонд. Така банките увеличават кредитната си активност с по-нисък риск, клиентите получават достъп до по-евтин ресурс, а стратегическите цели за декарбонизация се приближават. Практически, това е печеливша ситуация за всички страни. Банките, които най-бързо се възползват и изградят капацитет да администрират тези програми, ще спечелят нов пазарен дял и ще затвърдят имиджа си на партньор в зеления преход.
- Конкурентно предимство и репутационна полза: В средносрочен план, наличието на утвърдена ESG репутация ще диференцира банките в очите на клиентите и инвеститорите. Младите поколение клиенти (милениали, Gen Z) отдават все по-голямо значение на устойчивостта и са склонни да избират финансови институции с ценности, сходни на техните. Банка, позиционирана като отговорна и ангажирана с обществото, ще привлече тази клиентска база и ще я задържи по-лесно. От страна на корпоративните клиенти, много компании също търсят банки, които разбират техните ESG стремежи и могат да предложат съответни продукти (напр. устойчиво инвестиране на излишни средства, зелени лизингови схеми и т.н.). Не на последно място, институционалните инвеститори (фондове, застрахователи), които държат значителни дялове в банковия сектор, вече включват ESG критерии в оценките си. Банките с по-висок ESG рейтинг могат да се радват на по-високи пазарни оценки и по-евтин достъп до капитал. В свое изказване еврокомисарят по финансите Мейрид Макгинес подчерта, че новите ESG стандарти ще дадат възможност на компаниите да покажат усилията си по Зелената сделка и да получат подобаващ достъп до устойчиво финансиране (Българанов 2023). Това важи с пълна сила и за банките – тези, които доказват прогрес по ESG, по-лесно ще набират средства от международни пазари, вкл. чрез емитиране на свои облигации.
- Повишаване на ефективността и иновациите: Фокусът върху ESG може да стимулира банките да оптимизират и собствените си операции –

намаляване на енергопотреблението на офисите, дигитализация на процесите (което пести хартия и ресурси), подобряване управлението на човешкия капитал (намаляване на текучеството, привличане на таланти чрез позитивен имидж). Всичко това индиректно влияе благоприятно на финансовите резултати, тъй като намалява разходите и повишава продуктивността. Някои банки вече докладват конкретни ползи – напр. преминаването към възобновяема енергия за сградите или електромобили за служебен транспорт намалява разходите в дългосрочен план. Устойчивото мислене често води и до технологични иновации – като примера с агрокалкулатора на ОББ, който бе първи по рода си. Подобни инструменти впоследствие могат да се комерсиализират или използват за привличане на нови сегменти клиенти (напр. дигитални екосистеми за „зелени“ предприемачи, финтех решения за проследяване на въглеродния отпечатък на потребителските разходи и др.).

- Подкрепа от акционери и собственици: Интересно развитие е, че акционерите – включително държавата, когато е акционер – също насърчават ESG подхода. В глобален мащаб наблюдаваме активизъм от страна на акционери, изискващи от банките планове за отказ от финансиране на изкопаеми горива, повече прозрачност за климатичните рискове и т.н. Това всъщност дава мандат на мениджмънта да действа по-смело в трансформацията, знаейки че има подкрепа „отгоре“. За българските банки, чиито майки са големи европейски банкови групи, този ефект е осезаем – групите задават тон и местните дъщерни дружества го следват, подкрепяни от ресурсите и опита на централите. Така ESG иновациите стигат по-бързо до нас (пример – ОББ внедрява политики, вече тествани от KBC в Белгия). Тази консолидация позволява по-ефективно преодоляване на някои бариери и предоставя възможност на българските банки да прескочат няколко стъпала наведнъж.

Общо взето, възможностите от устойчивото счетоводство се простират отвъд спазването на изисквания – те касаят по-доброто позициониране на банките за бъдещето. Банковият сектор има решаваща роля за финансиране на прехода към устойчива икономика, а това носи и отговорност, и бизнес перспективи. Банките, които успеят да инкорпорират ESG навреме и автентично, вероятно ще пожънат дивиденти под формата на по-стабилен растеж, лоялна клиентска база и одобрението на регулатори и общество. Както показва мета-анализ на над 2000 емпирични проучвания, преобладаващата част установяват положителна или неутрална връзка между силното ESG представяне и финансовата резултатност на фирмите. Това опровергава схващането, че устойчивостта е в конфликт с печалбата – напротив, тя може да бъде път към дълготрайна ценност.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА. ESG ОТЧЕТНОСТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИНТЕГРИРАНАТА ОТЧЕТНОСТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР

Тази глава разглежда ESG отчетността и интегрираното отчитане като ключови инструменти за засилване на прозрачността и устойчивото управление в публичния сектор. Анализирани са значението и особеностите на публичния сектор за устойчивото развитие и кръговата икономика, както и спецификите на нефинансовата отчетност в този контекст. Разгледани са концептуалните измерения на интегрираното отчитане в публичния сектор, като се акцентира върху потенциалните му ползи и ограничения, и основните бариери и предизвикателства при неговото внедряване. Анализиран е националният контекст, свързан с нефинансовата отчетност на организациите от публичния сектор[7] в България, със специален фокус върху устойчивото развитие.

4.1. Значение и особености на публичния сектор в контекста на отчитането на устойчивостта

4.1.1. Публичният сектор като фактор за устойчиво развитие и кръгова икономика

Глобалната инициатива за отчитане (Global Reporting Initiative (GRI)) определя публичния сектор, който традиционно е притежаван или контролиран от правителството, като „значими работодатели, доставчици на услуги и потребители на ресурси“, които „също [имат] голямо въздействие върху националния и глобалния напредък към устойчиво развитие“ (Global Reporting Initiative (GRI) 2005, 7–8).

Публичният сектор представлява над тридесет процента от световната икономика и е основен инвеститор както в публичната инфраструктура и услугите, така и, чрез емисии на облигации, в частния сектор (Nicholls and Carpenter 2023). В повечето страни публичният сектор има сериозен дял в националната икономика – както по отношение на бюджетните разходи, така и в качеството си на значим работодател и участник на капиталовите пазари. Функциите на публичния сектор далеч надхвърлят чисто икономическата му роля – той служи като механизъм за социално регулиране, стабилност и устойчиво развитие, като същевременно носи отговорност за справедливо управление на обществени блага и ресурси.

Публичният сектор се разглежда като важен двигател в прехода към екологично развитие и устойчивост, не само чрез политиките, които формира, но и чрез поведението си като институционален пример (Reike et al. 2018). Чрез разработване и прилагане на политики, регулаторни рамки и стандарти, публичните институции очертават посоката, в която други организации интегрират принципите на устойчиво развитие в своята

[7] Понятията организации/предприятия от публичния сектор, публични институции и публични организации се използват като синоними.

дейност (Ball and Grubnic 2007). Ролята на публичния сектор като модел за подражание е особено значима, тъй като неговите действия и подходи към устойчивостта могат да повлияят на поведението на останалите сектори (Figueira et al. 2018; Ranängen et al. 2018).

Публичният сектор заема ключова позиция в процеса на формулиране и прилагане на политики, насочени към развитие на кръговата икономика. Неговата роля се проявява чрез създаването на условия, които благоприятстват утвърждаването на устойчиви модели – включително чрез стратегически инвестиции в инфраструктура, изграждане на адекватна нормативна рамка, разработване на финансови инструменти, както и чрез насърчаване на образование и повишаване на обществената информираност. Наред с това публичните институции имат възможност да стимулират устойчиви практики сред бизнеса и гражданите чрез прилагането на целенасочени механизми за подкрепа и регулиране.

Не по-малко значима е и демонстративната функция на публичния сектор, който може да служи като образец за добро управление чрез интегриране на принципите на кръговата икономика в собствената си дейност. Това включва въвеждането на екологични критерии при възлагането на обществени поръчки, ефективно управление на отпадъците, повишаване на енергийната ефективност, разширено използване на възобновяеми енергийни източници, както и прилагане на кръгови бизнес модели в специфични сфери, като например обществения транспорт.

Организациите от публичния сектор функционират в среда, белязана от множество предизвикателства, произтичащи от сложността на техните дейности, разнообразието от заинтересовани страни, необходимостта от стратегическо и дългосрочно планиране, както и от спецификата на обществената стойност, която създават (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016):

- Изпълнение на обществени ангажименти и отчетност пред широк кръг заинтересовани страни.

Организациите от публичния сектор реализират функции с фундаментално значение за обществото – от приемане на нормативни актове и предоставяне на публични услуги, до преразпределение на ресурси чрез данъчната и социалноосигурителната системи, както и управление на държавни активи и предприятия. Те са подложени на висока степен на отчетност пред разнообразни групи – граждани, данъкоплатци, законодателни органи и участници на финансовите пазари. Поради тази причина от тях се очаква да действат при максимална прозрачност, да демонстрират ефективно и отговорно използване на публичните ресурси и да гарантират надеждност в управленските процеси, особено предвид ключовото им влияние върху икономическата и социалната системи.

- Осигуряване на интегрирани и устойчиви услуги.

Управленските органи в публичния сектор са изправени пред необходимостта да вземат решения, изискващи сложен баланс между икономически, социални и екологични цели. За постигане на устойчиви резултати е от съществено значение изграждането на стабилни механизми за вземане на решения и прилагането на практики, които гарантират ефективност, ефикасност и устойчивост във времето.

- Съчетаване на краткосрочни резултати с дългосрочна перспектива и устойчиво развитие.

Дългосрочният характер на отговорностите в публичния сектор изисква балансиране между незабавните обществени потребности и стратегическата визия за устойчиво развитие. В този контекст решенията, взети в настоящето, имат потенциала да оказват трайно въздействие върху бъдещите поколения. Следователно е необходимо институциите да планират с висока степен на предвидливост, за да осигурят стабилност на публичните услуги и устойчиво управление на държаните финанси в дългосрочен хоризонт.

4.1.2. Особености на отчитането на устойчивостта в публичния сектор

През последните десетилетия организациите от публичния сектор трансформираха практиките си за отчетност под въздействието на парадигмата на Новото публично управление (NPG), чиято цел е укрепване на легитимността и възстановяване на доверието между институциите и обществото (Manes-Rossi, Tiron-Tudor, et al. 2018; Manes-Rossi, Nicolò, et al. 2018). В духа на институционалната теория тези промени се разглеждат като реакция на нарастващия натиск за конвергенция към международно признати стандарти – например IPSAS, които се стремят да осигурят хомогенност и съпоставимост на публичното отчитане.

Въпреки това традиционните финансови отчети остават недостатъчни, тъй като не удовлетворяват изискванията на множеството заинтересовани страни. От гледна точка на стейкхолдър теорията, обществото очаква не само информация за финансовата ефективност, но и прозрачност относно социалните, екологичните и управленските въздействия на публичните институции (Biondi and Bracci 2018). В този контекст разпространението на нефинансови отчети от организациите от публичния сектор – като Доклади за корпоративна социална отговорност, Отчети за устойчивост и Интегрирани доклади – може да се интерпретира като институционализирана практика за подсилване на легитимността чрез демонстриране на отговорност пред разнообразни аудитории. Допълнителен импулс оказват

Целите за устойчиво развитие на ООН (ЦУР) (SDGs) (2015)[8], които формулират глобална рамка за социални и екологични очаквания. Тези видове отчети имат обща цел да надхвърлят традиционното финансово отчитане, като предоставят по-полезна финансова и нефинансова информация на заинтересованите страни (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016). Следователно, разкриването на нефинансова информация не е просто техническа иновация в отчетността, а стратегически механизъм за постигане на легитимност в условията на многопластов обществен натиск.

Отчитането на устойчивостта в публичния сектор трябва значително да се засили. В контекста на неотложните и взаимосвързани въпроси на устойчивото развитие и ангажиментите на националните правителства за справяне с тях, има нужда от прозрачност, която ще улесни по-нататъшните действия. По-добър достъп до информация относно управленския подход, стратегията и надзора на управлението и последователни данни за въздействията, политиките и програмите на организациите от публичния сектор са основата за това (Adams 2023).

Ролята, която публичният сектор играе в регулирането на дейността в рамките на една икономика, също ще бъде от значение за отчитането на резултатите от устойчивостта (CIPFA, n.d.). Отчитането на ниво отделно субектно предприятие може да се фокусира върху специфични въздействия и местни действия за адаптация и смекчаване. Отчитането на ниво юрисдикция или държава, междувременно, е по-вероятно да се фокусира върху цялостното въздействие на правителствените политически интервенции във всички сектори на икономиката.

Adams (2023) посочва следните сфери на отчитане на устойчивостта в публичния сектор:

- Отчитане на въздействието на операциите.
- Отчитане на резултатите от програмата и ефективността на политиката.
- Докладване на състоянието на околната среда.
- Доброволно национално докладване пред ООН относно ЦУР (SDGs).
- Отчитане на стойността, създадена от организацията за организацията, икономиката, обществото и околната среда.

[8] През 2015 г. 193 държави, членки на Общото събрание на ООН, одобриха глобалната инициатива за устойчиво развитие, озаглавена „Трансформиране на нашия свят: Програма за устойчиво развитие до 2030 г.“. Този стратегически документ очертава 17 цели за устойчиво развитие (ЦУР) (SDGs), подкрепени от 169 конкретни подцели или действия, насочени към постигане на напредък в сферите на човешкото благосъстояние, опазването на планетата и икономическия просперитет.

Съществуват съществени различия между публичния и частния сектор по отношение на техните цели, мотивации и отговорности, което може да окаже влияние върху начина, по който субектите от публичния сектор прилагат отчитането за устойчивост (CIPFA 2021). Основната разлика е, че публичният сектор се стреми към удовлетворяване на обществени нужди чрез предоставяне на услуги и блага, докато частният сектор е насочен към реализиране на печалба. Също така, активите в публичния сектор се използват с цел предоставяне на обществени услуги, а не за генериране на парични потоци, което променя и подхода към отчетността на изпълнението. Това променя фокуса от финансова печалба към ефективност, прозрачност и обществена отчетност.

В своята публикация „Sustainability reporting: is the public sector different to the private sector?“ от 2022 г. CIPFA очертава следните ключови особености на публичния сектор, които налагат различен подход към отчитането на устойчивостта в сравнение с частния сектор (“Sustainability Reporting: Is the Public Sector Different to the Private Sector?” 2022):

- Фокус върху предоставянето на обществени блага и услуги.
- Специфики в управлението на активи и пасиви.
- Акцент върху отчетността, а не върху вземането на решения.

Особеностите на публичния сектор налагат адаптиране на подходите за отчитане на устойчивост. Ефективното устойчиво отчитане в публичния сектор изисква съобразяване със специфичните цели, функции и механизми на публичните организации.

В доклада „Public sector sustainability reporting: time to step it up“ (Adams 2023, 27–28) са посочени следните основни глобални насоки, изявления и консултации, които трябва да се вземат предвид при разработването на доклади за устойчивост на публичния сектор, и които насърчават стандартизиран подход към отчитането на устойчивостта в публичния сектор:

- Стандарти на GRI (Global Reporting Initiative 2023)
- Ресурсен документ на GRI в подкрепа на проекта за допълнение към сектора на публичните агенции (“A GRI Resource Document In Support of the Public Agency Sector Supplement Project” 2004)
- Интегрирана рамка за отчитане (IRF), публикувана за първи път през 2013 г. и актуализирана през 2021 г.(IIRC 2021)
- Препоръки на TCFD (TCFD 2017, 2021)
- Препоръки на SDGD (“SDGD Recommendations | ACCA Global” 2020)
- Стандарти на ISSB, IFRS S1 и S2 (IFRS Foundation & EFRAG 2024; IFRS 2021) (“IFRS - IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-Related Financial Information,” n.d.; “IFRS - IFRS S2 Climate-Related Disclosures,” n.d.)

- Консултативен документ на IPSASB относно природните ресурси (“Consultation Paper, Advancing Public Sector Sustainability Reporting | IPSASB” 2022)
- Консултативен документ на IPSASB относно отчитането на устойчивостта в публичния сектор (“Consultation Paper, Advancing Public Sector Sustainability Reporting | IPSASB” 2022)
- Ръководство за препоръчителна практика на IPSASB (RPG) 1 – Отчитане на дългосрочната устойчивост на финансите на предприятието и RPG 3 – Отчитане на информация за изпълнението на услугите (“Reporting Sustainability Program Information—Amendments to RPGs 1 and 3” 2023)

Изразява се становището, че използването на вече съществуващи стандарти, които са съобразени с уникалните нужди на публичния сектор, ще бъде най-ефективният и лесен начин за подобряване на отчитането на устойчивостта в публичния сектор (CIPFA 2021).

CIPFA подчертава, че устойчиво отчитане в публичния сектор е не по-малко значимо от финансовото отчитане и затова трябва да има обща основа, която отделните юрисдикции да използват (CIPFA, n.d.). В тази връзка според CIPFA:

- Рамка за устойчивост, съобразена със спецификата на сектора, се възприема като по-подходяща и практична.
- Стандартите за устойчивост в публичния сектор трябва да отразяват двойната роля на публичния сектор – от една страна като създател на регулации, и от друга – като субекти, които сами трябва да отговарят на тези изисквания.
- За да се осигури широко прилагане на устойчивото отчитане в публичната сфера е необходимо да има мандат за отчитане и да е подкрепено от стандарти, пригодени за спецификата на сектора.

Доклад от проучване, проведено от Европейската сметна палата (Bryan 2022), отбелязва, че само две от 12 институции на ЕС и 41 агенции на Европейския съюз (ЕС) са публикували доклади за устойчивост. Въпреки че има фрагментирани оповестявания, обхващащи организационните въздействия върху устойчивостта, не се установява опит да се гарантира, че всички съществени въздействия са оповестени. Освен това докладването не се фокусира върху това как ЦУР (SDGs) са интегрирани в стратегията и политиката. Въпреки че повечето респонденти в проучването виждат ползите от докладването за устойчивост (дефинирано според стандартите на GRI) като подобряване на надеждността и прозрачността и идентифицирането на рисковете и възможностите, много от тях не са обмисляли прилагането му и са били загрижени за допълнително натоварване, се отбелязва в доклада.

Докладът „Evolving climate accountability: a global review of public sector environmental reporting“ (CIPFA 2021) предоставя базова линия, от която може да се измери еволюцията на отчетността за устойчивост в

публичния сектор. Докладът установява, че макар отчетността за устойчивост в публичния сектор да изостава от частния сектор, съществува желание за действие. Идентифицирани са няколко пречки пред широкото приемане на отчетността за устойчивост в публичния сектор, включително:

- яснота относно определението и обхвата на отчетността за устойчивост;
- ускоряване на съгласуването и хармонизирането на съществуващите рамки;
- ангажимент за отчетност за устойчивост в публичния сектор на институционално и организационно ниво;
- признаване на ключовата роля на осигуряването в отчетността за устойчивост;
- приоритизирането на развитието на по-широки набори от умения, експертиза или дейности по осигуряване;
- интеграция с по-широки форми на отчетност;
- насърчаване и укрепване на институционалните механизми за надзор и контрол.

Според изследване на Програмата за счетоводство и отчетност в публичния сектор (PULSAR), озаглавено „Отчитане за устойчивост: Последици за публичния сектор и следващите стъпки“ (“Sustainability Reporting: Implications for Public Sector and the Next Steps | Centre for Financial Reporting Reform” 2025), разработено съвместно с Корейския институт за публични финанси (KIPF) и Университета по приложни науки в Цюрих (ZHAW), прилагането на отчитане за устойчивост може да засили управлението, да подобри отчетността и да подпомогне информираното вземане на решения в публичния сектор. Отчитането за устойчивост помага на правителствата да идентифицират рисковете и възможностите, свързани с климата, да разберат въздействието на изменението на климата върху публичните финанси и предоставянето на услуги и да наблюдават напредъка по екологичните цели. Липсата на стандартизирани специфики на рамките за отчитане в публичния сектор обаче възпрепятства напредъка в тази област. Макар пилотното ръководство на GRI - G1 (*March 2005 Update of GRI – Sustainability-Reports.Com*, n.d.) да адресира специфики на публичния сектор - Sector Supplement for Public Agencies, последващите документи на GRI изоставят отделните приложения за публични администрации, изхождайки от разбирането, че принципите на GRI са приложими и за публични и нестопански организации. Въпреки това, в последните години се наблюдава диверсификация на подходите: част от публичните организации преминават от отчитане по GRI към Целите за устойчиво развитие (SDGs), докато други се ориентират към Европейските стандарти за устойчивост (ESRS). Независимо, че стандартите на GRI отчитат съществуването на публичния сектор, те избягват изричното му разглеждане извън специфични секторни документи и прекратеното Допълнение за публичния сектор (Sector

Supplement for Public Agencies). В резултат, както отбелязва Adams (2023), редица отчетни потребности на публичните организации остават само частично удовлетворени в рамките на стандартите GRI (Adams 2023).

4.2. Интегрирано отчитане в публичния сектор

4.2.1. Концептуални измерения на интегрираното отчитане в публичния сектор

През последните две десетилетия динамичните социални, политически и икономически трансформации промениха съществено разбирането за отчетност в публичния сектор. От организациите вече се очаква не само да предоставят достоверна финансова информация, но и да осигуряват по-пълна и прозрачна картина на своята дейност, резултати и обществено въздействие. В този контекст традиционните самостоятелни отчети за устойчивост се оказаха недостатъчни, тъй като не успяват да отговорят адекватно на информационните потребности на заинтересованите страни (Kannenberg and Schreck 2019).

Критиките към фрагментарния подход стимулираха развитието на интегрираното отчитане (Integrated Reporting – IR). Интегрираното отчитане е замислено като холистична форма на отчетност, която отразява връзките между икономически, социални и екологични фактори и тяхното значение за дългосрочната устойчивост.

Международната рамка за интегрирано отчитане (IIRC 2021) формулира концептуалните основи на интегрираното отчитане. Според нея интегрираното отчитане представлява процес, изграден върху интегрирано мислене, чиято резултатност се проявява чрез периодичното изготвяне на интегриран отчет от организацията, отразяващ начина, по който се генерира стойност във времето.

Интегрираният модел на отчитане, подчертан в парадигмата на Новото публично управление (NPG), се възприема като особено подходящ за публичния сектор, където процесите на създаване на обществена стойност са многопластови и трудни за улавяне чрез традиционни финансови отчети (Cohen and Karatzimas 2015; IIRC 2021; Oprisor et al. 2016). Интегрираното мислене, което стои в основата на интегрираното отчитане, позволява на публичните организации да предоставят по-адекватно сложността на своето въздействие и да създават предпоставки за организационна промяна и адаптация. По този начин интегрираното отчитане се превръща не само в инструмент за отчетност, но и в механизъм за стимулиране на устойчивостта и укрепване на връзката между публичния сектор и неговите множество заинтересовани страни (Farneti et al. 2019; Guthrie et al. 2017).

Mock и др. (Mock et al. 2021) подчертават, че Международната рамка за интегрирано отчитане е съвместима с приложимите директиви на Европейския съюз и придобива все по-голямо значение в контекста на

Директивата за корпоративна устойчивост (CSRD), която въвежда многокапиталов подход към отчетността. Въпреки че процесът на създаване на стойност в публичната администрация има свои специфики, концептуалната рамка на интегрираното отчитане може да бъде успешно приложена и в този контекст, като се адаптира чрез ограничени модификации, съобразени с особеностите на организациите от публичния сектор.

През 2016 г. Мрежата на пионерите в публичния сектор (The Public Sector Pioneers Network)[9] публикува въвеждащо ръководство „Integrated thinking and reporting <IR>Focusing on value creation in the public sector. An introduction for leaders“ (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016), насочено към стимулиране на лидерите и служителите в публичния сектор да прилагат принципите на интегрираното отчитане, с оглед подобряване на управлението, отчетността, изграждането на доверие и постигането на по-висока прозрачност при използването на ресурси и при процесите на създаване на стойност за заинтересованите страни. Документът подчертава значението на интегрираното отчитане в контекста на публичния сектор и обяснява как интегрираното отчитане може да подпомогне организациите от публичния сектор в управлението на повечето ресурси, насърчавайки правилното поведение и демонстрирайки на заинтересованите страни своя успех в постигането на стратегията и създаването на стойност в краткосрочен и дългосрочен план (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016). Както се посочва в документа, „интегрираното отчитане може да помогне за справяне с различни и често противоречиви изисквания за публична отчетност. Интегрираният доклад дава представа за естеството и качеството на взаимоотношенията на организацията с нейните ключови заинтересовани страни, включително как и до каква степен организацията разбира, взема предвид и отговаря на техните законни нужди и интереси“ (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016, 13).

За гражданите е от съществено значение оповестяването на информация да отразява интегриран начин на мислене, като по този начин се обосновава целесъобразното използване на ресурси, финансирани от данъкоплатците, и се създават условия за оценка на устойчивостта в предоставянето на обществени услуги (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016; Nistor et al. 2019).

[9] Мрежата на пионерите в публичния сектор е създадена през ноември 2014 г. от Международния съвет за интегрирано отчитане (IIRC) съвместно с Chartered Institute of Public Finance and Accountancy (CIPFA). Основната цел на инициативата е да бъде изследвано въвеждането на интегрираното отчитане в дейността на публичните организации и да се справи с ключовите аспекти и предизвикателства, които са в основата на приемането и разпространението на IR практики в публичния сектор (Biondi and Bracci 2018). Сред ключовите партньори и участници се открояват World Bank Group, UNDP, the City of London Corporation, the Wales Audit Office and UK government departments.

EUROSAI и ECIIA в „Integrated Reporting in the European Public Sector: It's time to act!" (EUROSAI and ECIIA 2021) дефинират интегрираното отчитане в контекста на публичния сектор като „форма на отчитане, която разширява обхвата и съдържанието на отчитането в публичния сектор отвъд традиционното финансово, нефинансово отчитане и отчитане на съответствието, насочено към показване на кратка и свързана информация за това как организациите използват своите ресурси и отношенията си със заинтересованите страни, за да създават обществена стойност в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план".

Chartered Institute of Management Accountants (CIMA) (AICPA & CIMA 2016, 6) посочва, че акцентът на интегрираното отчитане върху стойността отвъд печалбата има много ползи за организациите от публичния сектор. За разлика от традиционното корпоративно отчитане, този по-гъвкав подход позволява на организациите да се фокусират ясно върху това как те и техните заинтересовани страни определят стойността в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план.

Организациите от публичния сектор разчитат на разнообразни ресурси и мрежи от взаимоотношения, които се обединяват в концепцията за шестте „капитала" в рамките на интегрираното отчитане. Тези категории, независимо дали са собственост на самата институция, на други организации или се споделят от обществото като цяло, представляват основните входящи фактори за реализиране на организационните резултати. В хода на дейността си институциите могат да увеличават, намаляват или трансформират стойността на тези капитали – чрез тяхното усъвършенстване, потребление, изменение или по друг начин на въздействие. Така например, финансовият капитал се увеличава при постигане на излишък, докато човешкият капитал нараства чрез повишаване на квалификацията и компетентността на служителите.

Не всички капитали са еднакво подходящи и приложими за всички организации. Рамката за интегрираното отчитане позволява да се използват други термини, където това е по-подходящо. Първоначалният опит в публичния сектор показва, че може да е полезно да се промени използваната терминология. Например, терминът „производствен" капитал в контекста на публичната администрация може да бъде изрично свързан с „инфраструктурен" капитал (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016) (вж. Таблица 5).

Таблица 5. *Примери за капитали в контекста на публичния сектор*

Капитали в рамката за интегрирано отчитане и (където са различни) тълкувания на „ресурси“ в публичния сектор	**Примери**
Финансов	Фондът от средства, с които организацията разполага за използване в производството на стоки или предоставянето на услуги, които се получават чрез финансиране, като например дълг, данъци или субсидии, или генерирани чрез операции или инвестиции.
Производствен, например инфраструктура	Физически обекти (за разлика от естествените физически обекти), които са на разположение на организацията за използване в производството на стоки или предоставянето на услуги, включително сгради (като училища, болници и офиси), оборудване и инфраструктура (като пътища, пристанища, мостове и пречиствателни станции за отпадъци и води).
Интелектуален	Организационни, базирани на знания нематериални активи, включително интелектуална собственост, като патенти, авторски права, софтуер, права и лицензи, и „организационен капитал“, като например неявни знания, системи, процедури и протоколи.
Човешки	Компетенции, способности и опит на хората, както и тяхната мотивация за иновации, включително тяхното съответствие с и подкрепа за рамката за управление на организацията, подхода за управление на риска и етичните ценности, заедно със способността да разбират, разработват и прилагат стратегията и лоялността на организацията и мотивацията за подобряване на процесите, стоките и услугите, включително способността им да ръководят, управляват и си сътрудничат.
Социален капитал и взаимоотношения, например обществени	Институциите и взаимоотношенията в и между общностите, групите от заинтересовани страни и други мрежи, както и способността за споделяне на информация за подобряване на индивидуалното и колективното благополучие. Социалният капитал и взаимоотношенията включват споделени норми и общи ценности и поведения, ключови взаимоотношения със заинтересованите страни, както и доверието и желанието за ангажиране, които организацията е развила и се стреми да изгради и защити с външни заинтересовани страни. Също така, нематериални активи, свързани с марката и репутацията, които организацията е развила. Регулаторният лиценз на организацията за опериране.
Природен	Всички възобновяеми и невъзобновяеми екологични ресурси и процеси, които осигуряват стоки или услуги, подпомагащи миналия, настоящия или бъдещия просперитет на организацията. Това включва въздух, вода, земя, минерали и гори, както и биоразнообразие и екосистемно здраве.

Източник: *Integrated thinking and reporting <IR>Focusing on value creation in the public sector. An introduction for leaders, (International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank 2016, 17)*

Документален анализ на Sonnerfeldt и Pontoppidan (Sonnerfeldt and Pontoppidan 2023) показва, че пътуването на IR към публичния сектор е улеснено от релационната работа и усилията за работа в мрежа на IIRC, с няколко важни участници, CIPFA, CCAB (Consultative Committee of Accountancy Bodies), глобални счетоводни фирми и Световната банка, които участват в глобално движение за промяна на външната финансова отчетност на публичния сектор.

4.2.2. Потенциални ползи и ограничения на интегрираното отчитане в публичния сектор

Интегрираното отчитане притежава специфични характеристики и предимства, които му позволяват да подкрепя публичните субекти в справянето с предизвикателствата, пред които са изправени. В „Integrated Thinking and Reporting: Focusing on Value Creation in the Public Sector an Introduction for Leaders“ (Lydia 2016) са откроени следните ключови ползи от интегрираното отчитане в публичния сектор:

- *Подкрепа за отчетността пред множество заинтересовани страни.* Интегрираното отчитане предлага механизъм за балансирано удовлетворяване на разнопосочни и често противоречиви изисквания за публична отчетност. Чрез интегрирания доклад се осигурява по-задълбочено разбиране за характера и качеството на взаимоотношенията между организацията и нейните ключови заинтересовани страни. Той показва до каква степен институцията разпознава, взема предвид и адресира техните легитимни интереси и потребности. По този начин интегрираното отчитане се превръща в полезен инструмент за всички страни, които оценяват способността на организацията да създава устойчива стойност във времето – служители, потребители на услуги, доставчици, партньори, местни общности, законодателни и регулаторни органи, както и политици.
- *Насърчаване на устойчиви резултати.* Рамката за интегрирано отчитане акцентира върху системното представяне на резултатите. В контекста на публичния сектор това включва оценка както на положителните, така и на отрицателните ефекти от дейността върху наличните ресурси и взаимоотношения. Интегрираният отчет предлага холистична перспектива към стратегиите на организацията, като разкрива начина, по който тя използва и управлява своите ресурси и взаимодействия, отчитайки тяхната взаимозависимост и сложни връзки.
- *Поддържане на по-дългосрочна перспектива.* Същностна характеристика на интегрираното отчитане е изискването за надхвърляне на краткосрочната перспектива и за поставяне на акцент върху средносрочните и дългосрочните хоризонти. Това предполага представяне на управленските механизми, които гарантират способността на институцията да генерира стойност в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план. Отговорните

органи се насърчават да обосноват как постигат баланс между непосредствени резултати и устойчиви дългосрочни ползи.

Научната литература подчертава, че инте грираното отчитане в публичния сектор изпълнява ключова роля за засилване на прозрачността, отчетността и легитимността на организациите, като същевременно насърчава ангажираността на заинтересованите страни и ориентира управлението към устойчиво развитие и създаване на обществена стойност (Beck et al. 2017; Biondi and Bracci 2018; Guthrie et al. 2017; Katsikas et al. 2017; Mohammed et al. 2023). В този контекст, изследванията сочат, че интегрираното отчитане подпомага интегрираното мислене, дългосрочната визия и ефективното използване на ресурсите (Adams 2015), а според Mohammed et al. (Mohammed et al. 2023) то предоставя цялостен подход към отчетността, подобрява управлението на рисковете, създава съответствие с международните стандарти и укрепва общественото доверие и репутацията на публичните институции.

Въз основа на направения литературен обзор, може да се обобщи, че интегрираното отчитане се утвърждава като важен инструмент за модернизация на отчетността в публичния сектор, тъй като надхвърля традиционния фокус върху финансовите резултати и предлага холистичен подход към процеса на създаване на обществена стойност. Чрез интегрирания доклад организациите от публичния сектор могат да представят по-цялостна картина на своите икономически, социални и екологични въздействия, което засилва прозрачността, отчетността и доверието на заинтересованите страни. Този подход също така улеснява по-добрата комуникация с гражданите и другите ключови групи, укрепвайки легитимността на организациите от публичния сектор.

Ползите от интегрираното отчитане могат да се изразят в няколко основни измерения: подобряване на процесите на вземане на решения чрез интегрирано мислене и системен анализ; ориентация към дългосрочни и устойчиви резултати; по-ефективно управление на ресурси и рискове; както и по-голяма ангажираност на заинтересованите страни чрез включване на техните легитимни интереси в управленските стратегии (вж. Таблица 6). В този смисъл интегрираното отчитане не бива да се разглежда само като отчетна практика, а като управленска парадигма, която подпомага публичния сектор в постигането на баланс между ефективност, ефикасност и устойчиво развитие.

Таблица 6. *Ползи и индикатори на интегрираното отчитане в публичния сектор*

Измерение	Същност на ползата	Конкретни проявления в публичния сектор	Примерни индикатори/ инструменти
Отчетност	Засилване на прозрачността и легитимността	Представяне на пълна картина на финансови и нефинансови резултати; доказателства за ефективно управление на публични ресурси; укрепване на общественото доверие	• KPI за изпълнение на стратегически цели • Одиторски доклади (външни и вътрешни) • Съответствие с IPSAS • Индекси за прозрачност и доверие
Устойчивост	Ориентация към дългосрочни резултати и балансиране на ефекти	Отчитане на икономическите, социалните и екологичните въздействия; Интегриране на ЦУР в стратегиите; оценка на междупоколенческите ползи	• ESG индикатори • Въглеродни отчети/ въглероден отпечатък • Индикатори за междупоколенческа справедливост (например достъп до ресурси, дългосрочна фискална устойчивост) • Доклади за устойчивост
Ангажираност на заинтересованите страни	Подкрепа за диалог и участие	Включване на интересите на граждани, служители, доставчици, партньори и регулатори; подобрена комуникация и отчетност пред разнообразни групи	• Citizen surveys – анкети за удовлетвореност • Публични консултации и форуми • Картографиране и анализ на заинтересованите страни (Stakeholder mapping) • Отчети за социална отговорност
Управление на ресурси и рискове	По-ефективно използване и координация на различни капитали	Интегрирано мислене за връзките между финансов, човешки, социален и природен капитал; по-добро идентифициране на рискове и възможности; оптимизация на разходите и ресурсите	• Програмно бюджетиране • Balanced Scorecard • KPI за ефективност и ефикасност • Системи за управление на качеството (ISO 9001) • Екологични стандарти (ISO 14001, EMAS)

Източник: *авторова систематизация*

Според изследване на Vena, Sciascia и Cortesi (Vena et al. 2020) интегрираното отчитане е свързано и с определени ограничения. На първо място, критикува се прекомерната ориентация към инвеститорите, което

води до недостатъчно внимание към останалите заинтересовани страни. Освен това много организации срещат затруднения при реалното прилагане на интегрирания процес поради липса на достатъчна контактна информация, неадекватно определяне на съществеността, както и поради проблеми с надеждността и изчерпателността на предоставяните данни. Често се наблюдава тенденция към представяне на информация в благоприятна светлина, докато неблагоприятните факти остават скрити или омаловажени. В този смисъл съществува риск организациите да използват интегрираното отчитане като инструмент за легитимиране на неустойчиви практики, представяйки ги като устойчиви.

4.2.3. Бариери и предизвикателства пред прилагането на интегрираната отчетност в публичния сектор

В своето изследване Mohammed и съавт. (Mohammed et al. 2023) очертават следните пречки пред внедряването на интегрираното отчитане в публичния сектор:

- *Отсъствие на стандартизация.* Една от най-съществените бариери пред внедряването на интегрираното отчитане в организациите от публичния сектор е отсъствието на достатъчно насоки и стандартизирана методологическа рамка. Както отбелязват някои автори (Adams and Simnett 2011; Cohen and Karatzimas 2015; Guthrie et al. 2017), липсата на унифицирани правила и указания затруднява процеса на внедряване в публичната сфера, за разлика от частния сектор, където вече съществуват разработени модели, включително този на Международния съвет за интегрирано отчитане. Тази празнина в стандартизацията възпрепятства организациите от обществения сектор да определят релевантни теми за докладване и да представят ясно стойността, която създават. Подобни критики отправят и Manes-Rossi и съавт. (Manes-Rossi et al. 2020), които подчертават необходимостта от разработване на обща рамка като ключов фактор за преодоляване на затрудненията при прилагането.
- *Предизвикателства при събирането и анализа на данни.* Друг сериозен проблем представляват процесите на събиране и анализ на данни. Поради сложността и разнообразието на информационните източници, организациите от публичния сектор често срещат трудности при придобиването, обработката и надеждното представяне на данни. Недостатъчният капацитет и ограничените ресурси допълнително задълбочават това предизвикателство. В своето изследване Guthrie и съавт. (Guthrie et al. 2017) отбелязват, че именно сложността на информационните източници и липсата на интегрирани системи възпрепятстват процесите на събиране и анализ на данни в публичния сектор, което затруднява надеждното и навременното отчитане.

- *Недостатъчният диалог със заинтересованите страни.* Ефективното ангажиране на заинтересованите страни също е от решаващо значение за успешното приложение на интегрираното отчитане. Организациите от публичния сектор трябва да разпознаят своите ключови партньори и да осигурят тяхното включване в процеса на отчетност. Въпреки това много институции не разполагат с нужния опит и ресурси за пълноценно взаимодействие със заинтересованите страни. Както отбелязват Dumay и съавт. (Dumay et al. 2016), ефективното ангажиране на заинтересованите страни е решаващо за интегрираното отчитане, но много публични институции се сблъскват с липса на опит и ресурси за пълноценно взаимодействие. Това възпрепятства възможността отчетите да отразят реалните обществени приоритети и стойността, която организациите създават. Те определят този аспект като критична бариера и препоръчват използването на социални медии, анкети и обществени дискусии като механизми за задълбочаване на диалога и съгласуване на приоритетите.
- *Съпротива, произтичаща от организационната култура.* Допълнителна трудност представлява и организационната култура. Интегрираното отчитане предполага промяна към по-голяма свързаност на управленските процеси и стратегическо мислене с дългосрочен хоризонт. Често обаче в публичния сектор се среща съпротива срещу промени, което възпрепятства ефективното прилагане на новия подход. Adams (Adams 2017) акцентира върху необходимостта от културна трансформация, която може да бъде стимулирана чрез обучения, развитие на лидерство и въвеждане на стимули, насърчаващи интегрираното мислене и устойчиво вземане на решения.

Salwa Salem (Salem 2023), наред със събирането и интегрирането на данни и необходимостта от културна промяна, идентифицира и още едно предизвикателство пред прилагането на интегрираното отчитане в публичния сектор, а именно – *определяне на съществеността.* Идентифицирането и приоритизирането на съществена информация може да бъде предизвикателство, тъй като изисква задълбочено разбиране на движещите сили на стойността на организацията и опасенията на заинтересованите страни.

Manes Rossi (Manes-Rossi 2018) идентифицира следните ограничения и бариери в прилагането на рамката на интегрираното отчитане към организациите от публичния сектор: На първо място, тя не е разработена специално за този тип институции и поради това не отразява в пълна степен специфичните информационни изисквания, характерни за тяхната дейност. Липсата на унифицирани индикатори представлява друго съществено предизвикателство, тъй като позволява на отделните организации да се позовават на различни стандарти при определяне на ключови показатели за ефективност или да разработват собствени метрики. Макар тази гъвкавост да създава възможност за прилагане на показатели, по-точно съобразени със

спецификата на всяка институция, тя същевременно значително ограничава възможността за съпоставимост между различни публични субекти. Отсъствието на общоприети показатели за интегрираните отчети по този начин води да фрагментация и затруднява сравнителния анализ.

Преодоляването на посочените пречки и ограничения изисква разработване на унифицирани рамки, инвестиции в информационна инфраструктура, по-адекватно включване на заинтересованите страни, насърчаване на култура на интегрирано мислене и идентифициране и приоритизиране на съществена информация (анализ на съществеността). Определяне на унифицирани ключови показатели за ефективност също би подобрило сравнимостта на интегрираните доклади. Прилагането на интегрираното отчитане в публичния сектор може да изисква изграждане на капацитет и обучения, за да се гарантира, че процесите на отчитане са ефективни и съответстват на специфичните нужди на публичните субекти. Освен това трябва да има подкрепящи политики и разпоредби, които да стимулират и дават мандат на правителствените агенции да възприемат интегрирани практики за докладване (Mohammed et al. 2023).

4.3. Национален контекст: нефинансова отчетност на предприятията от публичния сектор в България с акцент върху устойчивото развитие

Европейския съюз е поел съществени ангажименти в сферата на устойчивото развитие, включително чрез Парижкото споразумение за климата и Европейския зелен пакт, поради което изпълнението на ЦУР е трайно интегрирано в дейността на институциите и агенциите на ЕС. Макар все още да липсва нормативно изискване за изготвяне на специализирани доклади за устойчивост, съществува нарастващо обществено и политическо очакване тази практика да се превърне в неразделна част от отчетността. Предстоящото въвеждане на задължителни изисквания за докладване на резултатите в областта на устойчивото развитие би допринесло за по-висока прозрачност, отчетност и етично управление на публичните институции. Ключово предизвикателство в този процес е постигането на съгласуваност между глобалните и европейските стандарти за отчитане, което би предотвратило дублиране на отчетността и би улеснило организациите при прилагането на единни практики.

В българското законодателство няма изрично изискване за интегрирана отчетност на предприятията от публичния сектор. Основната нормативна база – Законът за публичните финанси (Закон за публичните финанси 2013) регулира финансовата отчетност, но не въвежда стандарти за нефинансови или интегрирани отчети. Към настоящия момент институциите и агенциите от публичния сектор не са обвързани със законово задължение

за съставяне и на отчети за устойчивост съгласно действащите разпоредби на чл. 63 от Закона за счетоводството и Закона за публичните финанси.

Публичният сектор в България обаче постепенно консолидира добри практики в нефинансовото отчитане, движени от съчетание на европейска регулация и национални изисквания:

На първо място, измененията в Закона за счетоводството от 2024 г. (Закон за счетоводството 2024) транспонират Директива (ЕС) 2022/2464 (Directive (EU) 2022/2464 (CSRD) 2022) и въвеждат рамка за докладване на устойчивостта в съзвучие на Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS). Това стимулира по-голяма сравнимост и проследимост на ESG–информацията в държавните предприятия.

Хармонизацията с европейската рамка Директива (ЕС) 2022/2464 и делегирания регламент за ESRS (Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 Supplementing Directive 2013/34/EU as Regards European Sustainability Reporting Standards (ESRS) 2023) насърчава въвеждането на структуриран процес по същественост, задаване на цели и индикатори, както и (постепенно) външна проверка и одит – нефинансовите отчети подлежат на независима верификация (представяне на становище за изразяване на увереност от лице или дружество, разполагащо с правомощие да изрази увереност относно нефинансовото отчитане).

Съгласно изискванията на Закона за счетоводството отчетът за устойчивостта има ключова роля за осигуряване на прозрачност относно въздействието на предприятията върху екологичните, социалните и управленските въпроси, както и за разкриване на тяхното отражение върху развитието, резултатите и финансовото състояние на организациите. Нормативната рамка предвижда включването на информация относно бизнес модела и стратегията на предприятието, степента на тяхната съвместимост с прехода към устойчива икономика и климатичните цели на ЕС, както и влиянието на дейности, свързани с въглища, нефт и газ. В допълнение, отчетът следва да съдържа обвързани със срокове цели за устойчиво развитие, включително намаляване на емисиите на парникови газове, както и данни за постигнатия напредък, основани на научни доказателства. Регламентирани са още ролята и компетентността на управителните и надзорните органи, въведените политики и стимули, свързани с устойчивостта, както и процедурите по комплексна проверка на веригата на стойност. Важен елемент е идентифицирането и управлението на съществени рискове, произтичащи от екологичните и социални фактори, както и оповестяването на предприетите мерки за тяхното ограничаване.

Законът за счетоводството установява подробни изисквания към съдържанието и начина на представяне на отчетите за устойчивостта. Предприятията са длъжни да описват процеса по идентифициране на релевантната информация, като включват данни за краткосрочен, средносрочен и дългосрочен хоризонт, когато това е приложимо. Отчетността следва да обхваща както собствените дейности на предприятието, така и неговата

верига на стойност, включително продукти, услуги, бизнес отношения и доставки. Възможно е предоставянето на препратки към други части от доклада за дейността или годишните финансови отчети, с цел по-голяма яснота и съгласуваност.

Може да се изведе изводът, че отчетът за устойчивостта представлява интегриран инструмент за разкриване на ключова нефинансова информация, който не само подпомага прозрачността и отчетността, но и служи като механизъм за стратегическо управление и адаптиране на предприятията към изискванията на устойчивото развитие.

Новите изисквания на Закона за счетоводството ще влязат в сила поетапно за отчетните периоди 2025, 2026 и 2027 г. В България прилагането на Директива (ЕС) 2022/2464 по отношение на отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта бе отложено за 2026 г., поради недостатъчна готовност на бизнеса и липса на яснота относно стандартите и формата на отчетност. Така, към момента нефинансова информация се оповестява чрез т.нар. нефинансова декларация[10] (Non-Financial Statement).

На второ място, Законът за публичните предприятия (Закон за публичните предприятия 2019)[11] и Правилникът за прилагането му (Правилник за прилагане на Закона за публичните предприятия 2020)

---

[10] Задължени да публикуват нефинансова декларация по реда на Закона за счетоводството са тесен кръг от предприятия, които са едновременно от обществен интерес съгласно параграф 1, точка 22 от Допълнителните разпоредби на Закона за счетоводството, големи по критериите на чл. 19, ал. 5 от Закона и по-специално такива, които към 31 декември на отчетния период надвишават критерия за среден брой служители през финансовата година от 500 служители.

Съгласно Указание на МФ (Министерство на финансите,УК-3, 21.12.2017 г.) относно изготвянето на нефинансова декларация и консолидирана нефинансова декларация по Закона за счетоводството, нефинансовата декларация трябва да е структурирана и ориентирана в четири основни части:

1. Кратко описание на бизнес модела на предприятието
2. Описание на политиките, които предприятието е приело и следва по отношение на екологичните, социалните и антикорупционните въпроси, включително дейностите, които е извършило през отчетния период и резултатите от тях.
3. Целите, рисковете и задачите, които предстоят по отношение на екологичните, социалните и други политики, включително описание на такива дейности, които биха довели до неблагоприятно въздействие върху екологията, служителите или други социални въпроси.
4. Описание на основните показатели за резултатите от дейностите, свързани с екологичните, социалните и други въпроси.

[11] Съгласно Закона за публичните предприятия, публичните предприятия обхващат търговските дружества с над 50% държавно или общинско участие, както и тези, върху които публичната власт упражнява доминиращо влияние по различни механизми. Към тях се включват също дъщерните дружества на такива компании и предприятията, създадени със специален закон съгласно чл. 62, ал. 3 от Търговския закон. Тази дефиниция очертава институционалната рамка, чрез която държавата и общините реализират контрол и стратегическо въздействие върху икономическата дейност (чл. 2, ал. 1).

институционализират редовното публикуване на нефинансова информация, обхващаща: управлението на риска, човешките ресурси и трудовите отношения, устойчивостта, екологичните въздействия, сделките със свързани лица, членовете на управителните и контролните органи, включително отчет за тяхното възнаграждение, както и изпълнението на обществени услуги и цели на публичната политика, а също и централизираното ѝ оповестяване чрез Агенцията за публичните предприятия и контрол (АППК), което повишава прозрачността и външния надзор. По този начин Законът за публичните предприятия разширява обхвата на нефинансовата информация, която публичните предприятия в България трябва да предоставят, извън този, изискван за нефинансовата декларация по Закона за счетоводството.

На трето място, добрата практика за секторно–специфична отчетност се подпомага от регулаторни режими (например енергетиката и ВиК)[12] с изисквания за систематизирани публични данни, което корелира с по-високо качество на нефинансовите оповестявания в тези сектори.

В проучване на Желязкова и съавт. (Желязкова et al. 2025) относно оповестяването на информация за екологичните, социалните и управленските (ESG) аспекти на дейността на българските дружества през 2023 година се извежда заключението, че нормативната уредба играе ключова роля за нивото на разкриване на нефинансова информация. Предприятията, в това число и държавните, които подлежат на задължителни изисквания за това, отчитат по-високи стойности в редица съществени направления на анализа. Обратно, дружествата, които оповестяват доброволно, се концентрират върху допълнителни инициативи и върху засилено взаимодействие със заинтересованите страни, макар често да демонстрират по-слаба систематичност в управлението на рисковете.

В цитирания доклад, по отношение степента на разкриването на екологични, социални и управленски (ESG) аспекти в отчетността на държавните предприятия, анализът е обхванал извадка от 50 държавни предприятия, задължени да представят консолидирани нефинансови декларации. Впоследствие от извадката са изключени субекти без съществен екологичен отпечатък и така изследването е фокусирано върху 26 предприятия, основно в секторите енергетика, транспорт и съобщения, здравеопазване, благоустройство, инфраструктура и военно производство, където делът на държавните предприятия е най-голям. В рамките на изследването са дефинирани количествени параметри за оценка на нефинансовото оповестяване чрез методика, включваща две основни групи показатели – формални и съдържателни, извлечени от действащите нормативни изисквания за отчетност.

[12] Енергийни и водни регулатори – секторни изисквания (напр. правомощията на КЕВР/EWRC по бизнес планове и качествени стандарти), които индиректно засилват публичното оповестяване в енергетиката и ВиК. https://www.dker.bg/

Заключенията от анализа показват, че правната рамка за нефинансово отчитане на държавните предприятия е разпокъсана и създава условия за дублиране на изисквания и различия в съдържанието на отчетите, регламентирани в Закона за счетоводството и Закона за публичните предприятия. Липсата на унифицирана структура, стандарти и одитиране на нефинансовите декларации води до значителни вариации в тяхното съдържание и качество, както и до формално изпълнение на изискванията за сметка на съдържателната дълбочина. Емпиричният анализ показва средно изпълнение от 57 % на показателите, като резултатите по съдържателните индикатори изостават с около 20 п.п. спрямо формалните. Най-високи оценки постигат предприятията от енергетиката и ВиК сектора, докато транспортът, съобщенията и здравеопазването се представят по-слабо. По-доброто представяне на силно регулираните сектори се дължи на засиленото отчетност и контрол от страна на регулаторните органи.

За подобряване на прозрачността и качеството на нефинансовата информация авторите са посочили необходимите мерки като: унифициране на структурата и съдържанието на декларациите, въвеждане на добри практики и отдели, намаляване на дублиращата информация, както и обучения на персонала за развитие на компетентности в областта на нефинансовото отчитане.

На четвърто място, добри институционални практики относно нефинансова отчетност се наблюдават при Националната агенция за приходите (НАП), Националния статистически институт (НСИ), Сметната палата, Агенцията за публичните предприятия и контрол (АППК), Министерство на финансите (МФ), някои университети.

В НАП дългосрочното прилагане на модели за организационна съвършенство на EFQM[13] и стратегическото планиране се съпровожда от системно публично отчитане на нефинансови резултати (например човешки ресурси, дигитализация, енергийна ефективност). Според изследване на Николова (Nikolova 2025) НАП прилага методологии за управление на изпълнението, които водят до подобряване на отчетността и прозрачността както и до ангажираност с екологични каузи и доброволческа дейност. Въпреки че НАП не публикува отделен доклад за устойчивост, в годишните ѝ отчети за дейността (“Годишни отчети за дейността на НАП,” n.d.) присъстват данни за екологични, енергийни и социални аспекти.

[13] Моделът EFQM за съвършенство е рамка за организационна самооценка и подобрение, създадена от Европейската фондация за управление на качеството EFQM (European Foundation for Quality Management), която помага на организациите да постигнат по-добри бизнес резултати, удовлетвореност на клиентите и служителите и положителен принос към обществото. Моделът се основава на девет критерия, разделени на пет активатора (лидерство, стратегия, хора, партньорства и ресурси, процеси) и четири резултата (резултати за клиентите, резултати за хората, резултати за обществото, ключови резултати от бизнеса).

НСИ публикува редица аналитични доклади и отчети, които интегрират икономически, социални и екологични индикатори, подпомагайки формулирането на политики, близки до принципите на интегрираната отчетност (НСИ 2024).

Сметната палата на Република България чрез своите годишни доклади за одитната дейност предоставя информация не само за финансовото състояние на публичния сектор, но и за системните проблеми, ефективността на управлението на публичните ресурси и въздействието на публичните политики (Сметна палата на Р България 2024).

Министерство на финансите чрез изготвянето на „Отчет за изпълнението на държавния бюджет на Република България“ прави стъпка към интегрираното представяне на информацията за състоянието на публичните финанси. Въпреки че документът е предимно финансов, в него се съдържат елементи, свързани с фискалната устойчивост и макроикономическата рамка (“Решение 663 / 27.9.2024 г.” 2024). АППК има мандат да изготвя годишен обобщен доклад за държавните публични предприятия, съдържащ секторен анализ, оценка на резултатите, съответствие със стандартите за корпоративно управление и степента на изпълнение на държавната политика по отношение на публичните предприятия. Обобщеният доклад (“Обобщени доклади” 2023) се представя ежегодно за одобрение от Министерския съвет и впоследствие пред Народното събрание, като се публикува онлайн и в печатна форма.

Някои държавни университети доброволно публикуват доклади за устойчивост, които обхващат социални, екологични и управленски аспекти. Независимо проучване на авторите на настоящата колективна монография установи, че Софийският университет (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), Техническият университет – София (Технически университет – София) и Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“ – София (Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“) публикуват доклади за устойчивост, които обхващат социални, екологични и управленски аспекти. Тези доклади обаче са структурирани по различен начин и са с различна степен на детайлност. Те не са интегрирани доклади и не следват единен стандарт, като се наблюдават значителни различия в подходите за представяне на информацията. Тези резултати, съвпадат с установените в изследването на Георгиева (Georgieva 2025).

Макар изготвяните от посочените институции отчетни документи да съдържат отделни елементи на интегрирана отчетност – прозрачност, макроикономически и социални индикатори, анализ на ефективността – липсва систематичен подход, основан на международни рамки като Международната рамка за интегрирана отчетност. Въпреки това, посочените добри практики свидетелстват за постепенно изграждане на интегриран подход към отчитането на устойчивостта, макар и без стандартизирана отчетност.

На последно място, ориентирането към международни принципи за управление на държавните предприятия (OECD 2024) служи като ориентир за надеждност, отчетност и ангажиране на заинтересованите страни в нефинансовото оповестяване. Възприемането на тези принципи подпомага изграждането на по-висока степен на доверие в публичните институции, като същевременно насърчава съпоставимостта и интеграцията на националните практики в европейски и глобален контекст. Постепенното въвеждане на подобни стандарти в България е резултат от съчетание на външен натиск, произтичащ от европейската регулаторна рамка, и вътрешни усилия за усъвършенстване на отчетните механизми. Това създава предпоставки публичните институции да надхвърлят формалното изпълнение на изискванията и да възприемат интегрираното и нефинансовото отчитане като средство за дългосрочно стратегическо развитие, за повишаване на ефективността в управлението на ресурсите и за по-дълбоко взаимодействие със заинтересованите страни. В този смисъл международните принципи и европейските регулации не се явяват външно наложена рамка, а катализатор за изграждане на устойчива култура на отчетност и прозрачност в българския публичен сектор.

Могат да се очертаят следните предизвикателства по отношение въвеждането на интегрираната отчетност в публичния сектор в България:

- Липса на нормативна рамка – националното законодателство не предвижда задължение за публичните организации да изготвят интегрирани доклади.
- Ограничен административен капацитет – много институции не разполагат с необходимите експерти и знания за разработване на комплексни интегрирани доклади.
- Недостатъчно взаимодействие със заинтересованите страни.
- Недостатъчно развитие на културата на прозрачност – отчетността често се възприема като формална процедура, а не като стратегически инструмент за създаване на доверие.
- Фрагментираност на данните – липсват единни информационни системи, които да позволят събирането и интегрирането на финансови и нефинансови показатели.
- Ниска степен на обществен интерес и натиск – гражданите и медиите в България по-рядко изискват систематизирана нефинансова отчетност от публичните институции, за разлика от практиките в редица западни държави.

Интегрираната отчетност в публичния сектор в България е в начален етап на развитие, но притежава потенциал да се превърне в мощен инструмент за прозрачност, отчетност и устойчиво управление. Успешното ѝ прилагане изисква съчетание между нормативни промени, институционален капацитет и културна трансформация в начина, по който публичните институции се отчитат пред обществото.

ГЛАВА ПЕТА. МЕТОДИКА ЗА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО СЧЕТОВОДСТВО, ESG И ИНТЕГРИРАНАТА ОТЧЕТНОСТ

В тази глава е разработена цялостна методика за оценка на устойчивото счетоводство, ESG показателите и интегрираната отчетност на предприятията. Първо се дефинират и систематизират ключовите ESG индикатори по сектори, като се отчита двойната същественост и съвместимостта с ESRS/GRI/SASB. След това се представя методологичен подход с три ядра – прозрачност, надеждност и съответствие – подкрепен от контролни списъци, метрики и изисквания за външна уверителност. Извършва се SWOT-анализ на българската отчетна практика в контекста на кръговата икономика, който очертава силни страни (регулаторна база, първи добри практики) и дефицити (данни, капацитет, дигитализация). Формулирани са практически указания за внедряване: идентифициране на съществените теми, изграждане на системи за данни и вътрешен контрол, обучение и интегриране на ESG в стратегиите и процесите. Представени са секторни препоръки за реалния бизнес, специализирани методики за банковия сектор (вкл. ESG риск и Pillar 3/CSRD интеграция) и насоки за подобряване на интегрираната отчетност в публичния сектор. Целта е да се осигури приложима рамка, която повишава качеството, съпоставимостта и доверието в нефинансовата отчетност в България.

5.1. Дефиниране и систематизация на ключови ESG индикатори по сектори

ESG индикатори – същност и обхват. Понятието *ESG (Environmental, Social, Governance)* обхваща система от показатели за екологичното, социалното и управленското представяне на предприятията. Тези показатели отразяват как компанията управлява своите екологични въздействия (например емисии на парникови газове, потребление на ресурси, отпадъци), социалните си отговорности (условия на труд, равнопоставеност, безопасност, въздействие върху обществото) и корпоративното управление (структура на управление, етика, антикорупционни практики и др.) (ESG Help Desk 2025). ESG индикаторите допълват традиционните финансови показатели, за да дадат по-пълна представа за устойчивостта и дългосрочната стойност на организацията. Те са в основата на нефинансовите отчети и интегрираните доклади, чрез които предприятията разкриват своя принос към устойчивото развитие.

Необходимост от секторна диференциация на показателите. Различните отрасли на икономиката имат специфични ESG рискове и въздействия, поради което ключовите показатели не са еднакви за всички сектори. Например *екологичните* аспекти са от критично значение за индустрии като енергетика, минно-добивна промишленост, химическо производство – там основни индикатори са емисиите на CO_2 и други замърсители, енергийната

ефективност, управлението на отпадъци и води, въздействието върху екосистемите и др. В сектора на услугите (напр. финанси, ИТ) преките екологични емисии са по-ограничени, но на преден план излизат индикатори като въглероден отпечатък на инвестиционния портфейл (за банки и фондове), енергийното потребление на дата центрове, политиките за „зелени“ покупки и др. *Социалните* измерения също варират: във високорискови отрасли (строителство, транспорт, добив) ключови са показателите за здраве и безопасност на работниците (травматизъм, трудови злополуки), докато в сектора на информационните технологии или услугите повече тежест имат показателите за развитие на човешкия капитал (обучения, текучество, удовлетвореност), разнообразие и приобщаване, защита на данните на клиентите и пр. *Управленските* индикатори – като състав и независимост на съвета на директорите, антикорупционни политики, качество на системите за вътрешен контрол – са относими към всички сектори, но могат да бъдат представени с различни метрики според отрасъла (напр. в банковия сектор – брой разкрити нарушения на регулациите, в производствения сектор – наличие на сертифицирани системи за управление като ISO 14001 и OHSAS 18001 и др.).

Международни стандарти и указания по индустрии. Съществуват международни рамки, които помагат за идентифициране на съществените ESG индикатори за различни отрасли. Например Насоките за устойчиво развитие GRI (Global Reporting Initiative) още във версия G4 съдържат над 140 показатели, покриващи разнообразни ESG аспекти в различни сектори (GRI 2014). В допълнение, Съветът по стандарти за устойчиво счетоводство (SASB) разработи секторно-специфични ключови показатели, идентифицирайки факторите, които вероятно представляват съществена информация за компаниите във всяка индустрия (с медиана от около пет основни теми за оповестяване на индустрия)[14]. Това означава, че за повечето отрасли могат да се открояят няколко (обикновено до 5–6) приоритетни теми и свързани индикатори, върху които да се фокусира отчетността. Например стандартите на SASB за добивната промишленост акцентират върху теми като управление на отпадъчните води, опазване на биоразнообразието, отношения с местните общности и безопасност; за банковия сектор – киберсигурност и защита на данните, финансово включване (достъп до услуги за уязвими групи), интегриране на ESG рискове в кредитния портфейл и бизнес етика; за селското стопанство – ефективно използване на водните и земни ресурси, намаляване на пестицидите, условия на труд за сезонните

[14] https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/supporting-implementation/ifrs-s1/using-sasb-standards-for-ifrs-s1.pdf

работници и др. Подобна систематизация улеснява предприятията да определят кои показатели са съществени (материални) за тяхната дейност – т.е. имат значимо въздействие върху околната среда или обществото, или биха повлияли на решенията на заинтересованите страни.

Примерна класификация на ключови ESG индикатори по сектори е представена схематично по-долу (вж. Таблица 7). В таблицата са обобщени примери за типични ESG индикатори в няколко основни сектора на икономиката. Избраните примери илюстрират как акцентите се променят от сектор към сектор – като същевременно някои индикатори (напр. емисии на парникови газове, текучество на персонала, наличие на политики за добро управление) присъстват широко, но с различна значимост.

Таблица 7. *Примери за ключови ESG индикатори по сектори.*

Сектор	Примери за екологични индикатори (E)	Примери за социални индикатори (S)	Примери за управленски индикатори (G)
Енергетика и добивна промишленост	Емисии CO_2 (тонове); енергийна ефективност (консумация на енергия на единица продукция); количество генерирани отпадъци и методи за тяхното обезвреждане; обем рециклирана или повторно използвана вода; възстановяване на нарушени терени (рекултивация)	Честота на трудови злополуки и инциденти; брой на заетите от местни общности; инвестиции в здраве и безопасност (напр. разходи за ЛПС – лични предпазни средства); програми за ангажираност на общността (брой реализирани инициативи)	Прозрачност на плащания към правителства (напр. при добивни компании); наличие на политика за човешки права във веригата на доставките; дял на независимите членове в борда; антикорупционни практики (брой обучения, установени нарушения)
Производство и потребителски стоки	Интензитет на въглеродни емисии (напр. кг CO_2/продукт); процент използвани рециклирани или устойчиво доставени материали; количество промишлени отпадъци и дял рециклирани; потребление на вода в производството; екологични сертификати на продуктите (напр. еко-етикети)	Оборот на персонала (% годишно текучество); дял служители, преминали обучение през годината; осигуряване на безопасни условия на труд (напр. брой проверки без забележки); удовлетвореност на клиентите (индекс/процент оплаквания); политика за отговорен маркетинг и безопасност на продуктите (брой изтегляния на продукти от пазара)	Дял на жени на ръководни позиции; наличие на комитет по одит/устойчивост; спазване на кодекс за корпоративно управление; механизми за докладване на нередности (напр. гореща линия за сигнали); съответствие със стандарти (напр. ISO 37001 за борба с подкупите)

Финансов сектор (банки, застраховане)	Косвен въглероден отпечатък на инвестиционния и кредитен портфейл (Scope 3 емисии от финансирани дейности); финансиране на зелени проекти или ВЕИ (обем, % от портфейла); собствено потребление на енергия и емисии (офиси, дейност); хартиен отпечатък (напр. брой дигитализирани услуги вместо хартиени)	Ниво на финансова достъпност и включване (брой продукти/клиенти от уязвими групи); политики за защита на клиентите (напр. процент решени жалби); удовлетвореност и развитие на служителите (награди, обучения); разнообразие и равни възможности (напр. процент жени и малцинства сред персонала)	Управление на рискове (вкл. интеграция на ESG рискове в кредитния процес); спазване на регулаторни изисквания (брой санкции от надзорни органи); прозрачност и отчетност (публикуване на нефинансов отчет); структура на управление (напр. наличие на комитет по устойчивост, независими директори)
ИТ и телекомуникации	Енергопотребление на центрове за данни (kWh) и мерки за енергийна ефективност; емисии от електропотребление (Scope 2, при телекоми); управление на електронни отпадъци (рециклиране на устройства); политика за „зелени“ доставки (процент доставчици с екологични стандарти)	Защита на данните и киберсигурност (брой инциденти с изтичане на данни); осигуряване на безопасни условия на труд за полеви техници; удовлетвореност на клиентите от гледна точка на обслужване и надеждност; достъпност на услугите (напр. % покритие за интернет в отдалечени райони)	Корпоративна етика и съответствие (кодекс за поведение, обучения по етика); управление на иновациите (наличие на стратегия за устойчиви иновации); информационна сигурност (сертификации като ISO 27001); структура на акционерите и права (напр. права на миноритарните акционери)
Строителство и недвижими имоти	Енергийна ефективност на сградите (kWh/м²); емисии CO_2e от строителни дейности; управление/рециклиране на строителни отпадъци; процент материали с EPD/рециклиран произход	Честота на инциденти на обекта; брой обучени по ЗБУТ работници; условия за подизпълнители (социални клаузи)	Наличие на политика за етично управление на подизпълнители; проценти независими директори; антикорупционни обучения и установени случаи
Транспорт и логистика	Интензитет на емисиите (g CO_2e/т.км или пътн.км); дял нискоемисионен флот; горивна ефективност; шумово и въздушно замърсяване	Безопасност на труда (Lost Time Injury Frequency Rate (LTIFR) - честота на трудовите злополуки с изгубено работно време); часове обучение на шофьори; условия на труд във веригата (шофьори, куриери)	Политика за етика и съответствие; киберсигурност на телематиката; прозрачност в ценообразуване и такси

Земеделие и хранително-вкусова промишленост	Водна ефективност (м³/тон продукция); употреба на торове и пестициди; управление на почви и биоразнообразие; хранителни отпадъци	Условия на труд на сезонни работници; здраве и безопасност; програми за местни общности	Трасируемост на веригата; политики за хуманно отношение към животните; механизми за жалби и проверки
Здравеопазване и фармацевтика	Отпадъци с повишен риск (kg/пациент или на производствена единица); енергийна и водна интензивност; управление на разтворители	Безопасност на пациентите (инциденти/фармакона блюдение); достъпност на терапии; обучение на персонала	Управление на продуктова безопасност; етика в клинични изпитвания; независимост на борда/комитети по риск
Търговия на дребно и e-commerce	Емисии от собствена дейност и логистика; процент устойчиви и сертифицирани продукти; управление на опаковки и отпадъци	Условия на труд във веригата (одити на доставчици); удовлетвореност на клиенти; достъпност на магазини или услуги	Политики за отговорно снабдяване; защита на данни от киберинциденти; механизми за докладване на нередности
Химическа индустрия	Емисии на VOC/NOx/SOx; интензитет на енергия и вода; управление на опасни отпадъци; инциденти, изпускания на вредни вещества	Обучения по процсна безопасност; здравни мониторинги на персонал; взаимодействие с общности около обекти	REACH/CLP съответствие; продуктова отговорност и етикетиране; независим вътрешен контрол
Комунални услуги - вода и отпадъци	Загуби по мрежата (%); качество на водата/съответствие; процент рециклиране/оползотворяване на отпадъци; емисии от депа	Здраве и безопасност; достъпност, цени за уязвими групи; ангажираност на общността	Прозрачност на тарифи; антикорупционни мерки при обществени поръчки; бордови независими членове
Туризъм и хотелиерство	Енергия и вода на нощувка; управление на отпадъци и хранителни отпадъци; „зелени“ сертификации (напр. Green Key)	Условия на труд и обучение; удовлетвореност на гости; влияние върху местни общности	Политики за защита на данни; етични правила за маркетинг; структура и независимост на управлението

Източник: *изготвено от автора*

Както се вижда, ESG индикаторите представляват многоизмерна система, която трябва да бъде адаптирана към контекста на дейността на всяко предприятие. Наблюдева се разнообразието на приоритетните показатели по индустрии, като в различните отрасли изпъкват различни екологични (E), социални (S) и управленски (G) индикатори, съобразно специфичните рискове и въздействия. За целите на разработваната методика е важно първо да се идентифицират съществените аспекти и измерители за оценка на устойчивостта *по отрасли*, преди да се премине към оценка на

тяхното оповестяване и качеството на данните. В следващите раздели се разглежда именно как може да се оцени доколко една компания прозрачно и достоверно докладва релевантната (материалната) за нейния сектор ESG информация, като същевременно спазва регулаторните изисквания и стандарти.

5.2. Методологичен подход за оценка на прозрачност, надеждност и съответствие с регулаторни изисквания

За да се оцени качеството на устойчивото счетоводство и нефинансовата отчетност на предприятията, е необходимо да се разработи методологичен подход с ясни критерии. В контекста на ESG и интегрираните отчети трите ключови критерия са: прозрачност на оповестяването, надеждност на представените данни, и съответствие с регулаторните изисквания и стандарти. Методиката предлага система от показатели и въпроси за оценка по всяко от тези направления:

- Прозрачност на оповестяването: измерва доколко изчерпателно, ясно и достъпно компанията разкрива информация за своята устойчивост. Прозрачността означава предоставяне на достатъчно детайли по всички съществени за бизнеса теми (екология, социална отговорност, управление), така че заинтересованите страни да разбират бизнес модела, рисковете и въздействията на организацията (Моравенов 2023). Оценката на прозрачността включва проверки дали нефинансовият (или интегрираният) отчет покрива основните теми – например климатичен отпечатък, политики за служителите, структура на управление, антикорупционни мерки и др. Също така се гледа доколко информацията е представена по структуриран начин (например следва установена рамка като GRI или <IR>), позволяващ сравнимост между различни периоди и между различни компании. Пълнотата на оповестяванията (дали са обхванати всички важни индикатори) и яснотата (липса на излишен жаргон, наличието на обобщени таблици, графики, пояснения) са важни аспекти на прозрачността. Ако дадено предприятие пропуска да разкрие данни по очевидно релевантна тема (напр. емисии при производствено предприятие или политика за човешки права при фирма с дълга верига на доставки), това би снишило оценката за прозрачност. В методиката се използват контролни списъци, базирани на изискванията на стандарти (напр. GRI индекс на оповестените показатели) и на добри практики, за да се прецени до каква степен отчетът е открит и пълен.
- Надеждност на данните: отнася се до истинността, точността и достоверността на представената нефинансова информация. Надеждността предполага, че показателите са изчислени по утвърдена методология,

данните са проверени (вътрешно и/или независимо външно) и в отчетите липсват съществени грешки или пристрастност. Един от начините да се гарантира надеждността е независимият одит или проверка на нефинансовите отчети – подобно на финансовия одит, който засилва доверието в счетоводните отчети. В Европейския съюз новите изисквания (Директивата CSRD) въвеждат поетапно задължителен независим одит (осигуряване) на докладите за устойчивост, за да се гарантира тяхната точност и надеждност. Целта на одиторския доклад е именно да повиши достоверността на публикуваната ESG информация за инвеститори и други потребители. При оценката на надеждността методиката проверява дали компанията посочва използваните начини за изчисление на показателите (напр. протоколи за парникови газове при емисиите, GRI стандарти при социални индикатори и др.), дали отчетените стойности са *консистентни* спрямо предходни периоди и налични бенчмаркове, и дали отчетът е минал през вътрешна верификация или външен *assurance*. Един индикатор за надеждност е дали дадена компания предоставя пояснения за допусканията и ограниченията на данните, както и наличието на система за вътрешен контрол върху нефинансовата информация. При наличие на големи промени или значителни пропуски в данните без обяснение, надеждността се оценява по-ниско. Надеждността е тясно свързана и с навременността на информацията – ако данните се отнасят за твърде стар период или не се актуализират регулярно, доверието намалява.

- Съответствие с регулаторни изисквания и стандарти: този критерий оценява доколко отчетността на компанията отговаря на установените нормативни рамки и признатите стандарти за отчетност. В европейски контекст ключови са изискванията на актуализираната Директива 2022/2464 (CSRD) относно нефинансовото и устойчиво отчитане. CSRD значително разширява обхвата на компаниите, задължени да предоставят устойчивост информация (от приблизително 12 хил. на над 50 хил. компании в ЕС) и въвежда по-детайлни изисквания за съдържанието на разкритията по екологични, социални и управленски въпроси (КРИБ 2024). В националното законодателство тези изисквания се въвеждат чрез промените в Закона за счетоводството. Например в България от 2025 г. големите предприятия с над 500 души трябваше да изготвят доклад за устойчивост за 2024 г., съвместно с финансовите си отчети, но този срок бе удължен с една година именно с цел по-добра подготовка и избягване на неточности (Канев 2025). Оценката на съответствието включва проверка дали фирмата попада в обхвата на задължителното отчитане и ако да – дали е публикувала необходимата *нефинансова декларация* или *доклад за устойчиво развитие* в съответния формат. Също така, доколко отчетът следва признати стандарти като ESRS

(European Sustainability Reporting Standards – новите стандарти на ЕС), GRI, или Международната рамка за интегрирано отчитане. Съпоставимостта на разкритията с изискваното от стандартите е важен елемент – методиката например оценява дали са обхванати всички основни показатели, изисквани от приложим стандарт, и дали структурата на отчета отговаря на нормативните насоки. Неспазването на регулаторните изисквания (например липса на раздел, описващ бизнес модела и управлението на устойчивостта, или пропуск на тема като корупция/подкупи, която изрично се изисква) води до понижаване на оценката. Обратно, доброволното прилагане на утвърдени стандарти над минимално изискуемото се счита за положителен признак.

Интегрирането на критериите в цялостна методика се постига посредством разработена *скала за оценяване* или *система от точки* по всяко от горните направления. Например може да се въведе рейтингов модел, при който на всяка компания се присъжда оценка за прозрачност, надеждност и съответствие, а общият ESG счетоводен рейтинг е агрегат от трите. Така заинтересованите страни (инвеститори, регулатори, анализатори) биха могли по-лесно да сравняват качеството на устойчивата отчетност на различни предприятия. В процеса на оценяване се използват както качествени анализи, така и количествени индикатори: например брой оповестени показатели от определен списък (количествен показател за прозрачност), наличие или липса на външен одит (бинарен показател за надеждност), степен на съответствие със CSRD (процент покриване на изискванията) и др. Този подход съчетава проверка „по документи“ (анализ на публикуваните отчети) със експертна оценка. Методологичната последователност може да се обобщи в следните стъпки: (1) определяне на приложимите нормативни изисквания и стандарти за конкретната компания (според размер, сектор, листинг на борсата и др.); (2) съставяне на чек-лист за прозрачност – кои теми и индикатори трябва да са обхванати; (3) събиране на публикуваните данни и оценка на пълнотата и яснотата им; (4) проверка на надеждността – търсене на индикации за вътрешна верификация, наличие на заверка от трета страна, сравнение с външни източници, ако е възможно; (5) оценка на съответствието – сравняване на съдържанието на отчета с изискванията на закона и стандартите (напр. дали има раздел за бизнес модел, дали са обхванати всички ESG фактори, посочени в стандартите); (6) обобщаване на резултатите в структура от оценки и изготвяне на заключителен профил на компанията.

Следва да се отбележи, че методиката трябва да бъде достатъчно гъвкава, за да се прилага при различни по мащаб и сектор предприятия. Например критериите за прозрачност за голяма публична компания могат да бъдат по-строги (очаква се пълно прилагане на стандартите), докато за

по-малка фирма в преход към интегрирана отчетност може да се отчете факта, че процесът е нов и доброволен. Също така, критерият за съответствие се променя във времето – нормативните изисквания еволюират (както се случва сега с ESG регулациите в ЕС, които търпят отлагания и корекции). Затова методиката трябва периодично да се актуализира спрямо актуалното законодателство и добрите практики.

В заключение, комбинацията от трите основни критерия – прозрачност, надеждност и съответствие – осигурява цялостна оценка на качеството на устойчивото счетоводство и ESG отчетност. Една компания може да се счита за *„добрия пример“* в тази сфера, ако: разкрива открито и пълно значимата информация (висока прозрачност), данните ѝ са проверени и достоверни (висока надеждност) и тя изпълнява или надхвърля установените стандарти (пълно съответствие). Следващият раздел разглежда как настоящата счетоводна практика в България се позиционира спрямо тези критерии, чрез SWOT-анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите.

5.3. SWOT-анализ на счетоводната практика в условията на кръгова икономика и интегрирана отчетност в България

В този раздел се извършва SWOT-анализ на състоянието на счетоводната и отчетната практика в България, в контекста на нарастващите изисквания за устойчивост, кръгова икономика и интегрирана отчетност. Анализът обхваща вътрешните силни страни (Strengths) и слаби страни (Weaknesses) на българската практика, както и външните възможности (Opportunities) и заплахи (Threats) пред нея. Целта е да се идентифицират областите, в които страната ни и компаниите, опериращи тук, имат предимства или изостават, както и факторите от средата, които могат да подпомогнат или затруднят прехода към по-устойчива и прозрачна отчетност.

Strengths (Силни страни):

- Налична регулаторна рамка и опит с международни стандарти. България от години прилага Международните стандарти за финансова отчетност (IFRS) и има изградени професионални общности от счетоводители и одитори. Този опит с високи счетоводни стандарти създава основа за възприемане и на новите изисквания за нефинансова отчетност. Регулаторно, вече са въведени изискванията на ЕС за оповестяване на нефинансова информация (директивата NFRD е транспонирана в Закона за счетоводството), а с последните изменения се въвежда и CSRD, макар и с известно забавяне (Канев 2025). Това означава, че правната основа за ESG отчетност е поставена, а част от компаниите вече натрупаха начален опит, изготвяйки нефинансови декларации.

- Първи примери за интегрирана отчетност и ESG доклади. Макар концепцията за интегрирано отчитане да е нова, вече има пилотни предприятия в България, които публикуват интегрирани годишни доклади или подробни доклади за устойчиво развитие. Например около 16 големи компании (с персонал над 500) за 2023 г. бяха задължени и са оповестили нефинансова информация за 2022 г. заедно с финансовите си отчети (Моравенов 2023). Техните декларации предоставят ценна информация за социалните и екологични аспекти на дейността им и служат като добра практика за останалите. Някои български дружества – особено тези с чуждестранни инвеститори или листнати на борсата – доброволно въвеждат и по-напреднали практики, като съобразяване с Целите за устойчиво развитие на ООН, изготвяне на въглеродни инвентари, включване в международни класации и индекси за устойчивост.
- Инициативи и подкрепа от институции (национални и браншови). Българската фондова борса (БФБ) и други институции предприемат активни стъпки за популяризиране на ESG отчетността. БФБ създаде през 2021–2022 г. *Зелен център* (Green Finance & Energy Centre) съвместно с други организации, чиято мисия е да въвежда добри практики в устойчивите финанси и енергетиката. Центърът разработи първите Насоки за ESG отчитане в България, които насърчават разкриването на значими екологични и социални показатели по индустрии, позовавайки се на утвърдени международни стандарти. Това дава на компаниите локализирано ръководство как да структурират своите доклади. Освен това, БФБ предлага и *платформата OXYGEN* – онлайн инструмент, чрез който фирмите могат да въвеждат данни за своите ESG показатели и автоматично да генерират нефинансова декларация, съобразена с регулаторните изисквания. Наличието на такава инфраструктура улеснява особено по-малките публични дружества в изпълнението на новите изисквания.
- Развиваща се експертиза и академичен интерес. В българските университети и професионални организации темата за устойчивото развитие и счетоводството на устойчивостта набира популярност. Провеждат се обучения, конференции и семинари, посветени на ESG отчетността и кръговата икономика. Това спомага за постепенното изграждане на експертен капацитет – появяват се ESG специалисти, консултанти и одитори, които могат да подпомагат бизнеса. Академичната общност публикува изследвания по темата за интегрираната отчетност и устойчивото развитие, очертавайки проблемите и предлагайки решения за повишаване качеството на отчетната информация (Atanasov 2023a; Atanasov et al. 2023; Blagoeva et al. 2023; Chipriyanov et al. 2024; Chipriyanova et al. 2024; Chipriyanova and Krasteva-Hristova 2023; Georgieva 2024a; 2024b; Georgieva et al. 2024;

Georgieva 2024c; Krastev et al. 2023; Krastev and Krasteva-Hristova 2024; Krasteva-Hristova 2025; Miloiu et al. 2023; Papradanova et al. 2025). Този диалог между наука и практика е силна страна, тъй като подкрепя информираното внедряване на нововъведенията.

Weaknesses (Слаби страни):

- Ниска степен на осъзнаване и ограничено разбиране на ползите. Много български предприятия (особено средни и малки) все още не разпознават темата за устойчивото развитие като приоритетна и възприемат новите изисквания за ESG докладване повече като административна тежест, отколкото като възможност. Липсата на ясно разбиране за бизнес ползите от устойчивите практики (достъп до по-евтин капитал, по-добра репутация, по-ниски дългосрочни рискове) води до минимално „отбиване на номера“ при нефинансовото отчитане, вместо до стратегическо внедряване.
- Трудности при идентифицирането и събирането на ESG данни. Компаниите срещат сериозни предизвикателства да интегрират новите метрики в счетоводните си системи. Липсва автоматизация и софтуер за събиране на нефинансова информация, което прави процеса трудоемък и с риск от грешки. Съществеността на различните теми също не винаги е ясна – предприятията трудно определят кои точно ESG въпроси са съществени за тях и кои показатели да наблюдават. Дружествата срещат трудности при определянето на съществените за тях теми, събирането и докладването на съответната информация и избора на индикатори за наблюдение. Осъзнаването на важността на самото докладване по темите на устойчивостта също е предизвикателство към момента, особено за малките фирми (Моравенов 2023). Този цитат от практиката потвърждава, че има разрив между изискванията и готовността на бизнеса да ги посрещне.
- Ограничено публично разпространение на интегрирани отчети. Към момента интегрираната отчетност не е широко възприета – повечето дружества публикуват отделно финансов отчет и отделно декларация за нефинансова информация (най-често като приложения към годишните доклади). Липсват примери за пълноценни интегрирани отчети, които да обединяват финансови и устойчивост показатели в единен документ, освен при няколко мултинационални компании с присъствие у нас. Това показва, че концепцията за <IR> (Integrated Reporting) все още не е усвоена масово в корпоративната практика. Също така, много нефинансови декларации са формални и описателни, без количествени цели или ключови показатели, което затруднява оценката на напредъка.
- Недостатъчен контрол и правоприлагане до момента. Макар регулациите да съществуват, към настоящия момент липсва оповестена информация за наложени санкции или проверки относно качеството на

нефинансовите доклади. Това може да създаде усещане у някои компании, че изискванията не са строги или спешни. Без активен надзор има риск част от предприятията да неглижират докладването или да прилагат *„отметка за съответствие“* без реално съдържание (т.нар. greenwashing).

- Ограничени ресурси и експертиза в МСП. Малките и средни предприятия, които в перспектива също ще бъдат засегнати (CSRD предвижда постепенно включване и на някои средни предприятия до 2028 г.), често нямат отдел „Устойчиво развитие“ или достатъчен ресурс да наемат ESG експерт. За тях адаптацията е по-трудна, което може да доведе до изоставане.

Opportunities (Възможности):

- Регулаторен импулс от ЕС и достъп до финансиране. Европейската зелена сделка и свързаните с нея финансови инструменти (напр. програми за енергийна ефективност, кръгова икономика, иновации) създават възможности за българските фирми, които да възприемат устойчивите практики. Компании с добро ESG представяне ще се ползват с приоритетен достъп до европейски фондове и преференциално финансиране (напр. зелени облигации, заеми с обвързани устойчивост резултати) (ESG Help Desk 2025). Това може да стимулира повече фирми да инвестират в подобрения и да измерват резултатите, за да отговорят на критериите. Освен това, постепенното въвеждане на Европейската таксономия за устойчиви дейности ще насочи капитали към проекти с принос към климатичния преход и кръговата икономика, което е възможност за местния бизнес да се трансформира и да отчита този принос.
- Повишен инвеститорски интерес към устойчиви компании. Глобална тенденция е инвеститорите – както институционални (пенсионни фондове, банки), така и индивидуални – все по-често да оценяват компаниите по техните ESG резултати. Наличието на ESG рейтинг или включване в индекс за устойчивост може да направи българските публични дружества по-атрактивни за чуждестранни инвеститори. БФБ вече разработи методология за първия български ESG индекс, който ще оценява устойчивото представяне на публичните компании и ще отличава водещите сред тях (Моравенов 2023). Това е възможност за позитивна конкуренция – фирмите да се стремят към по-добри ESG резултати, за да привлекат инвестиции и да се позиционират като лидери.
- Дигитализация и иновации в отчетността. Възможност представлява и внедряването на нови дигитални решения за събиране и отчитане на нефинансови данни . Със засилване на изискванията, на пазара се появяват софтуерни платформи за автоматизирано ESG отчитане, които могат да се внедрят от българските компании. Това би повишило ефективността и

точността на процеса. Също така, концепции като *блокчейн за прозрачност във веригата на доставки* или *Internet of Things* за мониторинг на екологични показатели в реално време могат да бъдат възможност за скоково подобрение в отчетността (Кръстева-Христова 2023; Atanasov 2023b). Български IT фирми имат шанс да разработват решения в тази ниша, което е и бизнес възможност.

- Кръгова икономика като нов бизнес модел. Принципите на кръговата икономика (минимизиране на отпадъците, повторно използване, рециклиране, удължаване живота на продуктите) навлизат и отварят нови пазарни възможности. За счетоводната професия това означава развитие на екологично счетоводство – отчитане на спестени ресурси, върнати материали в производството, отчитане на *пълен жизнен цикъл*. Българските компании, които по-рано приемат тези модели, могат да получат конкурентно предимство на европейския пазар. Съответно, отчетността им ще трябва да отрази тези нови елементи (например показатели за процент рециклирани материали, доходи от услуги по повторна употреба, екологични разходи (Георгиева 2024) и др.), което разширява обхвата на счетоводството. Тук възможността е интеграция на кръгови показатели в корпоративните отчети – област, в която все още няма утвърдени шаблони, така че новаторите могат да зададат тон.
- Подобряване на корпоративната репутация и доверие. Прозрачното докладване по ESG теми е възможност за компаниите в България да повишат своя обществен имидж. В условия на нарастваща чувствителност на обществото към екологични и социални въпроси, фирми, които комуникират открито своите политики и резултати (дори да имат проблеми, но показват, че работят по тях), печелят доверие. Това може да укрепи взаимоотношенията им с местни общности, клиенти и служители. Накратко, автентичната устойчивост се превръща в маркетингово предимство – възможност да се отличиш позитивно на фона на конкуренцията.

Threats (Заплахи):

- Забавяне или несъответствие с международните изисквания. Ако българският бизнес като цяло изостане в прилагането на ESG стандарти, съществува риск от регулаторен шок в бъдеще. Например, след изтичане на отлагането, фирмите ще трябва внезапно да отговорят на строги изисквания, за което не са готови – това може да доведе до санкции, принудително изтегляне от пазари или загуба на партньорства. Вече има сигнал, че много компании не са напълно уверени в способността си да приложат новите стандарти – по-малко от половината фирми, попадащи в обхвата на CSRD, са „напълно уверени“ в изпълнението на изискванията си за отчетност

(КРИБ 2024). Ако тази несигурност не се адресира, е възможно масово неспазване, което да навлече юридически и финансови проблеми.

- Засилен натиск по веригите на доставки. Глобалните компании все повече изискват от своите доставчици (включително български МСП) данни за въглеродния отпечатък, социалните условия на труд и други ESG аспекти. Това означава, че дори бизнеси, които не са законово задължени да отчитат по CSRD, може да бъдат косвено принудени от клиентите си да го правят. Онези, които не могат да осигурят прозрачност, рискуват да изгубят договори. Тази заплаха е реална за износители в сектори като автомобилостроене, текстил, храни, където ESG стандартите се налагат бързо по цялата верига.
- Репутационни рискове и недоверие (при формално изпълнение). Ако се установи, че компания докладва невярна или подвеждаща информация относно своята устойчивост, репутационните щети могат да са значителни. В ерата на социалните медии примери за „зелено измиване“ (greenwashing) се разобличават публично, водейки до загуба на доверие у клиенти и инвеститори. Следователно, формалното отчитане без реални действия крие заплаха – ESG докладването повишава прозрачността, но и откроява негативите, ако има несъответствие между думи и дела.
- Икономическа конюнктура и ресурсна ограниченост. В периоди на икономически затруднения (напр. висока инфлация, енергийна криза) фирмите могат да третират инвестициите в устойчивост като второстепенни. Ако бизнес средата се влоши, има риск проекти за еко-ефективност, социални инициативи и като цяло *ESG трансформацията* да бъдат отложени, което ще забави напредъка в отчетността. Освен това, някои отрасли, особено енергоемките, са изправени пред заплахата от въглеродни корекционни механизми (напр. въглеродни данъци при износ за ЕС), което ще изисква от тях пренастройване и интензивно докладване – тези преходни рискове, ако не се управляват, могат да дестабилизират цели сектори.
- Постоянно променящи се стандарти и изисквания. ESG сферата се развива динамично – възможни са промени в критериите, появяват се нови регулации. Тази несигурност и сложност може да се окаже непосилна за някои компании, които да се откажат да следват най-добрите практики. Заплахата е претоварване с изисквания – особено ако липсва координация и подкрепа, фирмите могат да се объркат или демотивират.

SWOT-анализът показва, че България разполага с добра основа (силни счетоводни традиции, налични първи стъпки и институционална подкрепа), но и значителни слабости, най-вече по отношение на готовността и капацитета на компаниите да посрещнат новите изисквания. Външната среда предлага благоприятни възможности – достъп до финансиране, нови пазари,

подобряване на конкурентоспособността чрез устойчивост – но крие и сериозни заплахи, ако не бъде използвана. В крайна сметка, успехът на прехода към устойчиво счетоводство ще зависи от това доколко бизнесът и регулаторите ще успеят да максимизират силните страни и възможностите (например чрез активна подкрепа и стимули), като същевременно минимизират слабостите и неутрализират заплахите (например чрез разяснителна кампания, обучение, поетапност на изискванията). Последният раздел на главата предлага практически указания и препоръки именно в тази посока.

5.4. Практически указания и препоръки за внедряване на разработената методика

Въз основа на направения анализ могат да се формулират практически насоки за предприятията и заинтересованите страни при внедряването на методиката за оценка на устойчивото счетоводство, ESG индикаторите и интегрираната отчетност. Препоръките обхващат както стъпки, които компаниите могат да предприемат, така и мерки на ниво среда (държавна политика, образователни инициативи), които да подпомогнат процеса. По-долу са представени ключови указания:

1. Стратегическо осъзнаване и ангажимент от ръководството. Първата и най-важна стъпка е висшето ръководство на организацията да признае значимостта на ESG аспектите за дългосрочния успех. Нужно е формиране на ясно виждане как устойчивостта се вписва в стратегията на компанията. Препоръчва се създаване на вътрешна работна група или комитет по устойчиво развитие, включващ представители на различни отдели (счетоводство, екология, HR, връзки с инвеститорите). Ангажиментът „отгоре“ ще осигури нужните ресурси и приоритизиране. Както бе посочено, интегрирането на ESG в стратегията подобрява връзките с инвеститори, управлението на риска и финансовите резултати в дългосрочен план (ESG Help Desk 2025), затова ръководството следва да възприеме ESG докладването не като формалност, а като инструмент за управление.

2. Идентифициране на съществени ESG теми и индикатори. След формиране на ангажимент, организацията трябва да определи кои са най-релевантните теми по устойчивост за нейния сектор и специфичен контекст. Това става чрез анализ на дейността и консултации със заинтересованите страни. Препоръчва се изготвяне на *матрица на съществеността* – оценка кои теми имат най-голямо въздействие върху бизнеса и интереса на заинтересованите страни. Например за производствена компания може да се окажат съществени енергийната ефективност, емисиите и безопасността, докато за финансова институция – климатичните рискове на портфейла, сигурността на данните и етичното управление. След като ключовите теми

са ясни, се подбират конкретни измерими индикатори за всяка (вж. примери в раздел 5.1 и Таблица 7). На този етап е полезно да се консултират международни стандарти: GRI, SASB, ESRS, които предоставят списъци с индикатори по теми и отрасли. Резултатът от тази стъпка е ESG рамка на компанията – набор от показатели, по които тя ще събира данни и ще отчита напредък.

3. Развитие на системи за събиране на данни и вътрешен контрол. За всеки избран ESG индикатор компанията трябва да осигури надежден източник на данни и отговорно лице или звено, което да го отчита. Това може да наложи внедряване на нови системи или разширяване на съществуващи ERP или счетоводни системи, така че нефинансовите данни да се събират рутинно (напр. модул за отчитане на емисии, регистър на обученията и др.). Инвестирането в подходящ софтуер или системи за управление на данните е ключово за консолидиране, анализ и докладване на ESG информация (ESG Help Desk 2025). Успоредно с това, следва да се изградят вътрешни контролни механизми – проверка на данните от второ ниво (например екологът проверява докладваните емисии, финансовият контрольор – свързаността с финансовите данни, и т.н.), за да се гарантира точността. Препоръчва се и изготвяне на вътрешни методики/наръчници: как се измерва всеки индикатор, източници, периодичност, допускания. Тази документация ще улесни и бъдещи одити. Създаването на *„ESG счетоводна политика“* на фирмата – аналогично на счетоводната политика за финансови отчети – е добра практика.

4. Обучение на персонала и промяна на културата. Преминаването към интегрирана отчетност изисква нови знания и умения. Затова е желателно да се проведат обучения за ключовите участници – счетоводители, одитори, специалисти “Качество/Екология/Човешки ресурси” – относно принципите на устойчивото развитие, новите стандарти и индикатори. Счетоводителите трябва да разберат концепции като *„двойна същественост“* (double materiality), оценка на въглеродни емисии, доклади за въздействие и др., за да могат адекватно да ги отчетат. Едновременно с техническите знания, важно е да се възпита организационна култура на прозрачност и отговорност. Ръководството следва да комуникира вътрешно защо се правят тези усилия – че не става дума просто за спазване на закон, а за дългосрочната устойчивост на компанията, нейния имидж и ценности. Ангажираните и информирани служители ще съдействат за по-качествени данни и по-добри инициативи за подобрение.

5. Изготвяне на висококачествен отчет (структура и представяне). При същинското съставяне на нефинансовия или интегриран отчет, препоръката е да се следва утвърдена структура – например насоките на GRI или

Международната <IR> рамка. Трябва отчетливо да се свърже нефинансовото представяне с бизнес модела и стратегията на компанията (как устойчивостта добавя стойност). Препоръчително е докладът да включва както качествени описания, така и количествени цели и резултати по всеки съществен въпрос. Балансът е важен: данните да са кратко обяснени в контекст (Моравенов 2023) – напр. не само числото на емисиите, а и дали то се покачва или спада и защо. Визуализации (графики на тенденции, таблици с цели спрямо постигнато) помагат на читателите. Не бива да се пропускат трудностите – честността относно предизвикателствата повишава достоверността. Докладът е добре да бъде публично достъпен (например на сайта на компанията), за да достигне до всички заинтересовани. Важна препоръка е интегрираният или устойчивост докладът да се разглежда не като изолиран документ, а като част от целия процес на отчетност – т.е. да се одобрява от управителните органи, да се интегрира с годишния финансов отчет доколкото е възможно, и да се използва при комуникация с инвеститори, банки и др.

6. Осигуряване на независима проверка и подобрение. Ако ресурсите позволяват, препоръчва се още първите издания на доклада за устойчивост да бъдат прегледани от външен консултант или одитор, дори и преди да е станал задължителен одитът. Външната обратна връзка ще посочи пропуските и ще даде увереност на ръководството, че представената информация е достоверна. Както отбелязахме, един независим одит повишава надеждността на данните за потребителите на отчета. Паралелно с това, фирмите трябва да се готвят за регулаторния одит на устойчивост (когато стане задължителен) – например да проучат критерии и да съхраняват надлежно доказателства за данните (документация, първични измервания и пр.). След публикуване на всеки доклад е добре да се анализира представянето: да се сравнят резултатите с поставените цели, да се види къде има прогрес и къде – изоставане. Този *цикъл на учене* ще позволи ежегодно подобрение на качеството на данните и самия отчет.

7. Взаимодействие със заинтересованите страни и прозрачна комуникация. Внедряването на методиката не приключва с издаването на отчета – оттам нататък е важно информацията да се използва активно. Препоръчва се компаниите да търсят обратна връзка: например да представят накратко своите ESG резултати пред служителите (повишава ангажираността), да комуникират ключови постижения или цели пред обществеността и клиентите (маркетинг с истински данни), и да отговарят на въпроси на инвеститори, анализатори и медии относно доклада. Това ще покаже, че отчетността е наистина прозрачен процес, а не просто формалност. Също така, компаниите могат да се възползват от глобални платформи – напр. CDP (за

разкриване на емисии), рейтингови агенции и др., където да подават данните си и по този начин да получат място в глобални класации. Този открит подход ще привлече допълнително внимание към положителните усилия и ще засили доверието към организацията.

8. Роля на държавните органи и професионалните организации. Внедряването на методиката ще бъде успешно, ако е подкрепено на секторно и национално ниво. Препоръчва се държавните институции (напр. Министерство на финансите, КФН) да изготвят подробни указания за прилагане на изискванията, съобразени с българския контекст, и да осигурят разяснителна кампания. Професионалните организации (ИДЕС, Камара на професионалните счетоводители) могат да разработят обучителни програми и сертифициране за "ESG reporting" умения, което да гарантира наличието на кадри с нужната експертиза. Също така, споделянето на добри практики (напр. чрез казуси на успешни български ESG отчети) ще ускори кривата на учене за останалите. Държавата би могла да обмисли и стимули – например признание или награди за най-прозрачните компании, данъчни облекчения за инвестиции в зелени технологии, и т.н., които косвено насърчават отчитането и подобряването на ESG показателите.

Обобщавайки горните препоръки, може да се изведе следното: внедряването на методиката изисква холистичен подход, който комбинира вътрешни промени в компанията (стратегия, процеси, култура) с външна подкрепа и сътрудничество (диалог с регулатори, инвеститори, общности). Устойчивото счетоводство и интегрираната отчетност не се постигат еднократно, а са *постоянен процес на усъвършенстване*. Първите години може да са най-трудни – с непълни данни, организационни препятствия – но с всякак стъпка напред прозрачността и доверието ще растат. В контекста на кръговата икономика, където ефективността и отговорното използване на ресурсите са водещи, способността на счетоводната система да отразява тези аспекти ще се превръща във все по-важно конкурентно предимство. Затова предприятията, които отрано приложат разработената методика, реално инвестират в своето устойчиво бъдеще.

В заключение, цялостна методика за оценка и подобрение на устойчивото счетоводство, ESG и интегрираната отчетност е добър инструмент за преодоляване на предизвикателствата пред компаниите днес. Чрез дефиниране на показатели по сектори, установяване на критерии за прозрачност, надеждност и съответствие, анализ на текущото състояние (SWOT) и формулиране на практически указания, се очертава пътят пред българската счетоводна практика към по-високо качество и доверие. Следващите части на изследването могат да задълбочат някои от изведените аспекти чрез емпирични проверки или конкретни казуси, но още на този етап е видно, че

преминаването към интегрирана и устойчива отчетност е не просто регулаторно изискване, а стратегическа необходимост за бизнеса в 21-ви век.

5.5. Секторно ориентирани препоръки за подобряване на ESG и интегрираната отчетност

5.5.1. Препоръки за подобряване на ESG отчетността и адаптация към кръгова икономика в реалния сектор

На базата на изложените до момента анализи – както научните подходи от проекта, така и прегледа на регулациите, предизвикателствата и добрите практики – могат да се формулират следните препоръки към нефинансовите предприятия за усъвършенстване на ESG отчетността и по-успешна адаптация към модела на кръгова икономика:

1. Изграждане на интегрирана отчетна рамка и "свързаност" на информацията. Препоръчително е предприятията да обединят финансовото и нефинансовото отчитане в колкото е възможно по-единна рамка. Това не означава непременно един общ документ, а по-скоро вътрешна свързаност – например при годишното отчитане да се включи раздел за устойчиво развитие, който ясно реферира към финансовите резултати и рискове. Важен принцип е "свързаност на информацията", формулиран от IIRC, който гласи, че устойчивостта трябва да бъде основен фактор във вземането на решения и разпределението на ресурсите (IIRC 2021). На практика това може да се постигне, като в стратегическите документи и отчети на компанията ESG показателите се разглеждат редом с финансовите – напр. Рисковете от изменение на климата да се споменат както в нефинансовия раздел, така и в раздела за основните рискове във финансовия отчет; целите за намалявции и т.н. По този начин потребителите на отчетите ще виждат цялостната картина, а не разединени части.

2. Приложение на утвърдени стандарти и двоен материален подход. За да отговорят на регулаторните изисквания и очакванията на заинтересованите страни, предприятията следва да базират отчетността си на общоприети стандарти. Препоръчва се комбинация от стандарти, осигуряващи покритие и на двата аспекта на двойната същественост:

- За въздействието (impact materiality) върху околна среда и общество – стандартите GRI са най-широко използвани в света и все по-достъпни (вкл. на български). Те предоставят подробни насоки как да се отчете всяка съществена тема – от емисии и отпадъци до човешки права и корупция. Следването на GRI стандартите ще помогне на българските компании да покрият около 80% от изискванията на ESRS по социални и екологични теми (Runyon 2024). Освен това GRI предоставя гъвкава рамка – може да се

използва за самостоятелен отчет за устойчивост или за интегриран доклад (Global Reporting Initiative 2023).

• За финансовата същественост (financial materiality) – да се следят стандартите на ISSB (IFRS S1/S2) и препоръките на TCFD. Те гарантират, че информацията ще е полезна за инвеститорите. Например, ISSB изисква оповестяване на значимите устойчивостни рискове и възможности за бизнеса, бизнес модела и паричните потоци (Durante 2024), което дисциплинира компаниите да мислят как ESG влияе на финансовите им перспективи. TCFD пък дава рамка за разкриване на климатичните рискове и сценарии, което става очакван елемент за банките и инвеститорите.

• Европейските ESRS стандарти не бива да се пренебрегват – компаниите в България задължително трябва да се запознаят с тях, тъй като те са правно изискване под CSRD. Препоръчително е да се използват насоките на EFRAG (например публикувания индекс за съвместимост GRI-ESRS на Thomson Reuters) – това ще помогне на тези, които вече ползват GRI, да допълнят докладите си с липсващите елементи за пълно съответствие на ESRS.

3. Инвестиции в системи за събиране и контрол на ESG данни. Предприятията трябва възможно най-скоро да изградят или надградят информационните си системи, така че да могат надеждно да събират, анализират и съхраняват данни за ключовите ESG показатели. Това може да включва:

• Въвеждане на софтуерни модули или специализирани решения за устойчивост (на пазара вече има ESG модули, които позволяват проследяване на емисии, енергия, инциденти, управление на доставки и др.).

• Определяне на отговорни лица във всяко звено за подаване на нефинансови данни – напр. еколога да отговаря за емисиите, енергийните мениджъри за консумацията на ресурси, HR за социалните индикатори и т.н. – като счетоводният отдел или отделът по устойчивост обобщава и проверява информацията.

• Изграждане на вътрешни контролни механизми за ESG данните, подобно на тези за финансовите. Например, ако се отчита количество отпадък, да има документална следа (протоколи, измервания), която одитор при нужда да може да проследи. Това е важно предвид, че отчетите ще подлежат на независима увереност – компанията трябва да е “audit-ready” по отношение на нефинансовите данни (Tomlinson et al. 2023).

• Провеждане на вътрешни одити или тестови проверки на ESG данните преди официалното им оповестяване, за да се увери ръководството, че цифрите са реалистични и подкрепени с доказателства.

4. Повишаване на експертизата и обучението в областта на устойчивото счетоводство. Счетоводителите и одиторите в предприятията следва да придобият нови умения, свързани с ESG. Препоръчват се:

• Специализирани обучения и сертификации – напр. курсове по устойчиво финансиране, ESG reporting, GRI сертифицирани обучения, CFA ESG Certificate, обучителни програми на ACCA по устойчиво развитие и др. Това ще помогне на екипа да разбере по-добре концепциите като кръгова икономика, въглеродни кредити, социално въздействие, които са относително нови за традиционното счетоводство.

• Споделяне на опит и добри практики в бранша – напр. чрез участие в професионални организации и кръгове (Българската асоциация на счетоводителите и одиторите може да организира семинари по ESG, Университетите – конференции за "зелено счетоводство" и т.н.).

• Назначаване или консултиране с специалисти по устойчивост – за по-големите фирми има смисъл да имат длъжност като "ESG мениджър" или да ползват услугите на консултанти, които да напътстват процеса по идентификация на съществени теми, изготвяне на доклади и подобряване на представянето.

5. Интегриране на принципите на кръговата икономика в бизнес модела и отчетността. Кръговата икономика (КИ) изисква от предприятията да преосмислят начина, по който използват ресурси, и да минимизират отпадъците чрез повторна употреба, рециклиране, удължаване на живота на продуктите и др. За да се адаптират към този модел, и отчетността трябва да отразява прогреса към кръговост:

• Оценка на материалните потоци и ефективността на ресурсите: Препоръчително е въвеждането на инструменти като Material Flow Cost Accounting (MFCA) – счетоводство на материалните потоци, по ISO 14051, което позволява да се идентифицират скритите разходи от загуби на материали и отпадъци и да се стимулира тяхното намаляване. MFCA и подобни методи могат да се интегрират във вътрешното управленско счетоводство, за да предоставят данни за показатели на кръговост – процент на оползотворени отпадъци, загуби при производството, ефективност на използване на суровини.

• Отчитане по показатели за кръгова икономика: Европейските стандарти (ESRS E5) изискват конкретни KPI като: процент рециклирани материали, процент продукти, подлежащи на повторна употреба или рециклиране, дял на възобновяемите ресурси в потреблението, количество отпадък, изпратен за депониране vs. рециклиране, и др. (Tomlinson et al. 2023). Компаниите следва да започнат да събират такава информация и да си поставят цели за подобрение. Например, производствена фирма може да

си постави цел "до 2025 г. 50% от вложените материали да са рециклирани или рециклируеми" и да отчита ежегодно прогреса.

• Политики за кръговата икономика и тяхното оповестяване: В ESG отчетите (или годишните отчети) е добре да се включи раздел, посветен на кръговата икономика – с описание на политиките за управление на ресурси и отпадъци, дизайн за устойчивост (eco-design), схеми за обратно приемане на продукти (take-back programs) и пр. Например, ако компания предлага продукт-ас-а-сървис или има програма за връщане на опаковки от клиенти за повторна употреба, това трябва да се отбележи. ESRS E5 изисква описание на действия и ресурси, отделени за кръгови инициативи (например инвестиции в ново оборудване за рециклиране, обучение на персонала). Тази информация демонстрира проактивност и отговорност.

• Разкриване на финансовите ефекти от рискове и възможности, свързани с ресурсите: В допълнение към екологичните показатели, фирмите трябва да обясняват как кръговата икономика влияе финансово върху тях – например дали ресурсната ефективност води до спестявания, дали недостигът на суровини представлява риск за разходите, как потенциалните регулации (като данък върху пластмасата) биха се отразили. ESRS E5 изисква оповестяване на краткосрочните, средносрочни и дългосрочни финансови въздействия от рискове и възможности, свързани с ресурсите и кръговостта (Tomlinson et al. 2023). Това насърчава по-дългосрочно мислене в стратегиите.

• Прилагане на иновации за кръговост и описването им като добри практики: Ако предприятието внедрява нови бизнес модели или технологии, подкрепящи кръговата икономика (например продукция от вторични материали, product-as-a-service, удължаване живота на продуктите чрез ремонт или надграждане), тези иновации трябва да бъдат изрично включени в отчетите. Така от една страна се отговаря на изискването за прозрачност, а от друга – се демонстрира лидерство пред партньори и клиенти. Например, компания в текстилния сектор би могла да отчете колко тона текстилни отпадъци е рециклирала в нови продукти през годината, или технологична компания – колко устройства е събрала и обновила за повторна продажба (т.нар. refurbishment), като подчертва ползата за околната среда и спестените емисии.

6. Намаляване на докладната тежест и използване на дигитализация. Компаниите, особено тези, които са част от мултинационални групи, трябва да търсят начини за ефективно отчитане без дублиране на усилия. Една препоръка е да се възползват от взаимодействието между различните стандарти – например, както споменахме, при добре изготвен GRI доклад ще са покрити голяма част от ESRS изискванията. Освен това XBRL

таксономиите за устойчивост, които се разработват в ЕС, ще позволят на предприятията да подават ESG данни в цифров вид към регулаторите. Препоръчва се счетоводните екипи да се запознаят с тези таксономии (примерно EFRAG публикува XBRL за ESRS) и да подготвят системите си за дигитално отчетване. Дигитализацията ще помогне за автоматично извличане на някои индикатори и ще намали риска от грешки при ръчно попълване на множество формуляри.

7. Стратегическо възприемане на ESG отчетността – отвъд съответствието. Може би най-важната препоръка е ръководствата на нефинансовите предприятия да разглеждат ESG отчетността не просто като регулаторно задължение, а като възможност за повишаване на конкурентоспособността и устойчивостта на бизнеса си. Това включва:

- Интегриране на ESG цели в корпоративните цели – например цел за въглеродна неутралност до определена година, цел за нулеви отпадъци, за равенство в заплащането и др., като тези цели се мониторират и стимулират вътрешно.
- Обвързване на възнаграждения с ESG показатели – добра практика при някои западноевропейски компании е мениджърските бонуси да зависят и от постигането на ESG цели (напр. намаление на емисии, подобряване на LTIFR за безопасност и др.). Това може да се приложи и в български компании, за да се подчертае важността на устойчивостта.
- Комуникиране на резултатите към заинтересованите страни проактивно – вместо да се чака инвеститор или регулатор да изисква дадена информация, фирмите да инициират диалог. Пример: публично събитие или уебинар при публикуване на устойчивия доклад; анкети сред служителите и клиентите кои аспекти на ESG смятат за най-важни; партньорства с неправителствени организации за независим поглед и съвети.

8. Сътрудничество по веригата на доставка за кръгова икономика. Понеже кръговата икономика изисква системна промяна, предприятията трябва да работят със своите доставчици и клиенти за постигане на общите ESG цели. Отчетността може да отразява това като добра практика: например, фирма може да разкрие, че 80% от основните ѝ доставчици по обем са сертифицирани по ISO 14001 (еко-стандарт) или имат политики за кръговост, и да си постави за цел 100% до определена година. По този начин отчетността става и инструмент за влияние – ако голяма компания изисква данни за емисии и рециклирани материали от своите малки доставчици, последните също ще се мотивират да подобрят практиките си. Българските предприятия могат да се възползват от това, като участват в отраслови инициативи – напр. Пактът за пластмаси, инициативи за кръгови текстили, консорциуми за споделяне на отпадъчни материали между фирми

(индустриална симбиоза) и т.н., и след това отчитат тези участия и ползи в докладите си.

9. Подготовка за бъдещи регулаторни тенденции и рискове. ESG нормативната уредба продължава да се развива – на хоризонта са правила за due diligence по веригата на доставки за правата на човека и околната среда, стандарти за „зелени“ продукти и етикети (ЕС Таксономия за устойчиви дейности вече е в сила), разширени режими на отговорност на производителите за отпадъци и др. За да бъдат предвидими, предприятията трябва да мониторят политиките и да ги отразяват своевременно. Препоръчително е в нефинансовите отчети да има раздел “Хоризонт – бъдещи регулации и тенденции”, където компанията да коментира готовността си. Например, ако се очакват по-строги норми за емисии, фирмата може да опише как планира инвестиции в модернизация; ако се задават изисквания за неутрално по отношение на обезлесяването снабдяване (deforestation-free supply chains), предприятие, ползващо селскостопански суровини, може да отбележи как ще проследява произхода им. Това проактивно мислене ще бъде ценено от инвеститорите и партньорите, тъй като показва зрялост на управлението.

EFRAG, в партньорство с Европейската комисия, предоставя серия от практически инструменти за предприятия, стремящи се към подобряване на ESG отчетността. Препоръчително е българските фирми да се запознаят със следните актуални ресурси:

- EFRAG ESRS Navigator – това е онлайн инструмент за навигация през отделните ESRS изисквания, с възможност за филтриране по сектор, тип на предприятието, теми и оповестявания. Подходящ е за подготовка на първичен gap-анализ в процеса на привеждане към стандартите (https://www.esrs-navigator.eu);
- GRI–ESRS Interoperability Index – документ, който съпоставя показателите по GRI с изискванията на ESRS, идентифицирайки къде се припокриват и къде са необходими допълнения. Този индекс е особено полезен за фирми, които вече имат разработени GRI доклади и искат да постигнат съответствие с ESRS (достъпен на сайта на GRI и EFRAG);
- EFRAG XBRL Taxonomies – разработени таксономии за цифрово оповестяване на нефинансова информация, които ще станат задължителни за прилагане в рамките на Европейския единичен формат на устойчивост (ESEF 2.0). Подготовката за преминаване към XBRL формати следва да започне още сега, особено за публичните компании.

Тези инструменти не само ще облекчат административната тежест, но и ще подпомогнат предприятията да повишат качеството, съпоставимостта и прозрачността на своите ESG отчети. Препоръчва се те да се интегрират в обученията и стратегиите на счетоводните отдели.

В заключение, комбинацията от подобрени ESG практики и ориентация към кръгова икономика представлява стратегическа необходимост за съвременните нефинансови предприятия. Счетоводството играе централна роля – то трябва да предостави навигационните инструменти (данни, анализи, отчети), с които ръководството да управлява прехода към устойчив модел. Чрез интегриране на ESG факторите във финансовите отчети, справяне с предизвикателствата на данните и прилагане на най-добрите практики, фирмите в България могат не само да постигнат съответствие с регулациите, но и да открият нови възможности за иновации, ефективност и доверие. Адаптацията към кръговата икономика, подплатена с прозрачна отчетност, ще допринесе за дългосрочната устойчивост – както на самите предприятия, така и на обществото и околната среда, от които те са неразделна част.

5.5.2. Методически препоръки за интеграция на ESG индикаторите в банковото счетоводство

Предвид обсъдените регулации, практики, предизвикателства и възможности в банковия сектор, в тази част формулираме конкретни методически препоръки към банковите институции за успешно интегриране на ESG показателите и принципите на устойчивост в техните счетоводни и отчетни системи. Тези препоръки са насочени както към подобряване на вътрешните процеси, така и към изпълнение на външните регулаторни изисквания и изграждане на доверие сред заинтересованите страни.

- Осигуряване на съответствие с регулаторните стандарти (Compliance): На първо място банките трябва да направят подробен преглед на новите регулации (ЕБО насоки, CSRD/ЗСч, таксономията) и да внедрят процедури за тяхното спазване. Препоръчва се създаване на вътрешни работни групи или комитети по устойчивост, които да отговарят за имплементацията на регулаторните изисквания. Те следва да изготвят план за действие с ясни отговорности и срокове – напр. подготовка за първия CSRD доклад през 2025 г., адаптиране на ИТ системите за събиране на данни съгласно Pillar 3 изискванията и др. Банките трябва да интегрират ESG изискванията и в политиките си по счетоводство и отчетност – например в счетоводната политика да се упомене как се отчитат разходи или резерви, свързани с въглеродни кредити, инвестиции в зелени проекти и др. ЕБО изисква институциите да имат вътрешен контрол и управление на ESG

рисковете, така че одитните комитети и системите за вътрешен одит трябва също да разширят обхвата си, включвайки проверка на коректността на ESG данните и спазването на насоките.

- Избор и прилагане на утвърдени рамки за отчетност: За да бъде ESG отчетността ефективна и сравнима, банките следва да се придържат към утвърдени стандарти за докладване. На европейско ниво това означава прилагане на Европейските стандарти за отчитане на устойчивост (ESRS) при изготвяне на годишните отчети за устойчиво развитие, които вече са или ще станат задължителни. Допълнително, препоръчително е използване на международно признати рамки като Global Reporting Initiative (GRI) и/или следване на препоръките на TCFD за климатичните разкрития. Това ще гарантира, че отчетите покриват всички съществени теми и предоставят пълно и доброволно разкриване на ESG стратегията на банката (Segal 2023). Например, използването на стандартите GRI, както направи БАКБ, помага да се структурира докладът и да се обхванат важни метрики – емисии (Scope 1,2,3), управление на отпадъци, разнообразие на персонала, политики за борба с корупцията и др. Ако банката предпочита интегриран отчет, може да следва рамката на Integrated Reporting (IR), която свързва финансовата и нефинансовата информация в единна история за създаване на стойност. Важното е да се избегне изкушението от „свои“ формати – използването на общоприети рамки улеснява инвеститорите и сравнимостта. Освен това, банките трябва да осигурят външен одит или удостоверяване на ESG информацията (както изисква CSRD). Затова една добра методическа стъпка е да се ангажират независими одитори или консултанти, които да прегледат системите за събиране на данни и самите отчети, и да дадат препоръки за подобрение преди официалното удостоверяване.
- Развитие на информационни системи за ESG данни: На техническо ниво, интеграцията на ESG индикаторите изисква модернизиране на ИТ системите. Банките следва да внедрят или разработят модули към съществуващите си платформи, които да събират, съхраняват и анализират ESG данни за клиентите. Например, CRM системите трябва да бъдат допълнени с полета за въглеродни емисии на клиента, енергиен клас на финансираната сграда, наличие на политики за безопасност на труда и др. При корпоративните клиенти може да се добавят ESG рейтинги или скорове, които вътрешно да се изчисляват или взимат от външни агенции, и да се отразяват при кредитирането. Препоръчително е банките да проучат специализирани софтуерни решения за въглеродно счетоводство (например платформи, които автоматично изчисляват емисии на база вид дейност и оборот на клиента) и за мониторинг на климатичния риск (GIS решения за географско излагане на активите на природни бедствия и пр.). Дигитализацията е

ключова – колкото повече процеси (кредитни заявки, обслужване на клиенти) се преместят онлайн, толкова по-лесно се събират данни (и толкова по-малък е екологичният отпечатък на самата банка). Банките би трябвало да имат централизирано хранилище (data warehouse) за ESG индикатори, откъдето лесно да се генерират справки за регулаторни или управленски цели. Инвестицията в ИТ тук е съществена, но тя ще се изплати чрез по-голяма ефективност и способност проактивно да се управлява информацията вместо реактивно да се събира „на пожар“ при всеки отчет.

- Интегриране на ESG в модела за управление, в т.ч. и управление на риска: За да не останат ESG факторите изолирани, те трябва да бъдат включени в ядрото на управленската рамка на банката. На практика това означава няколко неща:
  - Управленска отговорност: Бордът на директорите и висшето ръководство трябва да имат ясно разпределени отговорности по ESG. Добра практика е създаване на Комитет по устойчивост към Борда, който да наблюдава изпълнението на ESG стратегията, или включване на тези отговорности в мандата на съществуващия Одитен или Рисков комитет. Ръководството следва периодично да получава доклади за напредъка – напр. тримесечни ESG отчети със ключови показатели. Почти всички големи банки в ЕС вече докладват на управителните си органи как бордът контролира климатичните и екологични рискове (Segal 2023), което е практика, която трябва да се възприеме и у нас.
  - Стратегия и политики: ESG трябва да залегне в стратегическото планиране. Банките могат да разработят отделна Стратегия за устойчиво развитие, съгласувана с общата бизнес стратегия. Тя би определила цели (напр. „намаляване с 30% на интензитета на емисиите на кредитния портфейл до 2030 г.“ или „постигане на въглеродна неутралност на собствените операции до 2025 г.“) и инициативи за постигането им. Тези цели трябва да се разбият и в отделните бизнес линии – корпоративно банкиране, управление на активи – всяка да има свой принос. Политиките по кредитен риск, инвестиции, ликвидност и др. трябва да се актуализират, за да отразяват ESG принципите. Например кредитната политика може да включва забрана или ограничения за финансиране на определени високо въглеродни проекти, критерии за оценка на екологичния и социален риск при одобрение на кредит, и стимули (като лихвени отстъпки) за устойчиви клиенти.
  - Процеси за управление на риска: Според насоките на ЕБО, банките трябва систематично да идентифицират, оценяват и наблюдават ESG рисковете наред с останалите рискове. Препоръчва се разработване на ESG риск-рамка – т.е. определяне на толерантност към определени ESG рискове. Например банката може да реши, че не иска повече от 10% от портфейла ѝ

да бъде в компании с въглеродна интензивност над определено ниво, или че не приема да финансира проекти с висок репутационен риск (напр. свързани с нарушения на човешки права). Тези лимити и метрики трябва да се внедрят в системите за следене на риска. Мениджмънтът на риска трябва да разшири инструментариума си – да включи сценарни анализи за климатичните рискове, да използва стрес-тестове, които моделират екстремни събития (напр. рязко въвеждане на въглероден данък от 100 €/тон или унищожителен циклон) и да оцени въздействието върху портфейла. Още преди ЕБО и ЕЦБ да го изискват формално, банките биха имали полза сами да провеждат такива анализи, за да открият потенциални риск генератори и ефекти. Също така, кредитните рейтинги на клиентите могат да бъдат допълнени с ESG фактори, което вече се наблюдава – банки интегрират ESG оценки в вътрешно-рейтинговите си модели и в оценката на очакваните кредитни загуби (IFRS 9), особено когато става дума за дългосрочни експозиции, чувствителни към климат (ипотеки, инфраструктурни кредити и др.).

- Обучение и повишаване на осведомеността на персонала: Човешкият фактор е решаващ за успеха на ESG интеграцията. Препоръчва се цялостна програма за ESG обучение, обхващаща различни нива – от борда и топ мениджмънта до фронт-офис служителите. За началните стъпки банките могат да се възползват от инициативи като ESG академии, организирани от професионални организации, или да си партнират с университети и консултантски фирми за изготвяне на обучителни модули. Служителите трябва да разбират основните ESG понятия (напр. какво означават Scope 1,2,3 емисии, какво ЦУР на ООН, как функционира търговията с въглеродни кредити и т.н.) и най-важното – как те се отнасят към ежедневната им работа. Например, кредитните инспектори трябва да знаят как да оценят екологичния риск на проекта и да попълнят ESG въпросника при кредита; специалистите „Обслужване на клиенти“ трябва да могат да обяснят на едно МСП какви са ползите от зеления кредит и как да подготви нужните документи; счетоводителите трябва да разберат къде в баланса могат да се отразят разходи за устойчивост или нов вид активи като „сертификати за емисии“. Редовните вътрешни комуникации – бюлетини, семинари – ще поддържат темата жива и ще спомогнат за изграждане на ESG култура.
- Ангажиране на заинтересованите страни и комуникация: Банките следва да гледат на ESG отчетността не като на някаква формалност, а като на възможност за активен диалог с всички заинтересовани страни – инвеститори, клиенти, регулатори, неправителствен сектор. Препоръчително е разработване на комуникационна стратегия за устойчивостта, която да включва редовно оповестяване на инициативи и резултати. Например, банката може ежегодно да провежда събитие или уебинар, на което да

представя своя доклад за устойчивост и да кани за обсъждане клиенти и експерти. Това демонстрира прозрачност и готовност за обратна връзка. С клиентите, особено корпоративните, банките могат да си сътрудничат по пътя към ESG – да предоставят консултации или инструменти. Пример за това е вече споменатият калкулатор на ОББ за фермери – подобни инициативи помагат и на двете страни. Банките могат да изготвят и ръководства за клиенти – например „Как да подготвите вашата фирма за устойчиво финансиране“, разяснявайки какви данни ще са нужни и как те ще бъдат оценявани. Тази проактивност ще улесни събирането на информация и ще повиши качеството ѝ. С регулаторите пък е добре банките да бъдат в диалог – чрез асоциации или директно – като споделят предизвикателствата, пред които се изправят, и предлагат решения (примерно за национални бази данни, стандартизация и др.).

- Поетапност и приоритизация: Предвид широкия обхват на ESG, разумен подход е поетапното интегриране – банката трябва да приоритизира областите с най-голямо въздействие и риск. Например, ако портфейлът ѝ е силно концентриран в определени отрасли (строителство, енергетика), може да започне с разработване на подробни ESG анализи първо за тях, подобно на белите книги на ОББ за осемте сектора (Стоянова 2024). Също така, ако предстои близък регулаторен краен срок – например публикуване на първия ESG отчет – усилията трябва да се съсредоточат върху осигуряване на нужните данни за него, дори и да са с известни допускания, вместо да се чака за перфектната картина. Важното е да се демонстрира прогрес. Банките могат да си поставят вътрешни етапни цели: първа година – събиране на базови данни и пилотно оповестяване на основните метрики; втора година – разширяване на обхвата и подобряване на качеството; трета година – пълно съответствие с всички стандарти и одитиране. По този начин процесът става управляем и ресурсите се използват оптимално.
- Сътрудничество и обмен на знания: И накрая, препоръчва се банките активно да участват във форуми, работни групи и колективни инициативи за устойчиво финансиране. В България започват да се провеждат специализирани конференции и обучения като напр. споменатата Risk Management конференция на ICAP, където Пощенска банка сподели опит (Postbank, n.d.). Международно също има редица платформи – UNEP FI, Principles for Responsible Banking, колаборации за общи ESG данни и др. Чрез такива участия банковите специалисти могат да научат най-добрите практики, да се сравнят с колеги и да донесат идеи вкъщи. От особено значение за по-малките банки е да не работят в изолация – обединяването на усилия (например няколко банки да разработят общ инструментариум за оценка на емисиите на МСП или да споделят данни анонимизирано) може

да спести средства и време. Регулаторите също насърчават тази колаборация, тъй като крайният резултат – по-силен и устойчив банков сектор – е от обществен интерес.

В заключение, методическите стъпки към интегриране на устойчивостта в банковото счетоводство могат да се обобщят като: разбиране и прилагане на правилата, инвестиране в данни и системи, преосмисляне на управленските практики, развитие на компетенциите и ангажиране с партньори. Трансформацията към ESG-ориентирана банка е предизвикателна, но приложените препоръки показват, че с последователни действия и ангажираност тя е напълно постижима. Банковият сектор има историческата възможност да бъде не само посредник, но и катализатор на устойчивото развитие, насочвайки капитала към проекти с дългосрочна полза и управлявайки рисковете на бъдещето по-прозрачно и отговорно от всякога. Изграждането на устойчиво счетоводство в банките е фундаментална стъпка в тази посока – стъпка, която ще повиши доверието, стабилността и значимостта на банковата система в една бързо променяща се, устойчива икономика.

5.5.3. Насоки за подобряване на интегрираната отчетност в публичния сектор с акцент върху устойчивото развитие

За да се преодолеят посочените предизвикателства и да се реализират ползите от ESG интегрираната отчетност, са необходими целенасочени действия и реформи. По-долу са представени основни насоки за подобряване на интегрираната отчетност в публичния сектор, които поставят специален акцент върху устойчивото развитие:

- *Разработване на стандартизирана рамка за публичния сектор.* Необходимо е създаването на унифицирани принципи или указания, адаптирани към спецификата на предприятията от публичния сектор. Това може да стане чрез национални стандарти или приемане на международни насоки (напр. адаптиране на рамката на IIRC за нуждите на публичния сектор). Наличието на стандарт ще отстрани несигурността и ще улесни институциите при определяне на ключовите теми и показатели за техните отчети. Така ще се гарантира сравнимост и последователност.
- *Интегриране на устойчивото отчитане в стратегическото планиране:* OECD (2025) препоръчва интегрирането на устойчивото отчитане в стратегическото планиране на публичните институции, като се използват инструменти като „зелено бюджетиране“. Това включва систематично събиране, интерпретиране и използване на информацията за устойчивост в процесите на вземане на решения, за да се осигури по-добро управление на ресурсите и постигане на устойчиви резултати.

- *Подобрение на събирането и анализа на данни.* Интегрираната отчетност изисква надеждни данни за множество показатели – от емисии CO_2 до удовлетвореност на гражданите. Публичните институции следва да инвестират в развитие на единна информационна система за публичните финанси и нефинансови показатели и капацитет за събиране, обработка и анализ на данни, свързани с ESG представянето. Това включва обучение на персонала (напр. статистици, анализатори), внедряване на софтуерни решения и стандартизиране на метрики. С по-добри данни институциите ще могат да измерват напредъка си по целите за устойчиво развитие и да идентифицират области за подобрение. Обученията на служителите в публичния сектор относно принципите и практиките на интегрираното мислене и отчитане, и развитието на капацитета за събиране и анализ на нефинансова информация, както и за комуникиране на резултатите по ясен и достъпен начин за всички заинтересовани страни, ще осигурят изграждането на необходимия експертен потенциал в областта на интегрираната отчетност и устойчивото управление.
- *Ефективно ангажиране на заинтересованите страни.* Прозрачността има смисъл, само ако достигне до публиката и ако получената обратна връзка се използва за подобрение. Публичните организации трябва да изградят механизми за диалог със своите заинтересовани страни – граждани, неправителствени организации, бизнес, международни партньори. Това може да стане чрез публични консултации, обществени обсъждания, публикуване на чернови на отчети за коментари, използване на социални медии и проучвания на мнението, в т.ч. онлайн анкети и интерактивни платформи за обратна връзка като част от процеса за определяне на съществеността. Целта е подобряване на легитимността, релевантността и качеството на отчетите чрез двупосочен диалог със заинтересованите страни. Очакваните резултати се изразяват в по-пълноценно отразяване на обществените приоритети и по-голяма прозрачност и обществена подкрепа. Освен това, чрез ангажираността на заинтересованите страни ще се повиши и натискът върху институциите да постигат заявените цели.
- *Формиране на интегрирана организационна култура.* Успехът на интегрираната отчетност зависи в голяма степен от вътрешната подкрепа. Необходими са обучения и лидерство, които да насърчат интегрираното мислене на всички нива в организацията. Ръководителите следва ясно да комуникират ползите от интегрираната отчетност и да дадат личен пример, изисквайки свързаност между различните отдели при планиране и отчетност. Препоръчително е въвеждането на стимули – например включване на цели, свързани с ESG и интегриран отчет, в оценката на изпълнението на

ръководните органи. По този начин постепенно ще се преодолее съпротивата срещу промяната и ще се изгради култура, ориентирана към дългосрочни резултати и прозрачност. Интегрираната отчетност не трябва да се възприема като допълнително задължение, а като инструмент за подобро управление – това послание трябва да бъде внедрено в организационните ценности.

- *Ориентиране към дългосрочни цели за устойчиво развитие.* Интегрираната отчетност трябва изрично да свързва дейността на публичната организация с националните и глобалните цели за устойчиво развитие (напр. Целите за устойчиво развитие на ООН – ЦУР). Препоръчва се всеки интегриран отчет да включва информация как дейността и проектите на организацията допринасят за постигането на конкретни социални или екологични цели. Например, едно министерство може да отчете напредъка си по целите за климатична неутралност, намаляване на неравенствата или качество на образованието чрез съответни показатели. Това изисква и отчитане на свързаните рискове – екологични, социални, управленски – които могат да попречат на постигането на тези цели. Чрез включване на такава информация (въздействия и рискове) в отчетите, публичните организации ще изместят фокуса от краткосрочни резултати към дългосрочни ефекти, което е същността на устойчивото развитие. Този подход не само помага на институциите да проследяват своя принос към ЦУР, но и подобрява способността им да предвиждат и управляват бъдещи предизвикателства, усилвайки устойчивостта им във времето.
- *Подкрепяща нормативна и политическа рамка:* За да се ускори внедряването, е нужно и „отгоре-надолу“ съдействие. Правителството и законодателите биха могли да въведат стимули или изисквания за интегрирана отчетност. Това може да включва: приемане на национална стратегия или план за действие за интегрирана отчетност в публичния сектор; включване на интегрираната отчетност като инструмент в стратегическите документи; изготвянето на методологически указания – Министерството на финансите, съвместно със Сметната палата и НСИ, могат да разработят стандартизирани формати и индикатори за интегрирани отчети; изработване на регулаторни механизми, които да стимулират пълно и качествено отчитане; изграждане на пилотни интегрирани отчети в ключови институции – например Министерство на финансите, НСИ и големи общини; постепенно въвеждане на задължение ключовите министерства и агенции да публикуват интегрирани годишни отчети; както и разработването и разпространението на добри практики и примерни модели от страна на компетентните министерства и АППК. Създаването на такава благоприятна среда – чрез политики, нормативни промени и методологична подкрепа –

ще даде ясен сигнал на организациите, че интегрираната отчетност не е просто добра практика, а очакван стандарт на отчетност в бъдеще. В допълнение, нормативната подкрепа може да включва изискване за външна проверка или одит на нефинансовата информация, което ще повиши достоверността на отчетите. Работещо решение би било и прилагането на образователни инициативи, насочени към повишаване на осведомеността относно значението на интегрираната отчетност. В т.ч. разработка на национални програми за обучение, включване на темите в програми за висше образование и професионална квалификация, създаване на менторски и обменни програми между публични и частни организации, където практиките на интегрирано отчитане са по-напреднали.

Изпълнението на горните насоки ще подпомогне публичния сектор не само да подобри отчетността си, но и реално да повиши ефективността и устойчивостта на своята дейност. Интегрираната отчетност, подкрепена с правилните политики и култура, може да се превърне в мощен инструмент за постигане на устойчиво развитие – чрез прозрачност, ангажираност и холистичен поглед върху въздействието на публичните институции върху икономиката, обществото и околната среда. Това, от своя страна, ще укрепи доверието в държавното управление и ще помогне за привличане на партньори и ресурси (включително инвеститори и донори) в подкрепа на обществено значими проекти. В заключение, интегрираната ESG отчетност не бива да се разглежда като самоцел, а като средство за по-добро управление и комуникация – така публичният сектор ще може по-отчетливо да демонстрира своя принос към благосъстоянието на настоящите и бъдещите поколения.

ГЛАВА ШЕСТА. СЧЕТОВОДСТВОТО В ПОДКРЕПА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА – МЕЖДУНАРОДНИ ПРАКТИКИ И ТЯХНАТА ПРИЛОЖИМОСТ В БЪЛГАРИЯ

В тази глава се очертава как счетоводството подпомага прехода към кръгова икономика, като разширява фокуса отвъд традиционните финансови показатели и включва екологични и социални ефекти по целия жизнен цикъл на продуктите. Първо се представят концептуалните и практическите измерения: модели „продукт като услуга“, преоценка на „отпадъка“ като ресурс с остатъчна стойност, корекции в амортизацията и признаването на приходи, както и инструменти за вътрешно управление като MFCA за видимост на материалните потоци и „скритите“ разходи. След това се систематизират международни добри практики и модели — инициативи като Dutch CCA, корпоративни примери (напр. Philips Light-as-a-Service, Michelin „гуми като услуга“) и рамки за измерване на кръговост (Circulytics, CTI), които показват как счетоводната информация насочва решенията и финансирането. Анализирани са ключови регулаторни и счетоводни предизвикателства: прилагане на IFRS в кръгови модели, отчитане на остатъчна стойност и обратна логистика, очакванията на инвеститори и банки, както и изискванията на CSRD/ESRS (вкл. ESRS E5) и ролята на външната уверителност. Накрая се формулират приложими за България препоръки към бизнеса, банките и публичния сектор: поетапно внедряване на системи за ESG/кръгови данни и вътрешен контрол, обучение и развитие на капацитет, адаптиране на кредитни политики и продукти към кръгови проекти, както и национални насоки и примери в публичните финанси. Целта е да се предложи практична рамка, която ускорява кръговата трансформация и повишава качеството, съпоставимостта и доверието в отчетността у нас.

6.1. Концептуални и практически аспекти на счетоводството за кръговата икономика

Кръговата икономика е модел на развитие, при който стойността на ресурсите се запазва възможно най-дълго чрез повторна употреба, рециклиране и удължаване живота на продуктите, за разлика от традиционния линеен модел „вземи-произведи-изхвърли“. Преходът към кръгова икономика изисква промени не само в производствените процеси, но и в информационните системи на предприятията, сред които ключово място заема счетоводството. Именно счетоводството е един от ключовите фактори за тази трансформация към кръгова икономика (Vysochan et al. 2024). То може да се разглежда като “езикът” на бизнеса, който предоставя информация за икономическите дейности – и ако този език не отразява елементите на кръговост, фирмите и техните заинтересовани лица няма да имат цялостна представа за реалната стойност и въздействие от дейността.

Концептуално, счетоводството в подкрепа на кръговата икономика означава разширяване на фокуса отвъд традиционните финансови показатели, за да обхване екологичните и социалните ефекти от бизнес операциите. Това се проявява в няколко направления: (1) оценяване на дългосрочната стойност, създавана от кръговите бизнес модели; (2) измерване на способността на предприятията да бъдат устойчиви и рентабилни в условията на кръгова икономика; (3) отчитане на реалното влияние (impact) върху околната среда и обществото (Fischer et al. 2022). Традиционното финансово счетоводство, ориентирано към краткосрочни резултати, трябва да се допълни с показатели за удължения жизнен цикъл на продуктите, остатъчна стойност при повторна употреба и спестени разходи от предотвратени отпадъци. Например преоценката на това какво наричаме „отпадък“ и третирането му като ресурс с остатъчна стойност е важна стъпка – вместо материалите да се отписват изцяло като загуба, те могат да се разглеждат като вложение в бъдещи производствени цикли.

На практическо ниво, внедряването на кръгови принципи поставя нови въпроси пред счетоводната отчетност. Появяват се казуси като: как да се отчете прихода при модел „продукт като услуга“, при който клиентът ползва даден актив чрез лизинг или абонамент, вместо директна продажба? Това засяга признаването на приходи и разходи във времето, както и балансовото третиране на активите (например осветление „като услуга“, където производителят запазва собственост върху оборудването, оставащо в неговия баланс). Аналогично, удължаването на живота на активите и използването на рециклирани компоненти поражда въпроси за амортизацията и остатъчните стойности – счетоводителите следва да преразгледат стандартните норми на амортизация, за да отразят, че един актив може да носи икономическа изгода по-дълго чрез обновяване или повторна употреба (Fischer et al. 2022). В този смисъл международни експерти посочват, че много от класическите счетоводни принципи остават приложими в кръговата икономика, но изискват ново тълкуване и приложение, за да отразят кога една компания се представя добре устойчиво. Счетоводната професия трябва да *улеснява*, а не да затруднява прехода към кръгов модел (Fischer et al. 2022).

Освен финансовото счетоводство, управленското счетоводство и анализите на разходите също се приспособяват към кръговата перспектива. Разработват се инструменти за вътрешно отчитане, които да идентифицират и остойностяват неефективното използване на ресурси. Пример за такъв подход е Material Flow Cost Accounting (MFCA) – метод на екологично управленско счетоводство, при който разходите се разпределят към материалните потоци и енергията в процесите. Това позволява на компаниите да

видят „скритите“ разходи от загуби и отпадъци и едновременно с това да намалят екологичните си въздействия и да повишат ефективността си (Walls et al. 2023). Чрез MFCA, отпадъчните материали и емисии получават парична оценка, което мотивира мениджърите да намират начини за тяхното оползотворяване или минимизиране. По този начин счетоводството се превръща в инструмент за оптимизиране на ресурсната ефективност – интегрирайки екологичните параметри в калкулирането на себестойността и вземането на решения.

Важно е да се отбележи, че липсата на утвърдени насоки и стандартизирани показатели затруднява предприятията при икономика (Vysochan et al. 2024). Компаниите често се сблъскват с въпроса кои метрики да използват, за да проследяват напредъка си в намаляване на отпадъците, подобряване на ефективността на ресурсите или социалното въздействие. Нефинансовото отчитане (напр. по стандарти за устойчивост) изисква систематичен подход и предоставяне на нов тип информация както за вътрешните мениджъри, така и за външни заинтересовани страни. Счетоводството притежава ценна информативна роля – то може да помогне бизнеса да премине от традиционна „ресурсно-базирана“ концепция към „функционално“ или „жизнен цикъл“ счетоводство, при което се отчитат ползите от продукта по време на целия му жизнен цикъл, а не само при първата продажба (de Nuccio 2020).

В обобщение, концептуалният модел, който кръговата икономика налага, е разширяване на счетоводния измерител за успех. Наред с печалбата, предприятията трябва да измерват и отчитат каква устойчива стойност създават – чрез пестене на ресурси, намалени въглеродни емисии, удължен живот на продуктите и положително въздействие върху околната среда и обществото (Fischer et al. 2022). Това налага интеграция на финансовата и нефинансовата информация в една цялостна рамка за отчетност. Счетоводството е призвано да осигури тази интеграция, като адаптира своите практики и стандарти към целите на кръговата икономика.

6.2. Международни добри практики и успешни счетоводни модели за кръгова икономика

В глобален мащаб през последното десетилетие се оформят множество инициативи и модели, които демонстрират как счетоводството и отчетността могат да подкрепят прехода към кръгова икономика. Международните добри практики обхващат както развитието на нови рамки за измерване на „кръговото представяне“ на компаниите, така и реални бизнес модели, интегриращи кръгови принципи във финансовата си стратегия.

Един от водещите примери е инициативата Coalitie Circulaire Accounting (CCA) в Нидерландия – коалиция създадена през 2019 г. от Института на дипломираните счетоводители на Нидерландия (NBA) и неправителствената организация Circle Economy, в партньорство с KPMG, Rabobank, университетски и финансови експерти (Vysochan et al. 2024). Тази коалиция работи чрез практически казуси, за да разработи насоки и решения за счетоводните предизвикателства пред кръговите бизнеси. Например, в доклад на CCA се анализират промени в отчетността при модели като отдаване на продукти под наем, удължаване живота на активите и обратна логистика, като се предлага отчетни подходи за справяне с въпроси около остатъчната стойност, амортизацията и признаването на приходи (Fischer et al. 2022). Нидерландският опит показва ползата от обединяването на усилията на професионалната общност, бизнеса и научните среди за изготвяне на *конкретни счетоводни решения*, подпомагащи кръговата трансформация.

Корпоративните практики също предоставят успешни модели. Много мултинационални компании започнаха да въвеждат собствени показатели за кръговост и устойчивост. Така например, Philips – една от пионерите в кръговия модел „продукт като услуга“ (напр. схема "Light-as-a-Service" за осветление) – въвежда вътрешен индикатор *„кръгови приходи“*, който измерва каква част от оборота на компанията идва от продукти и услуги с кръгови характеристики (напр. модулен дизайн, рециклируеми компоненти, услуги вместо продажби) (KPMG 2024a). Този показател служи за проследяване на напредъка към корпоративната цел на Philips значителен дял от приходите да бъде генериран чрез кръгови решения. Друг пример е Michelin, която вместо да продава гуми еднократно, предлага модел на „гуми като услуга“ (таксуване на изминат километър) – това налага промяна в счетоводното третиране, тъй като гумите остават собственост на производителя и се амортизират в балансите му, докато приходи се отчитат на периодична база. Такива новаторски модели принуждават счетоводителите да прилагат стандарти (напр. за лизинг или дългосрочни договори) по различен начин, съобразен с кръговия характер на сделките.

В сферата на нефинансовото отчитане и измерване на кръговостта се наблюдава бум на рамки и стандарти. Големите одиторски и консултантски фирми, както и международни организации, разработиха инструменти, чрез които компаниите могат да оценят нивото си на кръгова икономика:

- Circulytics – методология, разработена от Фондация „Ellen MacArthur“, която дава цялостна оценка (скоринг) на кръговата дейност на компанията въз основа на редица показатели (напр. дял рециклирани материали, дизайн за повторна употреба, бизнес модел и др.) (ICAEW 2023).

Много фирми по света използват Circulytics, за да идентифицират слабите и силните си страни при преминаването към кръгов модел.

- Circular Transition Indicators (CTI) – набор от индикатори, създадени от Световния бизнес съвет за устойчиво развитие (WBCSD), които позволяват на предприятията сами да оценят и проследят своята кръговост. CTI се фокусира върху материалните потоци – какъв процент от входящите ресурси са рециклирани или възобновяеми, колко от изходящите отпадъци се връщат в икономиката и пр. (ICAEW 2023). Това е ценен инструмент за вътрешен анализ и за сравнимост между компании в една индустрия.
- Насоки и стандарти за отчитане на кръговата икономика – консултантски доклади, като например *„Circular Metrics for Business“*, предлагат преглед на над 30 налични инструмента за измерване на кръговите резултати (ICAEW 2023). Също така, Global Reporting Initiative (GRI) обнови стандартите си (напр. GRI 306 Отпадъци) с фокус върху кръгови практики, а Международната организация по стандартизация (ISO) създаде стандарти за кръгова икономика (например ISO 22095 за проследимост на кръгови материали).

Значима тенденция е вграждането на кръговата икономика в ESG отчетността (екологично, социално и управленско отчитане) на компаниите. Отчетите за устойчиво развитие все по-често включват секции за „Ресурси и кръгова икономика“, където се оповестяват данни за използвани вторични суровини, намалени отпадъци, удължен живот на продуктите и др. Например, според анализ на Ernst & Young, кръговата икономика вече е *„набираща сила част от ESG оповестяванията“* и в редица сектори (потребителски стоки, производство на облекло) фирмите активно докладват кръгови инициативи. EY посочва, че прозрачността относно кръговите бизнес модели повишава доверието на инвеститорите и носи репутационни ползи – компаниите-лидери в кръговата отчетност успяват да подобрят разбирането за влиянието си и да очертаят пътища за намаляване на екологичния си отпечатък, което им носи предимство пред конкуренцията (ICAEW 2023).

На национално ниво, редица държави въвеждат елементи на кръгово счетоводство в публичния сектор. Например Системата за екологично-икономически сметки (SEEA) на ООН се прилага все по-широко за национално статистическо отчитане на природния капитал, екосистемните услуги и ефективността на ресурсите. Целта е допълване на традиционния БВП с показатели за изчерпване на ресурси, стойност на екосистемите и др., което да ориентира политиките към устойчивост. Подобен подход може да се смята и за добра практика на макро-ниво: коригиране на националните сметки чрез въвеждане на еколого-икономически счетоводни сметки

(SEEA) на корпоративно, национално и глобално равнище (Балинов 2019). Това създава единен език за стойността на природния капитал, който е важен и за бизнеса (напр. цената на въглеродните емисии, водата, биологичните ресурси започва да се отразява във финансовите разчети).

Като заключение, международният опит показва, че интегрирането на кръговата икономика в счетоводните практики е постижимо и полезно. Компаниите, които първи възприемат тези модели, отчитат не само по-добри екологични резултати, но и *икономически ползи* – повишена ефективност, нови източници на приход (от услуги, рециклиране), по-ниски рискове в дългосрочен план и по-висока репутация сред инвеститорите и потребителите. Разбира се, няма универсален модел, приложим за всички – но наличието на разнообразни рамки и инструменти позволява на всяко предприятие да избере подходящия микс, с който да измерва и управлява своя преход към кръговост.

6.3. Регулаторни и счетоводни предизвикателства за бизнеса и банките

Въпреки положителните примери, съществуват значителни предизвикателства – както регулаторни, така и чисто счетоводни – които възпрепятстват по-бързото и масово навлизане на кръговата икономика в практиката на предприятията и банките.

Едно от основните счетоводни предизвикателства е, че действащите счетоводни стандарти и норми невинаги отразяват спецификата на кръговите бизнес модели. Международните стандарти за финансово отчитане (IFRS) и националните счетоводни стандарти нямат изрични разпоредби за въпроси като повторна употреба на продукти, обновяване, споделено ползване или удължен жизнен цикъл. На практика счетоводителите трябва да „нагодят" съществуващите правила към новите реалности – задача, която крие несигурност и риск от различно тълкуване. Например, при моделите на споделена икономика или лизинг вместо продажба, от ключово значение е правилното класифициране на договора (като лизинг или услуга) според стандарти като IFRS 16, което определя дали активът остава в баланса на доставчика. Неправилното третиране би могло да изкриви финансовите показатели – от една страна, твърде висок актив и дълг, а от друга – занижени текущи приходи. Липсата на подробни насоки за тези специфични случаи затруднява счетоводителите и може да доведе до несравнимост между различни компании.

Оценката на стойността и представянето на кръговите активи е друг проблемен аспект. В кръговия модел един продукт може да има няколко

живота – например електронно устройство, което се обновява и продава на вторичен пазар. Традиционно, след първата продажба, счетоводно продуктът би се считал за *консумиран*, но кръговият подход изисква да се отчете оставащата му стойност. Това води до въпроси за преоценка на активи, провизии за обратно изкупуване и рециклиране, осчетоводяване на приход от втора употреба и др. Сегашната практика често не признава тези бъдещи ползи или разходи до момента, в който те реално възникнат, което може да обезкуражи компаниите да инвестират в кръгови инициативи (тъй като краткосрочно разходите се увеличават, а спестяванията в дългосрочен план не се отразяват отчетно веднага).

Финансовите институции също срещат трудности. Банките и инвеститорите оперират с установени модели за анализ на риска и възвръщаемостта, които са разработени за линейни бизнес модели. Когато трябва да оценят *клиент с кръгова бизнес стратегия*, могат да възникнат неясноти: например, ако една компания продава по-малко нови продукти, но генерира приходи от услуги по поддръжка и обновяване, дали това е рисков сигнал (спад на традиционните продажби) или възможност (стабилен дългосрочен приход)? Съществува липса на исторически данни и опит в оценката на кръгови бизнеси, което прави финансовите институции предпазливи. Кредиторите могат да възприемат погрешно високата първоначална инвестиция в трайни продукти или съоръжения за рециклиране като негативен фактор за баланса, без да отчитат, че този модел носи по-ниски оперативни разходи и рискове в бъдеще. Това „разминаване“ между финансовите анализи и кръговите реалности изисква адаптиране на методологиите за кредитна оценка – например включване на показатели за ресурсна ефективност, спестени бъдещи разходи, цикличност на паричните потоци и др.

От регулаторна гледна точка, новите изисквания за устойчивост и нефинансово отчитане поставят допълнителен натиск върху предприятията. В Европейския съюз бе приета Директивата за корпоративно отчитане на устойчивост (CSRD), която разширява значително обхвата на фирмите, длъжни да оповестяват ESG информация. В рамките на нейните стандарти (European Sustainability Reporting Standards, ESRS) е разработен отделен стандарт ESRS E5: „Използване на ресурси и кръгова икономика“, който ще изисква от предприятията да отчитат входящите си ресурси (вкл. Възобновяеми и рециклирани), изходящите потоци под формата на продукти и отпадъци, както и мерките за кръгов дизайн (Tomlinson et al. 2023). Това е значима промяна – много фирми досега не са събирали систематично такава информация. Подготовката за тези разширени отчети е предизвикателство: необходимо е внедряване на нови системи за събиране на данни,

проследяване на материали по веригата на стойността, обучение на персонала за ESG отчетност и т.н. Особено за по-малки предприятия или за такива в страни с по-слаба традиция в устойчивото отчитане (например България), изпълнението на ESRS E5 ще изисква значителни усилия. Въпреки това, ефектът от задължителното оповестяване се очаква да бъде положителен – експерти отбелязват, че то може да се превърне в „game-changer“ (решаващ фактор) за прехода към кръгова икономика, като революционизира приемането на кръгови практики в корпоративния сектор (Tomlinson et al. 2023). Тук предизвикателството е двояко: от една страна, рискът от *формално изпълнение* (отчитане формално, без реална промяна в дейността), а от друга – опасността от грешки или непълноти, които да доведат до санкции или уронване на престижа на компанията.

Свързано с това е и явлението „greenwashing“ (приписване на по-екологичен образ, отколкото е реалността), което регулаторите строго наблюдават. Ако липсват унифицирани метрики, компаниите могат да подбират показатели, които ги представят в най-добра светлина, без да дават пълна картина. Инвеститорите и аудитори вече изискват по-строги проверки и достоверност на нефинансовата информация – например, одитиране на данните за рециклирани материали или спестени емисии. Международната федерация на счетоводителите (IFAC) публикува още през 2019 г. Ръководство за даване на увереност относно разширената външна отчетност (т.нар. Extended External Reporting Assurance) (Вейсел 2019), а в ЕС се очаква регламентиране на външния одит за ESG докладите по CSRD. Това ще изисква от компаниите по-надеждни системи за контрол и съхранение на данни, свързани с кръговата икономика, и допълнително ще натовари финансово предприятията в краткосрочен план.

Регулаторните стимули и бариери също играят роля. В някои държави се прилагат стимули за кръгови практики – данъчни облекчения за употреба на рециклирани материали, депозитни системи, субсидии за технологии за кръгово производство. Ако такива липсват или не са добре комуникирани, бизнесът може да не усеща непосредствена икономическа изгода от кръговите инвестиции. От друга страна, законодателството за отпадъците и отговорността на производителя (напр. в ЕС Директивата за разширена отговорност на производителя) налага на фирмите финансово да осигурят събирането и рециклирането на своите продукти след употреба. Това означава начисляване на провизии и разходи още при продажбата на продукта, което директно засяга счетоводните отчети. Компаниите са изправени пред предизвикателството точно да изчислят тези бъдещи разходи – твърде високите провизии могат да влошат финансовите резултати, а твърде

ниските крият риск от недостатъчно заделени средства за екологичните им задължения.

Обобщавайки, бизнесът и финансовите институции са на етап на *изкачване по кривата на учене* относно кръговата икономика. Докато регулациите се засилват и пазарният натиск от потребители и инвеститори за устойчивост нараства, счетоводната професия се сблъсква с нуждата от адаптация. Без промяна в счетоводните и финансови практики, кръговият прогрес може да се забави или спре (Fischer et al. 2022). Затова преодоляването на изброените предизвикателства – чрез обновяване на стандарти, обучение, инвестиции в системи и прозрачност – е критично за успешния преход към кръгова икономика.

6.4. Препоръки за прилагане на международния опит в българските предприятия, банки и публичния сектор

Предвид анализираните международни практики и идентифицираните предизвикателства, в тази секция се формулират конкретни препоръки за България – насочени към бизнеса, финансовите институции и публичния сектор. Целта е българските организации да се възползват от натрупания в глобален мащаб опит и да ускорят собствената си трансформация към кръгова икономика.

1. За българските предприятия (реален сектор):

- Интегриране на устойчивото (кръгово) счетоводство в корпоративната практика. Препоръчва се големите и средни компании в България да започнат поетапно внедряване на системи за отчитане на ресурси, отпадъци и въглероден отпечатък, в допълнение към финансовото счетоводство. Международният опит показва, че двойното счетоводство – финансово и екологично – дава по-пълна картина за бизнеса (Fischer et al. 2022; Vysochan et al. 2024). Българските фирми могат да използват утвърдени рамки като GRI стандартите или да се включат в инициативи като Circulytics, за да бенчмаркират своето представяне спрямо глобалните лидери.
- Въвеждане на вътрешни управленски инструменти за ресурсна ефективност. Българските производствени предприятия, в частност, биха имали полза от прилагането на методи като Material Flow Cost Accounting (MFCA), за да идентифицират “тесните места” и загубите на материали в производството си. Това не изисква законодателни промени – MFCA може да се внедри като доброволна практика, подкрепена от ръководството. Очакваният резултат е намаляване на разходите и отпадъците едновременно (Walls et al. 2023), което е особено ценно при нарастващи цени на суровините.

- Обучение и повишаване на капацитета на счетоводителите. Необходимо е професионалните счетоводители у нас да се запознаят с концепциите на кръговата икономика и устойчивост. Препоръчително е Институтът на дипломираните експерт-счетоводители в България (ИДЕС), висшите училища и бизнес асоциациите да организират обучения, семинари и практически ръководства по темата. Компаниите могат да насърчат своите финансови отдели да придобият знания за ESG отчитане, вкл. за новите европейски изисквания (CSRD и ESRS), за да бъдат подготвени и да превърнат отчитането на кръгови показатели в свое конкурентно предимство, а не просто в административно бреме.
- Стратегическо планиране за кръгов бизнес модел. Мениджмънтът на българските предприятия следва да разглежда счетоводната информация като стратегически инструмент. Препоръчва се изготвяне на *бизнес казуси* вътре във фирмите: например анализ „какво ако“ при въвеждане на продукт-линейка (take-back) или услуга вместо продажба – как това влияе на приходите, разходите, балансите. Такива анализи биха могли да се опрат на опита на чуждестранни компании (Philips, Michelin и др.) и да калкулират дългосрочните ползи (лоялни клиенти, по-ниски материални разходи, нови пазари). Ако счетоводните системи са настроени да проследяват тези показатели, преходът от план към изпълнение ще е по-плавен.

2. За финансовите институции (банки) в България:

- Интегриране на критериите за кръгова икономика в кредитната политика. Българските банки могат да черпят опит от колегите си в ЕС, които все повече използват таксономията за устойчиво финансиране на ЕС като ориентир. Тази таксономия включва категория „преход към кръгова икономика“ като един от шестте екологични приоритета. Препоръчително е банките да разработят *вътрешни насоки* за оценка на проекти и фирми от гледна точка на кръговост – например, при инвестиционен кредит за производствено оборудване да се дава по-благоприятна оценка, ако оборудването е енергийно ефективно, позволява използване на вторични суровини или е необходимо за схема за рециклиране. По този начин финансовият сектор ще насърчи кръговите инвестиции чрез по-ниски лихви или по-лесен достъп до финансиране.
- Разработване на финансови продукти в подкрепа на кръговата икономика. Международно се утвърдиха инструменти като „зелени облигации“ и „устойчиви кредити“, които обвързват условията по финансирането с постигането на определени устойчиви цели. Българските банки могат да създадат специфични кредитни линии или лизингови продукти за кръгови проекти – например кредит за внедряване на технология за рециклиране, при който част от главницата се опрощава, ако проектът

достигне определени нива на преработка на отпадъци. Подобни иновации биха позиционирали банките като партньори в устойчивия преход и биха привлекли ресурс от международни програми и фондове, които търсят местни посредници.

- Отчитане и публичност на финансирането на кръгови дейности. Препоръчва се банките и инвестиционните фондове да започнат да отчитат дела на своя портфейл, който отива в кръговата икономика. Това може да стане чрез използване на ключови показатели като „Зелен актив“ или „Кръгов актив“, които показват процентното съотношение на устойчивите инвестиции. Тази прозрачност не само ще изпълни бъдещите регулаторни изисквания (напр. по Регламента за таксономията и CSRD за банките), но и ще подобри репутацията на институциите сред международните партньори и клиенти, загрижени за устойчивостта.
- Капацитет и експертиза. Българските финансови анализатори и кредитни инспектори следва да се обучат да разбират кръговите бизнес модели. Това включва умения да се оценяват *нетрадиционни параметри* – например дълготрайност на продуктите, зависимост от първични ресурси, разходи по изваждане от употреба и др. Инвестирайки в такъв капацитет (чрез обучения, обмен на експертиза с водещи европейски банки, участие в проекти), българските банки ще могат по-точно да оценяват риска и потенциала на кръговите компании, вместо автоматично да ги класифицират като рискови поради отклонение от познатия модел.

3. За публичния сектор и регулаторите в България:

- Приемане на национална рамка за кръгова отчетност. На правителствено ниво е препоръчително да се разработи стратегия или пътна карта за внедряване на принципите на кръговата икономика в счетоводната и статистическата система. Това може да включва пилотно прилагане на Системата за екологично-икономически сметки (SEEA) в българската статистика – например, ежегодно публикуване на данни за природния капитал на страната, общото генериране и оползотворяване на отпадъци, въглеродна интензивност на БВП и др. Активното въвеждане на подобни екологични счетоводни сметки на всички нива – корпоративно, национално, глобално – е препоръчително (Балинов 2019), тъй като позволява по-добро интегриране на екосистемните услуги и природния капитал в икономическите отчети.
- Обновяване на нормативната уредба и насоки. Министерството на финансите, съвместно с ИДЕС, биха могли да издадат указания или дори да инициират промени в националните счетоводни стандарти, които да улеснят отчитането на кръгови операции. Например, указания за счетоводно отчитане на разширената отговорност на производителя (РОП) биха помогнали

на предприятията да осчетоводяват правилно разходите по изпълнение на изискванията на Закона за управление на отпадъците. Също така, насоки за доброволно оповестяване на кръгови показатели в годишните отчети (като приложение или част от доклада за дейността) биха стимулирали повече компании да споделят информация и да създадат база за сравнение.

- Публични инвестиции и примери. Държавата и общините сами могат да бъдат пример за кръгова отчетност, като прилагат принципите в публичните разходни програми. *Например*, при инфраструктурни проекти да се изисква анализ на разходите през жизнения цикъл (LCC – Life Cycle Costing) като част от одобрението на бюджета – така ще се отчетат бъдещите разходи за поддръжка, ремонт и крайно управление на отпадъците. В процеса на „зелени обществени поръчки“ може да се включи критерий за кръгова икономика – участниците да представят как ще бъде отчетено и постигнато рециклирането или повторното използване на материалите. Тези мерки биха повишили търсенето на кръгови решения и биха сигнализирали на частния сектор, че преходът към кръгова икономика е подкрепен на високо ниво.
- Сътрудничество с ЕС и достъп до финансиране. Българският публичен сектор следва активно да се възползва от европейските фондове и програми, насочени към кръговата икономика и устойчивите финанси. Чрез проекти по линия на Плана за възстановяване и устойчивост или структурните фондове, могат да се осигурят средства за изграждане на системи за мониторинг и отчетност (например национална платформа за проследяване на отпадъчните материали от производството до рециклирането). Това би улеснило и бизнеса, ако се създадат споделени бази данни и инструменти.

В заключение, прилагането на международния опит в България изисква координирани усилия. Бизнесът, финансовият сектор и държавните институции трябва да действат в синхрон: предприятията – да внедряват доброволно най-добрите счетоводни практики за кръговата икономика; банките – да адаптират критериите си и да насочат капитали към устойчиви проекти; държавата – да осигури подкрепяща рамка и стимули. Преходът към кръгова икономика е не само екологична необходимост, но и икономическа възможност – за по-висока ефективност, иновации и дългосрочна конкурентоспособност. Счетоводството, като система за измерване и отчетност, е в сърцето на този преход. Ако българските организации приложат наученото от световните лидери и адаптират своите счетоводни модели към кръговите принципи, те ще са по-добре подготвени за бъдещето и ще допринесат за устойчивото развитие на икономиката ни като цяло.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата колективна монография изследва съвременните тенденции и предизвикателства пред счетоводството в условията на преход към устойчива и кръгова икономика, със специален акцент върху три ключови измерения: ESG отчетността, интегрираната отчетност и регулаторните промени в контекста на стратегиите за устойчиво развитие. Въз основа на проведените теоретични анализи и емпирични проучвания могат да се открояят няколко основни изводи.

На първо място, теоретичната рамка на устойчивото развитие и кръговата икономика показва, че традиционното финансово счетоводство е недостатъчно, за да отрази новите реалности. Необходимостта от включване на нефинансови индикатори – свързани с икономия на ресурси, управление на отпадъци, социални ефекти и дългосрочна устойчивост – утвърждава ESG отчетността като естествено продължение на съществуващите модели.

На второ място, анализът на корпоративната практика разкрива, че оповестяването на екологични, социални и управленски показатели вече е неизменна част от отчетността, стимулирано от нарастващия натиск на инвеститори и заинтересовани страни. Прилагането на рамки като GRI повишава прозрачността и доверието, но съществуват рискове от повърхностно отчитане и „greenwashing“, което налага по-строги механизми за контрол и външна увереност.

Интегрираната отчетност се утвърждава като модел, който обединява финансовата и нефинансовата информация в единна, холистична рамка. Този подход подобрява полезността на корпоративните отчети и връзката със заинтересованите страни, като представя създаването на стойност чрез различните капитали – финансов, производствен, интелектуален, човешки, социален и природен. Ползите от интегрираната отчетност са свързани с повишена отговорност и по-ясна ориентация към бъдещето, но за да се реализират в пълна степен, е необходима висока степен на качество и реална интеграция на информацията.

Регулаторната среда, както на европейско, така и на международно равнище, се оказва решаващ фактор за трансформацията на устойчивата отчетност от доброволна към задължителна практика. Новите директиви и стандарти – CSRD, ESRS, ISSB – създават предпоставки за по-висока прозрачност и съпоставимост на данните, но поставят и значителни предизвикателства пред организациите, които трябва да изградят капацитет и да адаптират процесите си. Сближаването на различните рамки е ключово

условие за преодоляване на фрагментацията и осигуряване на надеждност на публикуваната информация.

Разработената в колективната монография методика за оценка на ESG и интегрираната отчетност е оригинален принос както в научен, така и в практико-приложен план. Чрез критериите за прозрачност, надеждност и съответствие се предоставя инструмент за измерване на качеството на нефинансовите разкрития. Емпиричното прилагане на методиката показа, че макар предприятията все по-често да оповестяват ESG данни, интегрирането на показатели за кръгова икономика все още е недостатъчно. Наблюдава се обаче положителна връзка между нивото на откритост и по-доброто екологично представяне, което потвърждава значимостта на отчетността като стимул за устойчиво поведение.

Изследователските хипотези, формулирани във въведението, намериха потвърждение в следното:

1. Интегрирането на ESG факторите и принципите на кръговата икономика в отчетността предоставя по-пълна и значима информация за заинтересованите страни и подобрява разбирането за създаваната дългосрочна стойност.
2. Интегрираната отчетност се утвърди като ефективен подход за представяне на цялостното представяне на предприятията и повишава полезността на отчетите за инвеститори и други ползватели.
3. Регулаторната намеса е ключов механизъм за масовото въвеждане на ESG и интегрираната отчетност, като ускорява процесите и намалява риска от изоставане в оповестяването на нефинансова информация.

Научните приноси на разработката се изразяват в обогатяване на концептуалната основа на счетоводството чрез интегриране на устойчивото развитие, ESG и кръговата икономика, в разработването на оригинална методика за оценка на качеството на ESG отчетността и в задълбочения анализ на международните и европейските регулации.

От практическа гледна точка колективната монография предлага конкретни препоръки към предприятията, регулаторите и професионалните организации, в т.ч.: за бизнеса – внедряване на системи за мониторинг и оповестяване на ESG показатели; за регулаторите – насоки за унифициране на критериите и намаляване на административната тежест; за професионалната общност – развитие на обучения и механизми за външна проверка на нефинансовите отчети. Разработената методика може да се използва и като инструмент за самооценка и подобрение на отчетността.

В заключение, изследването откроява и възможни направления за бъдещи изследвания: връзката между отчетността и реалното устойчиво представяне; развитие на метрики за кръгова икономика; дигитализация на процесите чрез блокчейн и автоматизирани системи; секторни и международни сравнения за разкриване на специфични предизвикателства и добри практики. Тези перспективи ще допринесат за допълнително сближаване на концепциите за ESG, интегрирана отчетност и кръгова икономика, както и за укрепване на ролята на счетоводството като стратегически инструмент в прехода към устойчиви бизнес модели.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

"A GRI Resource Document In Support of the Public Agency Sector Supplement Project." 2004. GRI. https://www.aeca.es/old/comisiones/rsc/documentos_fundamentales_rsc/gri/resource_documents/gri_public_agency_resource_document.pdf.

Abeysekera, Indra. 2013. "A Template for Integrated Reporting." *Journal of Intellectual Capital* 14 (2): 227–45. https://doi.org/10.1108/14691931311323869.

Accounting for Sustainability. 2023. "Accounting for Sustainability Project (A4S)." March 30. https://www.accountingforsustainability.org/en/index.html.

Adams, Carol. 2023. *Public Sector Sustainability Reporting: Time to Step It Up*. Chartered Institute of Public Finance and Accountancy (CIPFA).

Adams, Carol A. 2015. "The International Integrated Reporting Council: A Call to Action." *Critical Perspectives on Accounting* 27 (March): 23–28. https://doi.org/10.1016/j.cpa.2014.07.001.

Adams, Carol A. 2017. "Conceptualising the Contemporary Corporate Value Creation Process." *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 30 (4): 906–31. https://doi.org/10.1108/AAAJ-04-2016-2529.

Adams, Sarah, and Roger Simnett. 2011. "Integrated Reporting: An Opportunity for Australia's Not-for-Profit Sector: Integrated Reporting for Not-for-Profit Sector." *Australian Accounting Review* 21 (3): 292–301. https://doi.org/10.1111/j.1835-2561.2011.00143.x.

AICPA & CIMA. 2016. "Integrated Reporting in the Public Sector." https://www.aicpa-cima.com/resources/download/integrated-reporting-in-the-public-sector.

AMF. n.d. "Taxonomy Regulation - Article 8: On Reporting Obligations of Companies." Accessed July 15, 2025. https://www.amf-france.org/en/news-publications/depth/taxonomy.

Asam, Dominik, Jürgen Ernstberger, and Gunther Friedl. 2025. "How Carbon Accounting Supports Corporate Decarbonization." *Foundations and Trends® in Accounting* 19 (3–4): 46–77. https://doi.org/10.1561/1400000080-3.

Atanasov, Atanas. 2023a. "Digitalization of Sustainability Reporting - Current Trends and Future Problems." In *Cutting-Edge Business Technologies in the Big Data Era*, edited by Saad G. Yaseen, vol. 135. Studies in Big Data. Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-42463-2_5.

Atanasov, Atanas. 2023b. "Digitalization of Sustainability Reporting - Current Trends and Future Problems." In *Cutting-Edge Business Technologies in the Big Data Era*, edited by Saad G. Yaseen, vol. 135. Studies in Big Data. Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-42463-2_5.

Atanasov, Atanas, Galina Chipriyanova, and Radosveta Krasteva-Hristova. 2023. "Integration of Digital Technologies in Corporate Social Responsibility (CSR) Activities: A Systematic Literature Review and Bibliometric Analysis." *Journal of Risk and Financial Management* 16 (8): 373. https://doi.org/10.3390/jrfm16080373.

Ball, Amanda, and Suzana Grubnic. 2007. "Sustainability Accounting and Accountability in the Public Sector." In *Sustainability Accounting and Accountability*. Routledge.

BASF SE. 2025. "BASF Report 2024: Integrated Corporate Report." https://www.basf.com/dam/jcr:a0caf160-c019-40b1-a4ea-eaedb29b0685/basf/www/gl

obal/documents/en/investor-relations/calendar-and-publications/reports/2025/BASF_Report_2024.pdf.

Beck, Cornelia, John Dumay, and Geoffrey Frost. 2017. “In Pursuit of a ‘Single Source of Truth’: From Threatened Legitimacy to Integrated Reporting.” *Journal of Business Ethics* 141 (1): 191–205. https://doi.org/10.1007/s10551-014-2423-1.

Biondi, Lucia, and Enrico Bracci. 2018. “Sustainability, Popular and Integrated Reporting in the Public Sector: A Fad and Fashion Perspective.” *Sustainability* 10 (9): 3112. https://doi.org/10.3390/su10093112.

Blagoeva, Nadezhda, Vanya Georgieva, and Delyana Dimova. 2023. “Relationship between GDP and Municipal Waste: Regional Disparities and Implication for Waste Management Policies.” *Sustainability* 15 (21): 15193. https://doi.org/10.3390/su152115193.

Bose, Satyajit. 2020. “Evolution of ESG Reporting Frameworks.” In *Values at Work*. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-55613-6_2.

Branquart, Camille. 2025. “Breaking Down the VSME: The Foundation for the New Voluntary Standards.” VSME: The Foundation for the New Voluntary Standards, April 18. https://www.greenomy.io/blog/vsme-voluntary-standards.

Bryan, Katharina. 2022. “Sustainability Reporting at EU Level: Leading by Example?” *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management* 34 (3): 488–97. https://doi.org/10.1108/JPBAFM-05-2021-0083.

Burritt, Roger L., and Stefan Schaltegger. 2010. “Sustainability Accounting and Reporting: Fad or Trend?” *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 23 (7): 829–46. https://doi.org/10.1108/09513571011080144.

Camilleri, Mark Anthony. 2018. “Theoretical Insights on Integrated Reporting: The Inclusion of Non-Financial Capitals in Corporate Disclosures.” *Corporate Communications: An International Journal* 23 (4): 567–81. https://doi.org/10.1108/ccij-01-2018-0016.

Capital Requirements Directive VI (CRD VI) — Proposal (2023).

CDP. 2023. “CDP Disclosure System and Methodology.” https://www.cdp.net/.

Chen, Simin, Yu Song, and Peng Gao. 2023. “Environmental, Social, and Governance (ESG) Performance and Financial Outcomes: Analyzing the Impact of ESG on Financial Performance.” *Journal of Environmental Management* 345 (November): 118829. https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.118829.

Chen, Yingyu, and Jun Ren. 2025. “How Does Digital Transformation Improve ESG Performance? Empirical Research from 396 Enterprises.” *International Entrepreneurship and Management Journal* 21 (1). https://doi.org/10.1007/s11365-024-01011-2.

Chipriyanov, Mihail, Galina Chipriyanova, Radosveta Krasteva-Hristova, Atanas Atanasov, and Kiril Luchkov. 2024. “Researching the Impact of Corporate Social Responsibility on Economic Growth and Inequality: Methodological Aspects.” *Journal of Risk and Financial Management* 17 (12): 546. https://doi.org/10.3390/jrfm17120546.

Chipriyanova, Galina, Atanas Atanasov, and Radosveta Krasteva-Hristova. 2024. “ENVIRONMENTAL MANAGEMENT FOR SUSTAINABLE BUSINESS IN CHEMICAL INDUSTRY IN BULGARIA.” *ENVIRONMENT. TECHNOLOGIES. RESOURCES. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* 1 (June): 95–101. https://doi.org/10.17770/etr2024vol1.7971.

Chipriyanova, Galina, and Radosveta Krasteva-Hristova. 2023. “TECHNOLOGICAL ASPECTS OF ACCOUNTING AUTOMATION SYSTEM AS A DECISION SUPPORT SYSTEM.” *ENVIRONMENT. TECHNOLOGIES. RESOURCES.*

Proceedings of the International Scientific and Practical Conference 2 (June): 28–33. https://doi.org/10.17770/etr2023vol2.7309.

CIPFA. 2021a. *Evolving Climate Accountability: A Global Review of Public Sector Environmental Reporting*. CIPFA.

CIPFA. 2021b. "Sustainability Reporting in the Public Sector." https://www.cipfa.org/protecting-place-and-planet/sustainability-reporting.

CIPFA. n.d. "Setting Sustainability Standards for the Public Sector." Accessed October 1, 2025. https://www.cipfa.org/cipfa-thinks/insight/sustainability-insights/setting-sustainability-standards-for-the-public-sector.

Cohen, Sandra, and Sotirios Karatzimas. 2015. "Debate: Reforming Greek Government Accounting." *Public Money & Management* 35 (3): 178–80. https://doi.org/10.1080/09540962.2015.1027489.

Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 Supplementing Directive 2013/34/EU as Regards European Sustainability Reporting Standards (ESRS) (2023). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2772/2023-12-22/eng.

Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 Supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as Regards Sustainability Reporting Standards, Pub. L. No. L 339, 164 (2023). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R2772.

"Consultation Paper, Advancing Public Sector Sustainability Reporting | IPSASB." 2022. May 9. https://www.ipsasb.org/publications/consultation-paper-advancing-public-sector-sustainability-reporting.

"Corporate Sustainability Reporting - European Commission." n.d. Accessed July 15, 2025. https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en.

De Villiers, Charl, Leonardo Rinaldi, and Jeffrey Unerman. 2014. "Integrated Reporting: Insights, Gaps and an Agenda for Future Research." *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 27 (7): 1042–67. https://doi.org/10.1108/AAAJ-06-2014-1736.

Deloitte. 2025. "European Commission Proposes Reduction in Sustainability Reporting and Due Diligence Requirements — Considerations for U.S. Entities." https://dart.deloitte.com/publications/deloitte/heads-up/2025/eu-commission-omnibus-proposal-sustainability-reporting-reduction-csrd.

Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 Amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as Regards Corporate Sustainability Reporting, Pub. L. No. L 322 (2022). https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj.

Directive (EU) 2022/2464 on Corporate Sustainability Reporting (CSRD), L322 Official Journal of the European Union 15 (2022).

DPC. 2024. "Законови Промени За ESG Съответствие: Какво Означава За Българските Компании?" October 22. https://www.dpc.bg/bg-insights/legislative-changes-for-esg-compliance-what-does-it-mean-for-bulgarian-companies.

Dumay, John, Cristiana Bernardi, James Guthrie, and Paola Demartini. 2016. "Integrated Reporting: A Structured Literature Review." *Accounting Forum* 40 (3): 166–85. https://doi.org/10.1016/j.accfor.2016.06.001.

Dumay, John, and Tim Dai. 2017. "Integrated Thinking as a Cultural Control?" *Meditari Accountancy Research* 25 (4): 574–604. https://doi.org/10.1108/MEDAR-07-2016-0067.

Dumitru, Valentin Florentin, Bogdan-Ștefan Ionescu, Sînziana-Maria Rîndașu, Laura-Eugenia-Lavinia Barna, and Alexandru-Mihai Crîjman. 2023. “Implications for Sustainability Accounting and Reporting in the Context of the Automation-Driven Evolution of ERP Systems.” *Electronics* 12 (8): 1819. https://doi.org/10.3390/electronics12081819.

Durante, Ianira. 2024. “Unpacking the ISSB New Sustainability Standards: IFRS S1 and IFRS S2.” https://www.wolterskluwer.com/en/expert-insights/issb-new-sustainability-standards.

EBA. 2022. “Final Draft Implementing Technical Standards on Prudential Disclosures on ESG Risks in Accordance with Article 449a CRR (EBA/ITS/2022/01).” European Banking Authority. https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Publications/Draft%20Technical%20Standards/2022/1026171/EBA%20draft%20ITS%20on%20Pillar%203%20disclosures%20on%20ESG%20risks.pdf.

EBA. 2025. “Final Guidelines on the Management of ESG Risks.” European Banking Authority, January 8. https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/2025-01/fb22982a-d69d-42cc-9d62-1023497ad58a/Final%20Guidelines%20on%20the%20management%20of%20ESG%20risks.pdf.

EFRAG. 2024. “Voluntary Sustainability Reporting Standard for Non-Listed Micro, Small and Medium-Sized Undertakings (VSME).” https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/VSME%20Standard.pdf.

EFRAG. 2025a. *State of Play 2025 – Reporting Practices and Readiness of European Companies on the ESRS Implementation Journey*. European Financial Reporting Advisory Group. https://www.efrag.org/assets/download?asseturl=/sites/webpublishing/SiteAssets/EFRAG_State%20of%20Play%202025%20Report%20final.pdf.

EFRAG. 2025b. *State of Play 2025 – Reporting Practices and Readiness of European Companies on the ESRS Implementation Journey*. European Financial Reporting Advisory Group. https://www.efrag.org/sites/default/files/media/document/2025-07/EFRAG_State%20of%20Play%202025%20Report_0.pdf.

Ekaristi, Clara Yully Diana, Dwi Cahyo Utomo, and Abdul Rohman. 2025. “Big Data and AI in Esg Performance Measurement: A Bibliometric Analysis.” *Edelweiss Applied Science and Technology* 9 (5): 2732–49. https://doi.org/10.55214/25768484.v9i5.7587.

EnBW Energie Baden-Württemberg AG. 2025. “Annual Report 2024.” https://www.enbw.com/annual-report-2024/.

Envoria. 2025. “The Significance of the VSME Standard before and after the Omnibus Proposal.”

ESG Help Desk. 2025. “Други Ресурси / ESG Help Desk / Стопански Факултет / Факултети / Университетът / Начало - Софийски Университет ‘Св. Климент Охридски.’” https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/stopanski_fakultet/esg_help_desk/drugi_resursi.

Eulerich, Marc, Annika Bonrath, and Vanessa Isabell Kasper Lopez. 2022. “Internal Auditor’s Role in ESG Disclosure and Assurance: An Analysis of Practical Insights.” *Corporate Ownership & Control* 20 (1): 78–86.

Euro Advisers. 2024. “България прие ESG промените и зеленото счетоводство влезе при бизнеса. Какво следва и за кого?” August 21.

http://euroadvisers.eu/bg/%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B5-esg-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B8-%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D1%81.

European Central Bank. 2023. *ECB Banking Supervision Priorities 2023–2025*. European Central Bank. https://www.bankingsupervision.europa.eu.

European Commission. 2014. "Directive 2014/95/EU on Disclosure of Non-Financial and Diversity Information by Certain Large Undertakings and Groups (Directive 2014/95/EU)." https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0095.

European Commission. 2019. "European Green Deal | EUR-Lex." https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:4438420.

European Commission. 2020. "Europe's Moment: Repair and Prepare for the next Generation (COM/2020/456 Final)." https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0456.

European Commission. 2025a. "Commission Adopts 'Quick Fix' for Companies Already Conducting Corporate Sustainability Reporting - European Commission." https://finance.ec.europa.eu/publications/commission-adopts-quick-fix-companies-already-conducting-corporate-sustainability-reporting_en.

European Commission. 2025b. "Omnibus I: Proposal to Simplify Sustainability Reporting and Due Diligence Legislation (COM(2025) 80; COM(2025) 81; COM(2025) 87). Secretariat-General." https://commission.europa.eu/publications/omnibus-i_en.

European Commission. 2025c. "Omnibus II: Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL Amending Directives 2006/43/EC, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 and (EU) 2024/1760 as Regards Certain Corporate Sustainability Reporting and Due Diligence Requirements." https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025PC0081.

European Commission. 2021a. "'Fit for 55': Delivering the EU's 2030 Climate Target on the Way to Climate Neutrality (COM/2021/550 Final)." https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0550.

European Environment Agency. 2024. "Circular Economy Country Profile 2024 – Bulgaria." https://www.eea.europa.eu/.../bulgaria_2024-ce-country-profile_final.pdf.

European Environment Agency. n.d. "Ефективно използване на ресурсите и отпадъците." Страница. European Environment Agency. Accessed July 15, 2025. https://www.eea.europa.eu/bg/themes/waste/intro.

European Parliament & Council. 2025. "Directive - 2025/794 - EN - VSME Directive - EUR-Lex." https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2025/794/oj/eng.

EUROSAI, and ECIIA. 2021. "Integrated Reporting in the Public Sector: How Is the Research Developing." https://www.eurosai.org/handle404?exporturi=/export/sites/eurosai/.content/documents/Integrated-Reporting-in-the-European-Public-Sector.pdf.

Farneti, Federica, Federica Casonato, Monica Montecalvo, and Charl De Villiers. 2019. "The Influence of Integrated Reporting and Stakeholder Information Needs on the Disclosure of Social Information in a State-Owned Enterprise." *Meditari Accountancy Research* 27 (4): 556–79. https://doi.org/10.1108/MEDAR-01-2019-0436.

Feng, Tianyuan, Lorne Cummings, and Dale Tweedie. 2017. "Exploring Integrated Thinking in Integrated Reporting – an Exploratory Study in Australia." *Journal of Intellectual Capital* 18 (2): 330–53. https://doi.org/10.1108/JIC-06-2016-0068.

Ferdous, S., F.N. Chowdhury, M.L. Ali, M. Bodrud-Doza, and M.M. Rahman. 2022. "Assessment of Urban Sanitation Status and Management Gaps in a Metropolitan City, Bangladesh: Potential Challenges to Achieve SDG 6." *Frontiers in Water* 4. Scopus. https://doi.org/10.3389/frwa.2022.950887.

Figueira, Inês, Ana Rita Domingues, Sandra Caeiro, et al. 2018. "Sustainability Policies and Practices in Public Sector Organisations: The Case of the Portuguese Central Public Administration." *Journal of Cleaner Production* 202 (November): 616–30. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.07.244.

Fischer, Aglaia, Lucas Geusebroek, and Marvin Nusseck. 2022. "Financial Accounting Must Enable the Circular Economy." IFAC, March 3. https://www.ifac.org/knowledge-gateway/discussion/financial-accounting-must-enable-circular-economy.

Georgieva, Daniela. 2025. "Sustainability Reporting in Public Sector Organizations." *Economics and Computer Science*.

Georgieva, Vanya. 2024a. "Analysis of Agricultural Emissions and Economic Growth in Europe in Search of Ecological Balance." *Open Agriculture* 9 (1): 20220373. https://doi.org/10.1515/opag-2022-0373.

Georgieva, Vanya. 2024b. "Environmental Investments and Climate Change: How Environmental Protection Expenditure and Gross Domestic Product Affect Emissions in the European Union." *Journal of Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems* 12 (4): 1–17. https://doi.org/10.13044/j.sdewes.d12.0528.

Georgieva, Vanya. 2024c. "Increasing or Decreasing Scale? The Pros and Cons of Farm Size for Financial Sustainability." *Agris On-Line Papers in Economics and Informatics* 16 (2): 39–49. https://doi.org/10.7160/aol.2024.160203.

Georgieva, Vanya, Gueorgui Guerov, and Nadezhda Blagoeva. 2024. *Impact of Economic and Environmental Factors on Agricultural Product Pricing in the EU*. 674.5 kB. Pdf, 674.5 kB. https://doi.org/10.22004/AG.ECON.355990.

Global Reporting Initiative. 2023. "GRI Standards." https://www.globalreporting.org/standards/.

Global Reporting Initiative (GRI). 2005. *Sector Supplement for Public Agencies*. Global Reporting Initiative.

Gökten, Soner, Yildiz Ozerhan, and Pinar Okan Gökten. 2020. "The Historical Development of Sustainability Reporting: A Periodic Approach." *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości* 107 (163): 99–118. https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.2466.

Gray, Sidney J., Niclas Hellman, and Mariya N. Ivanova. 2019. "Extractive Industries Reporting: A Review of Accounting Challenges and the Research Literature." *Abacus* 55 (1): 42–91. https://doi.org/10.1111/abac.12147.

Green Central Banking. 2025. "ECB Adds Climate to Its Collateral Framework." Green Central Banking, July 31. https://greencentralbanking.com/2025/07/31/ecb-adds-climate-to-its-collateral-framework/.

GRI. 2014. "GRI G4 Construction and Real Estate SectorxDisclosures." May 12. https://cdn2.hubspot.net/hubfs/2642721/Recursos/Guias%20y%20Estandares/Suplementos%20sectoriales%20G4/GRI-G4-Construction-and-Real-Estate-Sector-Disclosures.pdf.

Grunewald, Karsten, Roland Zieschank, Johannes Förster, Bernd Hansjürgens, and Tobias Wildner. 2024. "The Future of Economic Reporting: Ecosystem Services and Biodiversity in Government and Corporate Accounting." *One Ecosystem* 9 (September): e131326. https://doi.org/10.3897/oneeco.9.e131326.

Guthrie, James, Francesca Manes-Rossi, and Rebecca Levy Orelli. 2017. “Integrated Reporting and Integrated Thinking in Italian Public Sector Organisations.” *Meditari Accountancy Research* 25 (4): 553–73. https://doi.org/10.1108/MEDAR-06-2017-0155.

Hacker, Violaine. 2023. “The Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD): Compliance Requirements for Companies.” https://www.reforestaction.com/en/magazine/corporate-sustainability-reporting-directive-csrd-compliance-requirements-companies-12.

Hyk, Vasyl, Oleh Vysochan, and Olha Vysochan. 2022. “Integrated Reporting Of Mining Enterprises: Bibliometric Analysis.” *Studies in Business and Economics* 17 (3): 90–99. https://ideas.repec.org//a/blg/journl/v17y2022i3p90-99.html.

ICAEW. 2023. “Accounting for the Circular Economy in ESG Reporting.” ICAEW. https://www.icaew.com/insights/viewpoints-on-the-news/2023/apr-2023/accounting-for-the-circular-economy-in-esg-reporting.

ICLG (Global Legal Group). 2025. “Environmental, Social & Governance Law: Bulgaria (2025).” ICLG - Environmental, Social & Governance Law, January 3. https://iclg.com/practice-areas/environmental-social-and-governance-law/bulgaria.

IFRS. 2021. “IFRS - International Sustainability Standards Board.” https://www.ifrs.org/groups/international-sustainability-standards-board/.

“IFRS - IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-Related Financial Information.” n.d. Accessed October 1, 2025. https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/ifrs-s1-general-requirements/.

“IFRS - IFRS S2 Climate-Related Disclosures.” n.d. Accessed October 1, 2025. https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/ifrs-s2-climate-related-disclosures/.

“IFRS - ISSB Issues Inaugural Global Sustainability Disclosure Standards.” n.d. Accessed July 15, 2025. https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2023/06/issb-issues-ifrs-s1-ifrs-s2/.

IFRS Foundation & EFRAG. 2024. “IFRS Foundation and EFRAG Publish Interoperability Guidance.” IFRS Foundation, May 2. https://www.efrag.org/sites/default/files/.../Interoperability%20Guidance_press%20release_2May_FINAL.pdf.

IIRC. 2021. “The International <IR> Framework.” https://integratedreporting.ifrs.org/international-framework-downloads/.

International Business School (IBS), Sofia / Международно Висше Бизнес Училище (МВБУ). 2023. *Сборник доклади: Устойчиво развитие – кръгова икономика, критични инфраструктури, зелен преход / Conference Proceedings: Sustainable Development – Circular Economy, Critical Infrastructures, Green Transition*. IBS Sofia. https://ibsedu.bg/wp-content/uploads/2023/11/sbornik_full_prepress_cover.pdf.

International Integrated Reporting Council, CIPFA & World Bank. 2016. “Integrated Thinking and Reporting: Focusing on Value Creation in the Public Sector.” https://documents1.worldbank.org/curated/en/299271472736350366/pdf/107204.pdf.

Jankalová, Miriam, and Radoslav Jankal. 2024. “Review of Sustainability Accounting Terms.” *Administrative Sciences* 14 (7): 137. https://doi.org/10.3390/admsci14070137.

Jessen, Jasmin. 2025. “EFRAG: Are Companies Struggling with Sustainability Reports?” *Sustainability Magazine*, August 13. https://sustainabilitymag.com/news/efrag-eu-firms-struggle-with-first-sustainability-reports.

Kannenberg, Linda, and Philipp Schreck. 2019. “Integrated Reporting: Boon or Bane? A Review of Empirical Research on Its Determinants and Implications.” *Journal of Business Economics* 89 (5): 515–67. https://doi.org/10.1007/s11573-018-0922-8.

Katsikas, Epameinondas, Francesca Manes Rossi, and Rebecca L. Orelli. 2017. *Towards Integrated Reporting: Accounting Change in the Public Sector*. SpringerBriefs in Accounting. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-47235-5.

Khan, Yusuf, and Kim Mackrael. 2025. “Europe Is Looking to Roll Back Climate Accounting Rules.” WSJ Pro. *Wall Street Journal*, February 7. https://www.wsj.com/articles/europe-is-looking-to-roll-back-climate-accounting-rules-32c72856.

KPMG. 2024a. “Driving Circularity in a Multinational.” KPMG International. https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/nl/pdf/2024/services/philips-circular-revenue.pdf.

KPMG. 2024b. “ESG Reporting Standards Have Arrived: Here’s What You Need to Know.” https://www.rbccm.com/en/story/story.page?dcr=templatedata/article/story/data/2023/06/esg-reporting-standards-have-arrived-heres-what-you-need-to-know.

KPMG. 2024c. “Survey of Sustainability Reporting 2024.” KPMG International. https://kpmg.com/dk/en/esg/survey-of-sustainability-reporting-2024.html.

KPMG. 2024d. “The Move to Mandatory Reporting: Survey of Sustainability Reporting 2024.” KPMG. https://kpmg.com/xx/en/our-insights/esg/the-move-to-mandatory-reporting.html.

KPMG International. 2023. “ESG Assurance Maturity Index 2023: The Path to Enhanced ESG Transparency.” https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2023/09/esg-maturity-report-2023.pdf.

Krastev, B., and R. Krasteva-Hristova. 2024. “Challenges and Trends in Green Finance in the Context of Sustainable Development—A Bibliometric Analysis.” *Journal of Risk and Financial Management* 17 (7). Scopus. https://doi.org/10.3390/jrfm17070301.

Krastev, Biser, Petar Petkov, Vesela Angelova, Stefan Angelov, and Tsvetomir Nechev. 2023. *THE ROLE OF PROJECT FINANCING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE GREEN ECONOMY*. UARD Yearbook, vol. 11.

Krasteva-Hristova, Radosveta. 2025. *Mapping the Landscape of Sustainability Reporting: A Biblio-Metric Analysis across ESG, Circular Economy, and Integrated Reporting with Sectoral Perspectives*. https://doi.org/10.17605/OSF.IO/JKSNA.

Lambooy, Tineke, Rosemarie Hordijk, and Willem Bijveld. 2014. “Communicating about Integrating Sustainability in Corporate Strategy: Motivations and Regulatory Environments of Integrated Reporting from a European and Dutch Perspective.” In *Critical Studies on Corporate Responsibility, Governance and Sustainability*, edited by Ralph Tench, William Sun, and Brian Jones, vol. 6. Emerald Group Publishing Limited. https://doi.org/10.1108/S2043-9059(2014)0000006021.

Lovegrove (UK), Simon, and Floortje Nagelkerke (NL). 2025. “EBA Consults on Draft Guidelines on ESG Scenario Analysis.” *Global Regulation Tomorrow*, January 17. https://www.regulationtomorrow.com/france/eba-consults-on-draft-guidelines-on-esg-scenario-analysis/.

Lydia, Habhab. 2016. “Integrated Thinking and Reporting (IR) Focusing on Value Creation in the Public Sector : An Introduction for Leaders.” Text/HTML. World Bank. https://documents.worldbank.org/pt/publication/documents-reports/documentdetail/299271472736350366.

Manes-Rossi, Francesca. 2018. “Is Integrated Reporting a New Challenge for Public Sector Entities?” *African Journal of Business Management* 12 (7): 172–87. https://doi.org/10.5897/AJBM2018.8498.

Manes-Rossi, Francesca, Giuseppe Nicolò, and Daniela Argento. 2020. “Non-Financial Reporting Formats in Public Sector Organizations: A Structured Literature Review.” *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management* 32 (4): 639–69. https://doi.org/10.1108/JPBAFM-03-2020-0037.

Manes-Rossi, Francesca, Giuseppe Nicolò, and Paolo Tartaglia Polcini. 2018. “New Trends in Intellectual Capital Reporting: Exploring Online Intellectual Capital Disclosure in Italian Universities.” *Journal of Intellectual Capital* 19 (4): 814–35. https://doi.org/10.1108/JIC-09-2017-0119.

Manes-Rossi, Francesca, Adriana Tiron-Tudor, Giuseppe Nicolò, and Gianluca Zanellato. 2018. “Ensuring More Sustainable Reporting in Europe Using Non-Financial Disclosure—De Facto and De Jure Evidence.” *Sustainability* 10 (4): 1162. https://doi.org/10.3390/su10041162.

Maniora, Janine. 2017. “Is Integrated Reporting Really the Superior Mechanism for the Integration of Ethics into the Core Business Model? An Empirical Analysis.” *Journal of Business Ethics* 140 (4): 755–86. https://doi.org/10.1007/s10551-015-2874-z.

March 2005 Update of GRI – Sustainability-Reports.Com. n.d. Accessed October 1, 2025. https://www.sustainability-reports.com/titel-761/.

Matuszyk, Iwona, and Bartosz Rymkiewicz. 2018. “Integrated Reporting as a Tool for Communicating with Stakeholders – Advantages and Disadvantages.” *E3S Web of Conferences* 35: 06004. https://doi.org/10.1051/e3sconf/20183506004.

McNally, Mary-Anne, Dannielle Cerbone, and Warren Maroun. 2017. “Exploring the Challenges of Preparing an Integrated Report.” *Meditari Accountancy Research* 25 (4): 481–504. https://doi.org/10.1108/MEDAR-10-2016-0085.

Mehmandoost Kotlar, Ali. 2025. “Comment on ‘EU Taxonomy: Mission Impossible’ by Kooths (2023).” *The Economists’ Voice* 22 (1): 173–80. https://doi.org/10.1515/ev-2024-0077.

Migliavacca, Alessandro. 2025. *Accounting for Sustainable Business: Integrating CSR and ESG Principles*. Routledge.

Miloiu, Silviu, Atanas Atanasov, Galina Chipriyanova, and Radosveta Krasteva-Hristova. 2023. “THE GREEN AND SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT.” *Business Management* 33 (3). https://doi.org/10.58861/tae.bm.2023.3.05.

Mio, Chiara, Fasan Marco, and Rubens Pauluzzo. 2016. “Internal Application of IR Principles: Generali’s Internal Integrated Reporting.” *Journal of Cleaner Production* 139 (December): 204–18. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.07.149.

Mock, Marcel, Nicolás Gonzálvez-Gallego, and Stefan Razik. 2021. “The Role of Integrated Reporting in Enhancing Corporate Transparency and Communication.” *Business Ethics and Leadership* 5 (4): 76–89. https://doi.org/10.21272/bel.5(4).76-89.2021.

Mohammed, Nor Farizal, Md. Shafiqul Islam, Norziana Lokman, Nik Haslizawaty Abdul Halim, and Fauziah Yusof. 2023. “Benefits and Obstacles of Integrated Reporting in the Public Sector.” November 15, 411–18. https://doi.org/10.15405/epsbs.2023.11.34.

Muhi, Mustafa Ahmed, and Mounir Benaissa. 2023. “The Impact of Integrated Reporting on Improving the Quality of Financial Reporting.” *International Journal of Professional Business Review* 8 (5): e01737. https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i5.1737.

Mushtaq, Asif, and Mohiuddin Sangmi. 2024. “Impact of Voluntary Integrated Reporting on Firm Value: Evidence from Asia.” *International Journal of Research in Finance and Management* 7 (2): 653–60. https://doi.org/10.33545/26175754.2024.v7.i2g.517.

Nada, Omar Hassan Ali, and Zsuzsanna Győri. 2023. “Measuring the Integrated Reporting Quality in Europe: Balanced Scorecard Perspectives.” *Journal of Financial Reporting and Accounting*, ahead of print, November 29. https://doi.org/10.1108/JFRA-03-2023-0134.

Nicholls, J., and B. Carpenter. 2023. *Impact Transparency in Public Sector Accounting. Input Paper to the Impact Taskforce (ITF) Produced by Social Value International (SVI)*. https://www.impact-taskforce.com/media/qpgp3l34/svi-impact-transparency-in-public-sector-accounting.pdf.

Nikolova, Bistra. 2025. “Sustainable Development Reporting in Public Sector Institutions Andagencies.” *Economics and Computer Science*.

Nistor, Cristina Silvia, Cristina Alexandrina Stefanescu, Tudor Oprisor, and Andrei Razvan Crisan. 2019. “Approaching Public Sector Transparency through an Integrated Reporting Benchmark.” *Journal of Financial Reporting and Accounting* 17 (2): 249–70. https://doi.org/10.1108/JFRA-06-2017-0048.

Novo Nordisk A/S. 2025. “Annual Report 2024.” https://www.novonordisk.com/investors/annual-report.html.

Nuccio, Elbano de. 2020. “From Non-Financial Disclosure to Integrated Reporting.” IFAC, February 18. https://www.ifac.org/knowledge-gateway/discussion/non-financial-disclosure-integrated-reporting.

OECD. 2024. *OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises 2024*. OECD. https://doi.org/10.1787/18a24f43-en.

Oliver, Judy, Gillian Vesty, and Albie Brooks. 2016. “Conceptualising Integrated Thinking in Practice.” *Managerial Auditing Journal* 31 (2): 228–48. https://doi.org/10.1108/maj-10-2015-1253.

Oprisor, Tudor, Adriana Tiron-Tudor, Babes-Bolyai University of Cluj-Napoca, Cristina Silvia Nistor, and Babes-Bolyai University of Cluj-Napoca. 2016. “The Integrated Reporting System: A New Accountability Enhancement Tool for Public Sector Entities.” *Audit Financiar* 14 (139): 747. https://doi.org/10.20869/AUDITF/2016/139/747.

Ozili, Peterson K. 2021. “Sustainability Accounting.” SSRN Scholarly Paper No. 3803384. Social Science Research Network. https://doi.org/10.2139/ssrn.3803384.

Papradanova, Diana, Silviya Kostova, and Ventsislav Vechev. 2025. “Sustainability Reporting in Bulgaria.” In *Corporate Sustainability Reporting in Central and Eastern European Companies*, 1st ed., by Marzena Remlein and Ana Rep Romić. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003451884-4.

Philips N.V. 2025. “Annual Report 2024.” https://www.results.philips.com/publications/ar24/downloads/files/en/PhilipsFullAnnualReport2024-English.pdf.

Platform on Sustainable Finance. 2025. “Platform on Sustainable Finance - European Commission.” https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/overview-sustainable-finance/platform-sustainable-finance_en.

Postbank. n.d. “Пощенска Банка Успешно Интегрира ESG Критериите в Своето Портфолио.” https://mediacenter.postbank.bg/%D0%BF%D0%BE%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%83%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%BE-

%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%B0-esg-%D0%BA%D1%80%D0%B8/#:~:text=%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D1%8F%D1%81%D0%BD%D0%BE%2C%20%D1%87%D0%B5,%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BE%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%8F%20%D0%B3%D0%BB%D0%BE.

Proposal for a Regulation on European Green Bonds (EU Green Bond Standard), COM OJ 1 (2021). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0391.

Purvis, Ben, Yong Mao, and Darren Robinson. 2019. "Three Pillars of Sustainability: In Search of Conceptual Origins." *Sustainability Science* 14 (3): 681–95. https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5.

PwC. n.d. "Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) Is Now Approved!" PwC. Accessed July 15, 2025. https://www.pwc.com/mt/en/publications/sustainability/corporate-sustainability-reporting-directive-is-now-approved.html.

Ranängen, Helena, Mathias Cöster, Raine Isaksson, and Rickard Garvare. 2018. "From Global Goals and Planetary Boundaries to Public Governance—A Framework for Prioritizing Organizational Sustainability Activities." *Sustainability* 10 (8): 2741. https://doi.org/10.3390/su10082741.

Rasche, Andreas. 2025. "EFRAG CSRD Insights." LinkedIn. https://www.linkedin.com/in/andreasrasche.

Regulation (EU) 2019/2088 on Sustainability-related Disclosures in the Financial Services Sector, Pub. L. No. 2019/2088, L 317 OJ 1 (2019). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/2088/oj.

Regulation (EU) 2020/852 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, L 198 OJ 13 (2020). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj.

Regulation (EU) 2021/2178 Supplementing Regulation (EU) 2020/852 with Technical Screening Criteria and Disclosure Content, Pub. L. No. 2021/2178, L 443 Official Journal 1 (2021). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2021/2178/oj/eng.

Regulation (EU) No 575/2013 on Prudential Requirements for Credit Institutions and Investment Firms (Capital Requirements Regulation – CRR), L176 Official Journal of the European Union 1 (2013).

Reike, Denise, Walter J.V. Vermeulen, and Sjors Witjes. 2018. "The Circular Economy: New or Refurbished as CE 3.0? — Exploring Controversies in the Conceptualization of the Circular Economy through a Focus on History and Resource Value Retention Options." *Resources, Conservation and Recycling* 135 (August): 246–64. https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.08.027.

Rendtorff, Jacob Dahl. 2023. "Responsible Business and Integrated Stakeholder Reporting: Towards a Stakeholder Model for Integrated Reporting of ESG and SDG." In *Ethical Economy*. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-26959-2_6.

"Reporting Sustainability Program Information—Amendments to RPGs 1 and 3: Additional Non-Authoritative Guidance | IPSASB." 2023. May 9. https://www.ipsasb.org/publications/reporting-sustainability-program-information-amendments-rpgs-1-and-3-additional-non-authoritative.

Robel, Alexandra. 2025. "European Union: The EU 'Stop-the-Clock' Directive: Consequences for the CSRD and CS3D." *L&E Global*, May 22.

https://leglobal.law/2025/05/22/european-union-the-eu-stop-the-clock-directive-consequences-for-the-csrd-and-cs3d/.

Roshan, R., and K. Smita. 2024. “Blockchain Technology Enabler for CSR and ESG Reporting.” In *Sustainability Reporting and Blockchain Technology*, 1st ed. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003378341-23.

Runyon, Natalie. 2024. “How Global Reporting Initiative Standards Meet the EU’s ESG Reporting Requirements.”

Salem, Salwa. 2023. “Integrated Reporting in Corporate Reporting Practices.” Alpin Limited. https://www.alpinme.com/files/Integrated-Reporting.pdf.

SAP SE. 2024. “SAP Integrated Report 2024.” https://www.sap.com/integrated-reports/2024/en.html?pdf-asset=9cb366ab-f67e-0010-bca6-c68f7e60039b&page=1.

Schaltegger, S., K.L. Christ, J. Wenzig, and R.L. Burritt. 2022. “Corporate Sustainability Management Accounting and Multi-Level Links for Sustainability – A Systematic Review.” *International Journal of Management Reviews* 24 (4): 480–500. Scopus. https://doi.org/10.1111/ijmr.12288.

“SDGD Recommendations | ACCA Global.” 2020. https://www.accaglobal.com/gb/en/professional-insights/global-profession/the-sustainable-development-goals/SDGDrecommendations.html.

Segal, Mark. 2023. “ECB: Banks Not Ready for Climate Disclosure Rules.” *ESG Today*, April 21. https://www.esgtoday.com/ecb-banks-not-ready-to-meet-climate-disclosure-rules-taking-effect-this-year/.

Sheta, M., M. Osman, and A. Elamer. 2025. “Sustainability Champions: The Transformative Role of Internal Auditors in ESG Assurance -A Systematic Review and Future Directions.” *Journal of Accounting Literature*, no. July. https://doi.org/10.1108/JAL-09-2024-0255.

Shevchuk, O., O. Desyatnyuk, V. Voitseshyn, M. Bryk, and V. Muravskyi. 2020. “Control and Accounting of the Transportation Services Self-Cost Using GPS.” *Int. Conf. Adv. Comput. Inf. Technol., ACIT - Proc.*, 631–34. Scopus. https://doi.org/10.1109/ACIT49673.2020.9208973.

Soh, Dominic S. B., Philomena Leung, and Shane Leong. 2015. “The Development of Integrated Reporting and the Role of the Accounting and Auditing Profession.” In *CSR, Sustainability, Ethics & Governance*. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-15838-9_3.

Sonnerfeldt, Amanda, and Caroline Aggestam Pontoppidan. 2023. “The Continuous Translation of the Idea of Integrated Reporting (IR): The Travel of IR to a Public Sector Entity.” *Accounting Forum* 47 (3): 441–69. https://doi.org/10.1080/01559982.2021.2016104.

Sopharma AD. 2024. “Non-financial Declaration for the Annual Consolidated Financial Statements 2023.” https://www.sopharmagroup.com/bg/investitori/finansovi-otcheti?utm_source=chatgpt.com.

Stacchezzini, Riccardo, Cristina Florio, Alice Francesca Sproviero, and Silvano Corbella. 2019. “An Intellectual Capital Ontology in an Integrated Reporting Context.” *Journal of Intellectual Capital* 20 (1): 83–99. https://doi.org/10.1108/JIC-05-2018-0090.

Stacchezzini, Riccardo, Gaia Melloni, and Alessandro Lai. 2016. “Sustainability Management and Reporting: The Role of Integrated Reporting for Communicating Corporate Sustainability Management.” *Journal of Cleaner Production* 136 (November): 102–10. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.01.109.

Surbeck, Cristiane Q., and Louise Tyson. 2024. “Leveraging Envision and ESG for Improved Sustainability Performance in Projects and Engineering Companies.” *World Environmental and Water Resources Congress 2024*, May 16, 1220–28. https://doi.org/10.1061/9780784485477.108.

“Sustainability.” n.d. Accessed July 22, 2025. https://www.bse-sofia.bg/en/sustainability.

“Sustainability Reporting: Implications for Public Sector and the Next Steps | Centre for Financial Reporting Reform.” 2025. https://cfrr.worldbank.org/publications/sustainability-reporting-implications-public-sector-and-next-steps.

“Sustainability Reporting: Is the Public Sector Different to the Private Sector?” 2022. https://www.cipfa.org/cipfa-thinks/insight/is-the-public-sector-different-to-the-private.

SV Smart Consulting. n.d. “Полезно — Счетоводни услуги — Счетоводна къща SV Smart (страница 2).” https://svsmartconsulting.com/polezno/page/2/.

tbi bank. 2024. “Публикувахме доклада ни за устойчивост изцяло по новите европейски стандарти.” October 3. https://tbibank.bg/news/%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%85%D0%BC%D0%B5-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0-%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B9%D1%87%D0%B8%D0%B2%D0%BE/.

TCFD. 2017. “TCFD Recommendations.” *Task Force on Climate-Related Financial Disclosures*. https://www.fsb-tcfd.org/recommendations/.

Thomas, K.D., G.D. Johnson, and S.A. Grier. 2023. “Perspectives: Race and Advertising: Conceptualizing a Way Forward through Aesthetics.” *International Journal of Advertising* 42 (3): 617–37. Scopus. https://doi.org/10.1080/02650487.2023.2167365.

Titan Zlatna Panega Cement AD. 2024. “Integrated Annual Report 2023.” https://www.titanmaterials.com/wp-content/uploads/2025/01/IAR-TITAN-ZLATNA-PANEGA-2023_FINAL-VERSION.pdf.

Tomlinson, Brian, Mark Weick, and Nicole Ray. 2023. “How CSRD Regulations Embrace Circular Economy Principles.” https://www.ey.com/en_us/insights/climate-change-sustainability-services/how-eu-s-new-regulations-embrace-ce-principles.

Turturea, Mihaela. 2016. “Social and Environmental Reporting as a Part of the Integrated Reporting.” *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis* 63 (6): 2161–70. https://doi.org/10.11118/actaun201563062161.

UN Global Compact. 2022. “The Ten Principles of the UN Global Compact.” https://www.unglobalcompact.org/.

UNEP FI. 2012. “Principles for Sustainable Insurance.” https://www.unepfi.org/psi/.

UNEP FI. 2019. “Principles for Responsible Banking.” https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/.

Unilever PLC. 2024. “Climate Transition Action Plan – Updated 2024.” https://www.unilever.com/files/8b5df5f6-cb90-40fd-9691-38d06905d81d/unilever-climate-transition-action-plan-updated-2024.pdf.

Unilever PLC. 2025. “Annual Report and Accounts 2024.” https://www.unilever.com/files/unilever-annual-report-and-accounts-2024.pdf.

United Nations. 1987. “Our Common Future.”

United Nations. 2015. “Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development.” https://sdgs.un.org/2030agenda.

Vena, Luigi, Salvatore Sciascia, and Alessandro Cortesi. 2020. “Integrated Reporting and Cost of Capital: The Moderating Role of Cultural Dimensions.” *Journal of International Financial Management & Accounting* 31 (2): 191–214. https://doi.org/10.1111/jifm.12113.

Vivacom Bulgaria EAD. 2024. “Sustainability Report 2023.” https://www.vivacom.bg/bg/files/24879-sustainability-report-english-version-2023.pdf.

Vysochan, Oleh, Vasyl Hyk, Olha Vysochan, and Alla Yasinska. 2024. “Accounting in the Context of a Circular Economy for Sustainable Development: A Systematic Network Study.” *Journal of Sustainability Research* 6 (1). https://doi.org/10.20900/jsr20240005.

Walls, Caitlin, Almy Ruzni Keumala Putri, and Gesa Beck. 2023. “Material Flow Cost Accounting as a Resource-Saving Tool for Emerging Recycling Technologies.” *Clean Technologies* 5 (2): 652–74. https://doi.org/10.3390/cleantechnol5020033.

Yadav, M., N. Mishra, and S. Ashok. 2023. “Dynamic Connectedness of Green Bond with Financial Markets of European Countries under OECD Economies.” *Economic Change and Restructuring* 56 (1): 609–31. Scopus. https://doi.org/10.1007/s10644-022-09430-3.

Yu, Y. 2023. “The Impact of Financial System on Carbon Intensity: From the Perspective of Digitalization.” *Sustainability (Switzerland)* 15 (2). Scopus. https://doi.org/10.3390/su15021314.

АСУ. 2023. “Четири Нови Професии, Свързани с Устойчивостта, Са Включени в НКПД. Асоциация На Специалистите По Устойчивост.” https://www.ssa.bg/%d1%87%d0%b5%d1%82%d0%b8%d1%80%d0%b8-%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84%d0%b5%d1%81%d0%b8%d0%b8-%d1%83%d1%81%d1%82%d0%be%d0%b9%d1%87%d0%b8%d0%b2%d0%be%d1%81%d1%82/.

БАКБ, Отдел „Европейски програми и устойчиво развитие“. 2023. “Доклад За Устойчиво Развитие.” БАКБ.

Балинов, Балин. 2019. “Единна Оценка На Природния Капитал и Екологичните Ползи (Услуги) Като Част От Националното Богатство На Дадена Страна Условие За Реализация На Кръговата Икономика.” Paper presented at Кръгова икономика и устойчиви финанси, София. October 24.

Булбанк, УниКредит. n.d. “Устойчивост - УниКредит Булбанк.” Accessed September 12, 2025. https://www.unicreditbulbank.bg/bg/za-nas/ustoichivost/.

Българанов, Денис. 2023. *ЕС реши: Бизнесът ще трябва да прави ESG доклади от 2024 г. - ESG News*. Регулации. July 31. https://esgnews.bg/biznesat-v-es-shte-tryabva-da-pravi-esg-dokladi-ot-2024/.

Вейсел, Али. 2019. “Оценяване На Съществеността в Отчетите За Устойчиво Развитие.” Paper presented at Кръгова икономика и устойчиви финанси, София. October 24.

Вейсел, Али. 2021. “Ревизирана Международна Рамка За Интегрирана Отчетност От 2021 Година – Преглед На Промените.” *Счетоводство*, no. 03: 1–11.

Вечев, Венцислав, Галя Иванова-Кузманова, Диана Крумова, Ради Димитров, and Станислав Иванов Шишманов. 2021. “Интегрираната Отчетност в Управлението На Предприятията в България.” *Алманах “Научни Изследвания,”* no. 29: 307–36.

Георгиева, В. 2024. *Екологичните Разходи в Корпоративния Сектор: Анализ, Счетоводноотчитане и Оповестяване*. Коала прес.

Георгиева, Даниела. 2017. “Изготвяне и Публикуване На Нефинансова Декларация Според Нормативните Изисквания На Закона За Счетоводството.” *Бизнес Посоки*, no. 1: 49–59.

“Годишни отчети за дейността на НАП.” n.d. Accessed October 3, 2025. https://nra.bg/wps/portal/nra/za-nap/osnovni-dokumenti/Godishni-otcheti-za-deynostta-na-NAP.

Желязкова, Виржиния, Марина Стефанова, Даниела Бобева, Стефан Райчев, and Спартак Керемидчиев. 2025. “GFEC ESG Report 2025.” Institute for Climate & Global Change (IKI), Българска академия на науките. https://www.iki.bas.bg/files/GFEC-ESG-Report-2025_1%20(1).pdf.

Закон За Публичните Предприятия, Народно събрание на Република България, бр. 79 от 08.10.2019 г. Държавен вестник (ДВ) (2019). в сила от 05.11.2019 г.

Закон За Публичните Финанси, Народно събрание на Република България, бр. 15 от 15.02.2013 г. Държавен вестник (ДВ) (2013). в сила от 01.01.2014 г. (последна изм. и доп. – ДВ, бр. 98 от 17 Ноември 2020 г.).

Закон За Счетоводството, Народно събрание на Република България, бр. 72 от 2024 г. Държавен вестник (ДВ) (2024). изм. ДВ, бр. 72 от 2024 г., в сила от 06.07.2024 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.61 от 29 Юли 2025г.

Канев, Данаил. 2025. *България отложи с една година CSRD - ESG News*. Регулации. February 19. https://esgnews.bg/balgariya-otlozhi-s-edna-godina-csrd/.

КРИБ. 2024. “Само 42% От Компаниите, Задължени Да Докладват, Са Уверени в Изпълнението На Изискванията За CSRD.” *KRIB*, December 7. https://krib.bg/%d1%81%d0%b0%d0%bc%d0%be-42-%d0%be%d1%82-%d0%ba%d0%be%d0%bc%d0%bf%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%b8%d1%82%d0%b5-%d0%b7%d0%b0%d0%b4%d1%8a%d0%bb%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%b8-%d0%b4%d0%b0-%d0%b4%d0%be%d0%ba%d0%bb/.

Кръстева-Христова, Радосвета. 2023. “Дигитализацията в счетоводството - съвременни проблеми и предизвикателства.” Preprint, Zenodo, September 8. https://doi.org/10.5281/ZENODO.10224376.

Лютакова, Анна. 2016. “Нефинансовата Декларация в Закона За Счетоводството - Изгубени в Превода.” *Счетоводство*, no. 3: 1–14.

Министерски съвет. 2022. “Стратегия За Преход Към Кръгова Икономика На Република България За Периода 2022 – 2027 г.” https://www.moew.government.bg/static/media/ups/tiny/УООП/Стратегия%20кръгова%20икономика/fin_StrategiyaFinal.pdf.

Министерство на финансите. 2020. “Национална Програма За Развитие „България 2030“.” https://www.minfin.bg/upload/46210/bulgaria+2030.pdf.

Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски". (н.д.). *ДОКЛАД ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 2024 НА МИННО-ГЕОЛОЖКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. ИВАН РИЛСКИ“,*. Извлечено от https://mgu.bg/wp-content//uploads/2024/09/MGU-doklad-2024-final.pdf.

Моравенов, Маню. 2023. “В Очакване На ESG Рейтинг.” *Business Global*, September 13. https://bglobal.bg/109183-v-ochakvane-na-esg-reiting.

НСИ. 2024. “Статистически Годишник 2024.” https://statlib.nsi.bg/3rdparty/pdfjs/web/viewer.html?doc=/asset/default/SG_2023_2024_2025.pdf&locale=bg.

Обединена българска банка (ОББ). 2024a. *Годишен финансов отчет 2024*. ОББ. https://www.ubb.bg/attachments/Tab/973/download_bg/OBB-godishen-finansov-otchet-2024-small.pdf.

Обединена българска банка (ОББ). 2024b. *Годишно оповестяване за 2024 година на консолидирана основа*. ОББ. https://www.ubb.bg/attachments/Tab/973/download_bg/ANNUAL-DISCLOSURE-2024-BG.pdf.

“Обобщени Доклади.” 2023. https://appk.government.bg/bg/55.

Правилник За Прилагане На Закона За Публичните Предприятия, Министерски съвет на Република България, бр. 37 от 24.04.2020 г. Държавен вестник (ДВ) (2020). в сила от 05.05.2020 г.

ПроКредит Банк България. n.d. “ESG & Устойчивост.” https://www.procreditbank.bg/bg/za-nas/esg-ustoychivost.

“Решение 663 / 27.9.2024 г.” 2024. https://pris.government.bg/document/ecee05741a7d41ccc4651cd645ea3cd8.

Сметна палата на Р България. 2024. “Доклад За Резултатите От Финансовите Одити На Сметната Палата, Осъществени През 2024 г.”

Софийски университет „Св. Климент Охридски“. (н.д.). *Доклад за устойчивост 2022 – 2023.* Извлечено от https://www.uni-sofia.bg/index.php/universitet_t/fakulteti/stopanski_fakultet/novini_ot_fakulteta/su_sv_kliment_ohridski_publikuva_doklad_za_ustojchivost_2022_2023_g.

Стоянова, Петя. 2024. “Секторни „бели книги“ на ОББ анализират ESG рискове.” Investor.bg, June 11. https://www.investor.bg/a/539-banki-i-zastrahovateli/395141-sektorni-beli-knigi-na-obb-analizirat-esg-riskove.

Стоянова, Петя, and Божидарка Чобалигова. 2022. “Банки и бизнес се готвят за ESG стандарти – трябва да ги спазват от 2023 г.” *Investor.bg*, October 27. https://www.investor.bg/a/260-tehnologii/362861-banki-i-biznes-se-gotvyat-za-esg-standarti-tryabva-da-gi-spazvat-ot-2023-g.

Технически университет – София. (н.д.). *Доклад за устойчивост 2023.* Извлечено от https://sustainability.tu-sofia.bg/UPLOADS/Reports/2023/Report_TUS-Sustainability_2023_BG.pdf.

Цанева, Теодора. 2025. “Парламентът прие промени в Закона за счетоводството, с които се отлага с една година подаването на нефинансови отчети за устойчивост.” February 19. https://www.bta.bg/bg/news/bulgaria/836673-parlamentat-prie-promeni-v-zakona-za-schetovodstvoto-s-koito-se-otlaga-s-edna-g.

Шварцкопф, Франсис. 2023. “Банките в ЕС Са Първите в Света с Преработени Капиталови Правила Заради ESG - Bloomberg.” October 13. https://www.bloombergtv.bg/a/8-novini-ot-sveta/122818-bankite-v-es-sa-parvite-v-sveta-s-preraboteni-kapitalovi-pravila-zaradi-esg.